JOHN STUART MILL

KVINDERNES UNDERKUELSE

PAA DANSK

VED

G. BRANDES

KJØBENHAVN
FORLAGT AF DEN GYLDENDALSKE BOGHANDEL (F. HEGEL)
TRYKT HOS J. H. SCHULTZ.
1869

Forord til den elektroniske udgave

Dette verk av **John Stuart Mill** (1806-1873), oversatt og med forord 1869 ved **Georg Brandes** (1842-1927), er digitalisert 2013 av Det Kongelige Bibliotek i København og tilpasset for Projekt Runeberg i december 2014 av Ralph E.

KTQTOEMES UNDERKUELSE.FOTDEREES UNDERKUELSE.JOHN STU AET MILL.

KVINDERNES UNDERKUELSE.

PAA DANSK

VED

G. BRANDES. KJØBENHAVN.

FORLAGT AF DEN GYLDENPAL8KE BOGHANDEL (F HEGEL)

TIVIT MOS J. I. Kll lTt.

18SO.Imod det Ydre ruster sig det Indre,

Thi Hint os længe Trældom bed,

Men dette — Tanken — hnr begyndt at tindre ;

Den trodser hvad den forhen led,

Og har den bragt dot ferste Sted,

Den lader sig ei meer forhindre,

Den vil erobre Verden, ilcke Mindre.

J. L. HeibergForord.

Oversættelsen af nærværende Skrift er ikke foretaget med en Oversætters almindelige Kulde overfor Indholdet af det Værk, han overferer paa sit Modersmaal. Den samme Indignation over bestaaende Samfundstilstandes Raahed, der har bragt Bogens Forfatter til at skrive den, har drevet dens Oversætter til at gjere Sit for den videre Udbredelse af de Ideer, den udtaler.

Allerede i flere Aar havde jeg, da Mills Skrift kom mig for Øie, forberedt en Afhandling over den Gjenstand, han behandler; det var min Hensigt til Udgangspunkt for en Polemik mod den i Danmark herskende traditionelle Betragtning af det bestaaende Forhold mellem Mand og Kvinde at tage S. Kierkegaards paa theologiske Forudsætninger hvilende Afhandlinger om Ægteskabet. Jeg havde tevet med Udforeisen, fordi jeg indsaa Umuligheden af uden den Autoritet, der knytter sig til et Navn og en Stilling, og med de Evner, der stode til min Raadighed, at gjöre et overbevisende Indtryk paa den almindelige Mening om denne Sag. Det var mig desuden lettere at see de Sørgelige og frygtelige Følger af den nuværende Til-IV

stand end bestemt at angive Midler imod den. Mill's Skrift, „The subjection of women", har styrket min Tillid til mine Ideers Rigtighed, paa samme Tid. som det har givet dem et uendelig meget fyldigere og bedre begrundet Udtryk, end jeg selv nogensinde havde været istand til at meddele dem. Jeg har da skudt mine egne Udkast tilside og til min Fordel foretrukket at gjøre Forfatteren af „Den inductive Logik" til min Talsmand. Ikke at jeg paa ethvert Punkt ter kalde mig enig med ham; om Virksomheden af enkelte blandt de Forslag, han gjor, har jeg en Tvivl; og — for at tage det Ubetydelige med — hans Domme om Litteratur og Konst vil jeg ikke altid ubetinget underskrive; men jeg feler mig i saa stor Overensstemmelse med ham med Hensyn til alle Hovedpunkterne, at jeg, hvis Nogen herhjemme vil rette et Angreb mod disse, er villig til at tage Handsken op. Det forstaaer sig, at Angrebet baade maa være af den Art, at det er Svar værd, og ikke. allerede maa være besvaret i Skriftet.

Foruden de mange Angreb, hvis Pile Mill forud har opfanget i sit stærke Skjold, er der eet, paa hvilket han eiensynligt ikke har ment, at noget Menneske kunde falde, men som her i Danmark ganske sikkert er det, som hyppigst vil blive rettet imod ham. Det er Angrebet paa „det Æsthetiskes" Vegne, i den skjenne Kvindeligheds Navn. Den danske Nation, med hvis gjennemsnitlige æsthetiske Dannelse det kun staaer daarligt til, er maaskee den af alle, som mest fører det Æsthetiske i Munden, og i den er der atter Ingen, som prædiker høiere om det Skjønne og Uskjønne, end de, som ikke forstaae sig det Allermindste paa Æsthetik, og som ikke besidde den tarveligste Skjen-hedssands paa første Haand. I hvilken Grad „det Æsthe-tiske" er Folkets Orm. kan i dette Tilfælde bl. A. sees deraf, at Kierkegaard, da lian vilde skrive sin Apologi for den bestaaende Fonn af Ægteskabet, begyndte med at ville godtgjore dets æsthetiske Gyldighed. Han, der lier som altid betragtede det Overleverede, blot som overleveret, med Pietet, a »saae den ethiske Gyldighed for givet. Den fade Æsthetiseren om det Kvindelige, der for ret at blomstre maa dyrkes ved Uvidenhed og Uselvstændighed, fortjener ingen Imodegaaen. Intet er skjønt udeu det, som udfolder sig uden Tvang. Intet er skjent uden det, som er sandt og retfærdigt. Dst Kuede, det Forkrøblede, det konstigt i Væxten Hummede, er altid uskjønt, og ligesaa uskjont er det, sotn kvæler, som hæmmer og som kuer. Vi behandle vore Kvinders Aand som Chineserne deres Kvinders Fødder, og som Chineserne udfore vi denne Operation i Stenbedens og Kvindelighedens Navn. En Kvinde, hvis Fødder have voxet sundt og frit, forekommer en ægte Chineser og især en ægte Chineserinde ukvindelig og uskjon. En frit udviklet Kvinde syne« vort smaaborgerlige China at maatte blive en uskjon og ukvindelig Monstrositet, og vore bedste Forfatteres og Digteres Bornerthed har troligt forsvaret og godkjendt den spidsborgerlige Mængdes Dom. Kun Friheden og det Frie ere i Sandhed skjønne. Man behøver da aldrig at frygte for, at Skjxnheden skal lide noget Afbræk ved frie Tilstande og frit Liv. Overgangen fra en ufri til en fri Samfundstilstand vil og maa nødvendigvis som alle Overgangstilstande frembyde megen Uskjonhed-, men heri har man at finde sig. Ve det Folk, der var blevet saa _æsthetiske at det ikke vilde høre Sandheden, fordi den skurrede i dets Øren! Det er nutildags umuligt at vide, hvad Kvindenaturen i dens sunde Udvikling, i dens

Rigdom og Fylde er;VI

man faaer en Anelse derom, naar man læser saadanne Bøger som Héloises Breve eller Leonora Christinas „Jammers-Minde"; men saa Meget er vist, at man kan tilstede den den mest ubetingede Frihed til at udfolde sig, uden Fare for, at den nogensinde skal tabe sit Væsen som Kvindenatur: den saameget omtalte og saa lidet forstaaede Kvindelighed. Tvertimod: jo rigere Kvinden udvikles, des mere kommer hendes Væsen for Dagen, i des høiere Grad bliver hun Kvinde.

Med Hensyn til enkelte Punkter i Formuesforholdene og Separationsvilkaarene er der nogen Forskjel paa danske og engelske Tilstande; men den er saa ringe, og vore egne Forhold desuden saa lidet bedre, at denne Omstændighed paa ingen Maade kan svække Indtrykket af Skriftet hos nogen ikke forudindtagen eller uvillig Læser. Dog hvad ßiger jeg: ikke forudindtagen eller uvillig! Som om denne Bog kunde regne paa andre end saadanne. Men ligemeget, jeg anbefaler den herved paa det Varmeste til de Faa, som tænke, og som forstaae at læse, som ikke affærdige nye Sandheder med den gjængse Floskel, at de paa een Gang ere falske og gamle, som fremdeles vide at bevare Ligegyldigheden baade overfor det Skjær af Latterlighed, som Misforstaaelsen og Slapheden altid kan kaste over nye Ideer og deres Forsvarere, og overfor de Anklager for Irreligieusitet og Immoralitet, hvilke Hykleriet aldrig forsemmer at udslynge, og som endelig inderligt fole, at det ikke er Flertallets Dom, af hvilken en Tankes Værd eller Uværd afhænger. Hvis Ingen vilde stille sig i Brfe-chen, blev aldrig nogen Fæstning tagen.

For dem, hvem dette Skrifts Forfatter er ubekjendt, hidsættes felgende Oplysninger om ham. John Stuart Mill, Englands største nulevende Tænker, og en af Sam-VII

tidens største Philosopher og Statsøkonomer er født i London den 20de Mai 1806. Hans Fader har forfattet et ansect Værk „Det brittiske Indiens Historie". Nitten Aar gammel blev han ansat i det indiske Compagnics Comptoirer, i hvilke hans Fader beklædte en fremragende Post. Efter at han i flere Revner og Blade havde skrevet en Mængde politiske og pbilosophiske Artikler ndgav han sit første Værk „A system of logic, ratiocinative and inductive" 1843, der har oplevet mange Oplag, er blevet oversat i de europæiske Hovedsprog og med Rette nyder den største Anseelse som et Værk af förste Rang. Sine ekonomiske Forsøg sammen-arbeidede Mill 1848 til et Værk „Principles of politicai economy", en Bog, der har stillet sin Forfatter i ferste Linie blandt Frihandelssystemets Forsvarere, og som admærker sig ikke mindre ved sine Dommes Paalidelighed og Kiglighed end ved sine Analysers Finhed og Ideernes gjennemgaaende Nyhed. I sine SkriftcT om „Friheden" og om „den repræsentative Regjeringsform" liar Mill med Skarpsindighed undersogt Stemmerettens Betydning. I sin Afhandling om Auguste Comte har han bestemt sit Forhold til den franske Positivisme og dens Begrunder, hvem han skylder saa Meget. 1 sin Bog om Hamilton har han underkastet den skotske Philosophie største Repræsentant i den nyere Tid en gjennemgribende og lærerig Kritik. Mills philo.sophiske Indflydelse er for Tiden ikke mindre stor i Frankrig end i England. Som en af det indiske Compagnies förste Embedsmænd ind-to^jim længe en høi Samfundsstilling; hau var og er i

Rhgland en stor Autoritet i alle indiske Sager. 1858 nedlagde han sit Embede. Ved Parlamentsvalgene 1865 blev han trods det conservative Parties Modstand valgt ind iVIII

Uuderhuset for Westminster. I denne Stilling erhvervede han sig snart almindelig Anseelse og en ikke ringe Indflydelse paa det hele Lovgivningsværk. Han sluttede sig i Beformsagen til Gladstone, men gik ofte langt videre. Da Gladstone 1867 var gaaet af, nærmede han sig de Badicale. Hans Stilling er ofte isoleret, da han foragter al Leflen med Partierne. Ved de sidst foretagne Valg faldt han igjennem, bl. A. fordi han af Princip ikke vil give Penge ud for sit Valg. Der er derfor i disse Dage Tale om at tilbyde ham en Plads, som er bleven ledig i Underhuset.

Som Forfatter er Mill streng og klar. Jeg har stræbt at bevare og gjenfremstille hans til alle Sider agtpaagivende, engelsk-logiske Stil. Det her oversatte Skrift er Mill's nyeste. Det har gjort en betydelig Opsigt. Medens de nyligt offentliggjorte Skildringer af Kvindeundervisningen i Nordamerika have godtgjort, i hvilken overraskende Grad Mill's Ideer praktisk synes at ville staae deres Prøve, har et ikke ringe Antal Kritiker i Tidsskrifter og Blade

udtalt sig i Overensstemmelse med Skriftets ledende Tanker, og selv de erklærede Modstandere have gjort Mill store Indrømmelser. Saaledes har f. Ex. Edingburgh Beview, der i flere Hovedpunkter theoretisk skiller sig fra Mill, givet ham Eet i alle hans praktiske Fordringer, indrømmet ham for det Første, at hvad han siger mod den bestaaende Form af Ægteskabet og mod Kvindens Udespærring fra de Samfundsstillinger, hun maatte ville vælge, er fuldt berettiget, for det Andet, at medens man tidligere har talt op ad Døre og ned ad Stolper om Kvindens Bet og Kvindens Evner, er Mill den Første, der paa alvorlig og videnskabelig Maade har stillet de herhen hørende Spørgsmaal og givet dem et Svar. „Vi have nu",IX

hedder det i Tidsskriftet, „længe nok hort af Mænd, at Kvinderne ikke kunne styre deres Eget, og af Kvinder, at de kunne gjøre Alt, hvad Mændene formaae, vi have hort, at Kvindekjønnet er bedre end det andet, at det er værre end det andet, at det er fuldt af intuitiv Visdom og fuldt af intuitiv Galskab, at det er stærkere, at det er svagere, at det er renere, at det staaer lavere, at al Ulykke i Verden kommer fra Kvinden, og at alt Godt skyldes hendes Exempel og Indflydelse".

Hvo kjender ikke nutildags alle de intetsigende Talemaader af denne Art, som ere i Omløb, og hvo har ikke nok af dem! I Mill's Skrift er Grundvolden for en rationel Betragtning lagt.

G. Brandes.Første Kapitel.

Det er min Plan i denne Afhandling saa klart som det er mig muligt at udvikle de Grunde, paa hvilke en Mening hviler, som jeg har næret, lige siden mine förste Overbevisninger med Hensyn til Samfunds- og Stats-Sporgsmaal dannede sig, og som langt fra at svækkes eller forandres ved Reflexion og Livserfaring, kun er blevet saa meget des stærkere: At det Samfundsforhold mellem de to Kjøn, der underkaster det. ene Kjøn det andet i Lovens Navn, i sig selv er slet og nutildags danner en af de vigtigste Hindringer, der stille sig i Veien for Menneskehedens Fremskridt, og at det maa vige for en fuldkommen Lighed uden Privilegium eller Magt for noget af Kjnnnene ligesom uden Magtesløshed for det andet.

Selve de Ord, ved hvilke det er nødvendigt at betegne den Opgave, jeg har sat mig, viser, hvor besværlig den er." Man vilde imidlertid have Uret i at antage, at den Vanskelighed, jeg har at overvinde, beroer paa Utilstrækkeligheden eller Uklarheden af de Grunde, paa hvilke min Overbevisning

J. 8. Mill: Knuderne« roil«kuel«e, \hviler: Denne Vanskelighed er kun den, som Enhver maa møde, der indlader sig i Kamp mod en almindelig og mægtig Følelse. Saalænge en Mening er dybt rodfæstet i Følelsen, styrkes den snarere end den svækkes vedde mest afgjørende Beviser imod den. Hvis den kun var Resultat af en Tankegang, vilde Overbevisningens Grundpiller være rystede, naar hin Tankegang blot var gjendrevet; men naar en Mening ikke har anden Grundvold end Følelsen, da staaer det fast, at jo større Nederlag den lider i en Forhandling, des inderligere ere de Mennesker, der hylde den, overbeviste om, at deres Følelse maa hvile paa en eller anden dybere Grund, som Argumenterne ikke naae ned til. Saalænge Følelsen vedvarer, mangler den aldrig Theorier til sit Forsvar og udbeder hurtigt de Brecher, der skydes i dens Forskandsninger. Nu ere imidlertid vore Følelser med Hensyn til Kjønnenes ulige Samfundsstilling af mange Grunde de mest levende og de mest rodfæstede af alle dem, der omhegne og beskytte Fortidens Skikke. Man kan da ikke undre sig over, at de ere de stærkeste af alle, at de bedst have modstaaet den moderne Tids store aandelige og sociale Omvæltning; men man maa heller ikke troe, at de barbariske Institutioner, som man længst har klamret sig til, ere mindre barbariske end dem, man tidligere har bortryddet.

Det er altid et vanskeligt Hverv at angribe en næsten allevegne udbredt Mening. Uden stort Held eller et ganske usædvanligt Talent opnaaer man ikke•3

at blive hort. Man har niere Umage med at linde en Domstol, end Andre have med at opnaae en gunstig Kjendelse. Vinder man et Øiebliks Opmærksomhed, maa man til Gjengjæld linde sig i uherte Betingelser. Overalt ellers paaligger Bevisbyrden den. som bekræfter. Naar et Menneske er anklaget for Mord, er det Anklagerens Sag at skaffe Beviserne tilveie for den Anklagedes Brøde, ikke den Anklagedes Sag at bevise sin Uskyldighed. Er Talen om hvad historisk Virkelighed man kan tillægge en Begivenhed, der kun i ringe Grad

vedkommer de fleste Menneskers Følelser. f. Ex. den trojanske Krig, saa maae de, der paastaae, at den er skeet, fremlægge deres Beviser for deres Modstandere. og disse ere aldrig forpligtede til Mere. end til at bevise de fremkomne Vidnesbyrds Betydningsløshed. 1 praktiske Anliggender indrømmer man, at Bevisbyrden maa bæres af Frihedens Modstandere, af Forsvarerne for de indskrænkende eller hindrende Forholdsregler, hvad enten det nu gjælder ora at begrændse Friheden i Almindelighed, eller om at erklære et Individ eller en Klasse af Individer for uskikkede til at erhverve Rettigheder eller lige Rettigheder med andre. Man er her forud stemt for Friheden og Upartiskheden: de eneste lovlige Indskrænkninger ere dem. som den almindelige Velfærd kræver; Loven tor ikke gjøre nogen Undtagelse, den skylder Alle samme Behandling, medmindre juridiske eller politiske Grunde fordre, at man gjør en Forskjel. Ligefuldt kan Den, der•4

hævder den Opfattelse, som jeg forsvarer, ikke tye til nogen af disse Regler. Hvad de Andre angaaer, der paastaae, at Manden har Ret til Herredømmet, og at Kvinden af Naturen er forpligtet til at lyde, at Manden til Ud-øvelse af Magten har Evner, som fattes Kvinden, saa vilde jeg spilde min Tid paa at sige dem, at de ere nødtvungne til at bevise deres Mening, hvis de ikke ville see den forkastet. Det vil ikke nytte mig det Mindste at forestille dem, hvorledes de, ved at negte Kvinderne den Frihed eller de Rettigheder, som Mændene nyde, baade angribe Friheden og erklære sig til Fordel for Uligheden. 1 enhver anden Forhandling vilde dette være af Betydning. Her er det en anden Sag. Naar jeg vil gjøre noget Indtryk, maa jeg ikke alene besvare Alt, hvad Modstanderne have kunnet fremføre, men ovenikjøbet forestille mig og gjendrive Alt, hvad de kunde sige, altsaa først give dem Grunde og derpaa tale imod disse; er saa Alt dette gjort, da er jeg endnu ikke færdig, saa fordrer man af mig, at jeg skal bevise min Mening ved positive, uigjendrivelige Beviser. Ja her udfordres endnu mere. Havde jeg opfyldt denne Betingelse, havde jeg stillet en Hærskare af uigjendrevne Grunde overfor mine Modstandere, og ikke ladet en eneste uigjendrevet paa deres Side, vilde man endnu bestandig mene, at jeg ikke havde udrettet Noget. Thi en Sag, der paa den ene Side støtter sig til almindelig Skik, paa den anden til en overordentlig mægtig og udbredt Følelse, har til Fordel for sig23

en Formodning, der er langt stærkere end den Art Overbevisning, som en Appel til Fornuften kan frembringe i nogen Intelligents, der ikke hører til de mest udviklede.

Naar jeg minder om alle disse Vanskeligheder, saa er det ikke for at beklage mig over dem; det vilde Intet nytte; de mode Enhver, der angriber Følelser og praktiske Tendentser med Paaberaabelse af Fornuften. De fleste Menneskers Aand maa naae en meget høiere Udvikling, for man kan bede dem at forlade sig paa deres egen Dømmekraft og opgive Regler, som do have inddrukket med Modermælken, og som danne Grundlaget for en stor Del af den nuværende Verdensorden, for det første Angreb med Grunde, som de ikke ere istand til at gjendrive ad logisk Vei. Jeg bebreider dem ikke, at de have for liden Tillid til Tanken, men at de have for megen Tillid til Vanen og den almindelige Følelse. Dei er en af de Fordomme, som betegne det 19de Aarhundredes Reaction mod det 18de, at det tilstaaer Menneskenaturens ikke rationelle Elementer, den Ufeilbarhed som det 18de Aarhundrede tillagde de rationelle Elementer. Istedenfor at forgude Fornuften forgude vi Instinctet, og Instinct kalde vi Alt, hvad vi ikke formaae at begrunde paa fornuftig Maade. Dette Afguderi, der er uendeligt sørgeligere end det andet, og som, selv den tarligste Overtro i vor Tid, er en Støtte for al den øvrige Overtro, vil bestaae indtil en sund Psychologi omstyrter det ved at paavise, hvad den sande Oprin-deise er til største Delen af de Følelser, som vi nu ære under Navn af Naturens Hensigter og Guds Beslutninger. I denne Sag modtager jeg da villigt de ugunstige Betingelser, som Fordommen paalæg-ger mig. Jeg samtykker i, at den bestaaende Sædvane og den almindelige Følelse betragtes som uigjen-drivelige Grunde, hvis det ikke lykkes mig at vise. at i dette Anliggende bar Sædvane og Følelse til alle Tider skyldt ikke deres Retfærdigbed, men forskjellige andre Aarsager deres Bestaaen, og at de oprinde fra den værste, ikke ira den bedste Del af det menneskelige Væsen. Mine Indrømmelser ere ikke saa store, som de synes; at godtgjøre dette Punkt er den letteste Del af mit Hverv.

Naar en Sædvane er almindelig, saa er der ofte en stærk Formodning for, at den sigter eller idetmindste tilforn bar sigtet til et rosværdigt Formaal. Af den Art ere de Sædvaner, som først oprettedes og senere vedligeholdtes, fordi de vare et sikkert Middel til at opnaae et Gode og stode fast som et ad Erfaringens Vei indvundet Resultat. Hvis da altsaa Mandens Overbøihed i det Øieblik, den blev oprettet, har været Resultatet af en samvittighedsfuld

Sammenligning mellem de forskjellige Midler, ved Hjælp af hvilke et Samfund kunde grandes; hvis det først er efter at have forsøgt forskjellige andre Organisationsmaader som f. Ex. Kvindens Herredømme over Manden, Kjønnenes Ligestilling eller hvilken blandet Form, man nu har kunnet danne, at man efter Erfaringens Vidnes-7

byrd har fastslaaet, at den Regeringsform, der sikrest føier til de to Kjens Lykke, er den, der ubetinget underkaster Manden Kvinden, ikke tilstaaer hende nogen Del i de offentlige Anliggender, og hvad Privatlivet angaaer, i Lovens Navn tvinger hende til at adlyde den Mand, til hvem hendes Skjæbne er bundet, ja hvis Sagen er gaaet saaledes til, saa nødes man til i den almindelige Antagelse af denne Samfundsform at see Beviset for, at den i det Øieblik, den blev sat i Kraft, var den bedste. Men man kan derfor meget godt tænke, at de Betragtninger, som da kjæmpede paa dens Side, have tabt deres Gyldighed, ligesom saamange andre oprindelige sociale Kjendsgjerninger af den største Betydning.

Nu er det imidlertid lige det Modsatte, som er hændt. For det Første hviler den Stemning, der sympathiserer med det nuværende System, hvilket underordner det svage Kjøn under det sterke, kon paa Theori; man har aldrig forsøgt noget andet System, og man kan ikke paastaae, at Erfaringen har talt. Endelig har Antagelsen af Ulighedsordningen aldrig været Frugten af velberaad Hu, af en Overveielse, af en social Theori eller af en hvilkensom-helst Kundskab om Midlerne til at sikre Menneskehedens Lykke og oprette et velordnet Samfund. Den hele Ordning kommer af, at fra det menneskelige Samfunds første Daggry har Kvinden seet sig overgivet som Slavinde til Manden, der havde Interesse i at besidde hende, og hvem hun ikke kunde8

gjøre Modstand paa Grund af sin ringere Muskelstyrke. Samfundets Love og Systemer begynde altid med at godkjende de Forhold, der allerede exi-stere mellem Individerne. Hvad der fra først af kun var et brutalt Factum, bliver en lovlig Ret, sikret af Samfundet, støttet og beskyttet ved de Samfundskræfter, der træde istedenfor den legemlige Krafts uordentlige og tøilesløse Kamp for sin Magt. De Individer, der fra først af ved ydre Midler vare tvungne til Lydighed, forpligtes nu til Lydighed ad Lovens Vei. Slaveriet, der fra först af kun var Resultatet af Herrens overlegne Legemsstyrke, blev en lovlig Institution; Slaverne indbefattedes i den sociale Overeenskomst, ved hvilken Herrerne forpligtede sig til at beskytte og sikre hinanden gjensidigt deres særskilte Eiendom ved Anvendelse af deres forenede Magt. I de første historiske Tider var det store Flertal af Mandkjønnet ligesaavel Slaver som det hele Kvindekjøn var det. Der forløb mange Aarhundreder og deriblandt Aarhundreder af høi aandelig Kultur, før nogen Tænker vovede at bestride Lovligheden eller den absolute Nødvendighed af nogen af disso Klassers Slavetilstand. Endelig opstode saadanne Tænkere, og ved Hjælp af Samfundets almindelige Fremskridt er det mandlige Kjøns Slaveri tilsidst bleven afskallet hos alle Europas christelige Folkeslag (det existerede endnu for fem eller sex Aar siden hos det ene af disse Folk), og hvad Kvindens Slavetilstand angaaer, da har den lidt efter lidt forandret sig til en formildet Afhæn-i)

gighed. Men denne Afhængighed er i sin nuværende Form ingenlunde en Institution, som er vedtaget efter moden Overveielse af Hensyn til Retfærdighed og almindelig Nytte; det er Slaveriets oprindelige Tilstand, der vedvarer gjennem en Række af For-mildelser og Lempelser, som skyldes de samm'e Grunde, der have gjort Sæderne mere slebne og til en vis Grad underkastet de menneskelige Handlinger Humanitetens Indflydelse og Retfærdighedens Control. Sporet at dens brutale Oprindelse er ikke derfor slettet ud. Man kan da forud Intet antage om denne Samfundsordens Lovlighed ud fra dens Exi-stents. Alt, hvad man kan sige. er, at den har varet til nu, medens andre Institutioner, som ere udsprungne af samme afskyelige Kilde, ere forsvundne; og, naar Alt kommer til Alt, er det egentlig dette, som sætter den Paastand, at Uligheden mellem Mand og Kvinde kun støtter sig paa den Stærkeres Ret, i et saa underligt Lys.

At Sætningen synes paradox, skyldes til en vis Grad Civilisationens Fremskridt og de sædelige Følelsers stedse liniere Udvikling. Vi leve. eller idetmindste et eller to af de videst fremskredne Folkeslag leve, i en Tilstand, hvori den Stærkeres Ret synes fuldstændigt afskallet: Ingen paaberaaber sig den, og i de fleste Samfundsforhold har Ingen Lov til at benytte sig af den; hvis En ligefuldt gjør det, er han nødt til at dække sig med et eller andet Paaskud. Dette er Tingenes tilsyneladende Tilstand, og man smigrer' sig med, at den brutale Styrkes10

Herredømme er forbi; man smigrer sig med den Tro, at den Stærkeres Ret umuligt kan være Oprindelsen til hvad

der foregaaer endnu den Dag idag, og at de nuværende Institutioner, hvorledes de end fra Begyndelsen af have seet ud, ikke have vedligeholdt sig indtil dette saa fremrykkede Civilisations-trin, uden fordi man med al Grund mente, at de fuldkomment passede for den menneskelige Natur og tjente det almindelige Vel. Man gjør sig ikke nogen Idee om den seige Livskraft hos de Institutioner, der give Magten Ret; man lægger ikke Mærke til, hvor inderligt man klamrer sig til dem, med hvilken Kraft de Herskendes gode og slette Følelser forene sig om at holde paa dem; man forestiller sig ikke den Langsomhed, med hvilken de slette Institutioner forsvinde, den ene efter den anden, det vil sige: de svageste først, de stærkeste senest; men stærkest ere de, der staae i inderligst Forening med det daglige Liv. Man glemmer, at de Mennesker, der sadde inde med en lovbegrundet Magt, fordi den physiske Styrke ved det givne Forholds Begyndelse var paa deres Side, sjeldent have mistet denne Magt, før den physiske Styrke gik over i Modstandernes Hænder, og at den legemlige Styrke ikke er paa Kvindernes Side. Men tager man blot Alt det i vort Æmne Særlige og Eiendommelige i Betragtning, da vil man let forstaae, at dette Brudstykke af et paa Magten grundet Retssystem er det sidste til at vige, og at dette Spor af en forældet Samfundstilstand er blevet staaende midt i Slægter, der11

ikke vedkjende sig andre Institutioner end dem, som ere grundede paa Retfærdigheden.. Det er en enestaaende Undtagelse, der forstyrrer de moderne Loves og Sædvaners Harmoni; men saalænge den ikke proclamerer sin egen Oprindelse og ikke drøltes tilbunds, synes den os ikke at staae i Strid med den moderne Civilisation, ikke mere end det huslige Slaveri hos Grækerne hindrede dem i at antage sig tor et frit Folk.

I Virkeligheden har den nulevende Slægt saavel som de to eller tre foregaaende mistet enhver sand Forestilling om Menneskehedens oprindelige Tilstand. Kun de linkelte, der have gjort et omhyggeligt historisk Studium eller bereist Verdensdele, der beboes af de sidste Repræsentanter for de foregaaende Aarhundreder, ere istand til at forestille sig, hvad Samfundet dengang var. Man veed ikke, at i de første Aarhundreder herskede den Stærkeres Ret uden Indskrænkning, at man udøvede den offentligt og aabent; jeg siger ikke eyniskog frækt, thi heri vilde ligge, at der til denne Brug knyttede sig en Forestilling om noget Urigtigt, men en saadan Tanke kunde paa den Tid ikke opstaae i Nogens Hjerne, det skulde da være en Philosophs eller en Helgens. Historien giver os en sørgelig Lære om Menneskeslægten ved at vise os, hvilket nøie Forhold, der fordum var mellem en Klasses Sikkerhed paa Liv, Eiendom og Lykke, og den Magt, som denne Klasse havde til at værge sig. Vi see, al enhver Modstand mod den bevæbnede Myndighed,12

hvor frygteligt denne end havde udæsket til den, ikke blot havde den Stærkeres Ret men fremdeles alle andre Love og enhver Idee om Samfundspligterne imod sig.

De. som gjorde Modstand, vare i Mængdens øine ikke alene skyldige i en Forbrydelse, men i den største Forbrydelse, og fortjente den grusomste Tugtelse, som det stod i menneskelig Magt at tildele dem. Den første Gang en Overordnet havde en svag Følelse af Forpligtelse overfor en Underordnet, det var i det Tilfælde, naar han af egennyttige Bevæggrunde følte sig drevet til at give ham Løfter. Trods de høitidelige Eder, (ler støttede dem, forhindrede disse Løfter flere Aarhundreder igjennem ikke deres Givere fra ved den ringeste Udæskning eller for den svageste Fristelse at kalde dem tilbage eller overtræde dem. Del er imidlertid sandsynligt, at disse Overtrædelser ikke fuldbyrdedes uden Samvittighedsnag, hvis den Skyldiges Sædelighedstilstand ikke stod under Ojennemsnittets. De gamle Republiker hvilede for en stor Del paa en gjensidig Overeenskomst, de dannede idetmindste en Samling af Personer, der ikke vare meget forskjellige i Styrke; derfor frembyde de os ogsaa det første Exempel paa en Gruppering af menneskelige Forhold under anden Lov end Styrkens. Skjøndt den Stærkeres oprindelige Ret var den eneste, der ordnede Herrens og Slavens Forhold, og som med Undtagelse af nogle Tilfælde, der vare forudsete i særegne Bestemmelser, ordnede Republikens Forhold til dens Undersaatter13

eller til de andre uafhængige Stater, var det dog nok, at den oprindelige Lov blev forvist fra delte lille bitte Omraade, for at Menneskeslægtens Gjenfødelse kunde begynde gjennem en Opstaaen af Følelser, hvis uhyre Værd selv med Hensyn til de materielle Interresser Erfaringen hurtigt godtgjorde, og som fra nu af kun behøvede al udfolde sig. Slaverne udgjorde ikke nogen Del af Republiken, ug dog var det i de frie Stater, at man for første

Gang erkjendte, al Slaverne som menneskelige Væsener besadde nogen Ret. Stoikerne vare, med Undtagelse rnaaskee af Jøderne, de første til at lære, at Herrerne havde Pligter at opfylde overfor deres Slaver. Efter Christendommens Udbredelse kunde Ingen forblive fremmed for denne Opfattelse, og efter den katholske Kirkes Oprettelse manglede den aldrig Forsvarere. Men dog var det Christendommeus-besværligste Hverv at gjøre den gjældende; tbi Kirken har kjæmpet mere end tusinde Aar, før den opnaaede et kjendeligt Resultat. Det var ikke Magt over Aanderne, som den manglede. Dens Magt var uhyre. Den bragte Konger og Adelsmænd til at give Afkald paa deres rigeste Besiddelser til Bedste folden. Den drev Tusinder afMennesker til i deres Alders Blomst at opgive alle Verdens Goder for at indespærre sig i Klostre og der søge Frelse i Fattigdom, Faste og Bøn; den sendte Hundredetusinder af Mennesker gjennem Lande og over Have, gjennem Europa og Asien for at lade deres Liv for deu hellige Gravs Befrielse; den tvang Kongerne til at*14

forskyde Hustruer, i livem de vare lidenskabeligt indtagne, uden andet Middel end at erklære derc for Slægtninge i syvende Grad, ja efter den engelske Lovs Beregning i fjortende Grad. Kirken har kunnet gjøre alt dette, men den kunde ikke bringe Menneskene til at bekrige hinanden mindre voldsomt, eller Adelsmændene til mindre grusomt at tyrannisere deres Livegne og Borgerne; den kunde ikke bringe dem til at give Afkald paa nogen af de to Anvendelser af Styrken, hverken Kampen eller Triumphen. Verdens Mægtige bleve ikke tilbeielige til Maadehold, fer det øieblik kom, da de paa deres Side havde en Tvang at udstaae fra en høiere Magt. Kongernes voxende Myndighed kunde alene gjøre Ende paa denne almindelige Kamp ved at forbeholde Kongerne og Medbeilerne til Kongemagten Krigen. Udviklingen af en rig og uforfærdet Borgerstand, der forsvarede sig i befæstede Byer. og den förste Fremtræden af et Fodfolk, bestaaende af Plebeiere, der paa Valpladsen viste sig det. udisciplinerede Rytteri langt overlegent, var alene i Stand til at sætte nogen Grændse for Lehnsadelens frække Tyranni over Borgere og Bønder. Dette Tyranni varede endnu længe efter, at de Undertrykte vare stærke nok til at tage en frygtelig Hævn. Paa Fastlandet vedbleve mange tyranniske Sædvaner at vedvare indtil den franske Revolution; i England gjorde længe før den Tid de her bedre organiserede demokratiske Klasser Ende paa dem15

ved Love, der begrundede Ligheden, og ved frie Institutioner.

Man veed i Almindelighed meget sjeldent, at i den største Del af Historien har den Stærkeres Ret været den eneste og ubetingede Regel for hvorledes man opførte sig, idet enhver anden kun var den særegne og undtagne Følge af særlige Forhold. Man veed ikke, at den Tid endnu ikke ligger langt tilbage, da den Tro begyndte at opstaae, at Samfundets Anliggender bør ordnes efter de moralske Love; men man er endnu mere uvidende om, at Institutioner og Vedtægter, der intet andet Grundlag have end Styrkens Lov, vedligeholde sig i Tider og under Herredømmet af Meninger, der aldrig havde taalt. deres Oprettelse. Englænderne kunde for ikke mere end fyrretyve Aar siden holde menneskelige Væsener i Slaveri, sælge og kjøbe dem; i Begyndelsen af dette Aarhundrede kunde de endnu bemægtige sig dem i deres Lande, bortslæbe dem og lrøgstaveligt lade dem arbeide sig ihjel. Denne overordentlige Misbrug af Styrken, der fordømtes selv af dem, der ellers taalte næsten enhver anden Form af vilkaarlig Magt, og som var mere skikket end nogen anden til at oprøTe enhver upartisk Betragter, var i endnu levende Menneskers Minde det civiliserede og chri-stelige Englands Lov. I Halvdelen af det angel-sachsiske Amerika existerede Slaveriet endnu for tre eller fire Aar siden og man kjøbte, solgte, opdrættede endnu almindeligt Slaver. Og dog herskede der ikke alene en større Indignation herover,16

end man ellers seer, men de Interesser, der forsvarede Slaveriet, vare ogsaa, i England idetmindste, svagere end med Hensyn til ethvert andet sædvanligt Misbrug af Magten; thi Slaveriets Vedligeholdelse havde ikke Andet for sig end den ublandede og umaskerede Kjærlighed til Vinding hos det lille Parti i Folket, der drog Fordel deraf, medens den naturlige Foleise hos alle dem, der ikke vare personligt interesserede deri, var uindskrænket Rædsel. Saa afskyeligt et Misbrug gjør det næsten unødvendigt at nævne noget andet, men man betænke dog, hvor længe Enevoldsmagten har bestaaet, i England er man nutildags overbevist om, at Militærdespotismen kun er en Form af Styrkens Lov og ingen anden Oprindelse eller Adkomst har. Men dog existerer den eller har lige ophørt at existere hos alle Europas andre Folk og bevarer et stort Parti i hver Nation og især blandt de høiere Klasser. Saa stor er det Bestaaendes Magt, selv naar dette Bestaaende ikke overalt har Gyldighed, selv naar alle historiske

Tider, ja endog de nærmeste og fortrinligste Samfund frembyde ædle og store Exempler paa det modsatte System. I et despotisk styret Rige er den, som tilraner sig Magten, og som har Interesse af at bevare den, kun Een, medens de Undersaatter, der lide Trykket af hans Magt, udgjøre hele Resten af Nationen. Nødvendigvis og naturligvis er Aaget en Ydmygelse for Alle med Undtagelse af den, der beklæder Tronen, og høist den, som haaber at blive hans Efterfølger. Hvilken17

Forskjel er der vel mellem denne Magt og Mandens .Magt over Kvinden! Jeg foregriber ikke Besvarelsen at det Spørgsmaal, om den kan retfærdiggjøres, jeg viser alene, at dersom den ikke kan det, er den ligefuldt og kan ikke andet end være mere rodfæstet end de øvrige Arter af Herredømme, der have holdt sig lige til vore Dage. Al den Tilfredsstillelse for Hovmodet, der ligger i at besidde Magten, al den Egennytte, der knytter sig til at udøve den, er her ikke Privilegium for nogen enkelt Klasse, men fælles for det hele mandlige Kjøn. Det er langt fra, at denne Magt for Flertallet af sine Tilhængere kun er > n paa abstract Maade ønskelig Sag, eller som de politiske Formaal, hvilke Partierne tilstræbe, kun er af ringe Vigtighed for de private Interesser, Førernes alene undtagne, nei den har sin Hod i Hjertet paa enhver Mand, der staaer i Spidsen for en Familie, og paa alle dem, der tænke sig i Fremtiden at ville blive beklædte med denne Værdighed. Her udøver Tølperen, eller kan han udøve siti Del af Magten, saa godt som den fornemste Mand i Landet. Ja dette Tilfælde er endog det, hvor Attraaen efter at herske er heftigst; thi den, der ønsker Magten, vil især udøve den mod dem, der omgive ham, og i Forening med hvem hans Liv gaaer hen, med hvem han er forenet ved fælles Interesser, og som, hvis de vare uafhængige af hans Myndighed, kunde benytte sig deraf til at træde i Veien for hans private Tilbøjeligheder. Hvis man i de anført« Exempler kun efter saa mange Bestræbelser og efter saa

lang Tid har formaaet at styrte Magter, der oien-synligt vare begrundede paa Styrken alene og langt mindre kraftigt understøttede, maa dette med des mere Føie gjælde om Mandens Magt over Kvinden, selv om den ikke hviler paa noget bedre Grundlag. Vi ville ogsaa fremhæve, at Besidderne af denne Magt ere meget bedre stillede end de andre med Hensyn til at forhindre enhver Opstand mod den. Her lever Enhver af Undersaatterne under Herrens egne øine, ja man kan sige under lians Haand, og det i en langt inderligere Forening med Herren end med nogen af sine Medundersaatter. Der er intet Middel til at sammensværge sig imod ham, ingen Kraft til at beseire ham blot paa et enkelt Sted, og paa den anden Side er der de stærkeste G runde til at søge hans Yndest og undgaae at forbitre ham. Hvo har ikke under de politiske Kampe for Friheden seet sine egne Meningsfæller adsplittede ved Bestikkelse eller ved Frygt? I Spørgsmaalet om Kvinderne ere alle Medlemmerne af den underkuede Klasse i en chronisk Tilstand af Corruption og Frygt, paa eengang skræmmede og underkjøbte. Ville de reise sig til Modstand, maa Størstedelen af Anførerne og især Flertallet af de enkelte Stridende foretage et omtrent fuldstændigt Offer af deres eget Livs Glæder og Goder. Har et System af Privilegier og tvungen Underkastelse nogensinde naglet Aaget fast paa den Kuedes Nakke, saa er det dette. Jeg har endnu ikke vist, at dette System er forkert; men hvo der er istand til at tænke over dette19

Spørgsmaal, maa indsee, at det, selv om det var forkert, maatte vare længere end alle de andre Former af uretfærdig Magt, og at det vilde være underligt, om i en Tid, da de groveste af hine Magtarter endnu existere hos flere civiliserede Nationer og først, nylig ere blevne nedbrudte hos andre, om i en saadan Tid den dybest rodfæstede af disse Magter havde modtaget noget kjendeligt Stød. Man har snarere Grund til at forundre sig over at det har fremkaldt saa talrige og saa vægtige Protester.

Nogle ville maaskee indvende, at man har Uret i at sammenligne Mændenes Herredømme med de Former af uretfærdig Magt, som vi have mindet øm, fordi hine ere vilkaarlige og Følger af en Tilranen af Magten, medens derimod denne Myndighed er naturlig Men hvilket Herredømme har nogensinde syntes den, der besad det, at være mod Naturen? I)er var en Tid, da de videst fremskredne Aander betragtede en Inddeling af Menneskeslægten i to Partier, et lille, bestaaende af Herrer og et talrigt, bestaaende af Slaver, som naturlig, ja fandt, at, denne Tilstand var Slægtens eneste naturlige. Selv et Geni, der gjorde saa Meget for Tankens Fremskridt som Aristoteles, forfægtede denne Mening uden nogen Tvivl, uden nogen Vaklen; han udledede den

af de Forudsætninger, hvoraf man i Almindelighed slutter, at Manilens Herredømme over Kvinden er en naturlig Sag. Han tænkte, at der i Menneskeheden vare forskjellige Menneskenaturer, nogle Frie, nogle Slaver, at "Grækerne vare af en fri Natur og20

de barbariske Stammer, Thracerne og de asiatiske, af en Slavenatur. Men hvorfor gaae tilbage til Aristoteles? Hævdede ikke i Unionens Sydstater Slaveeierne den samme Lære med al den Fanatisme, som Menneskene anvende paa at forsvare de Theorier, der retfærdiggjere deres Lidenskaber eller legitimere deres Interesser? Have de ikke krævet Himmel og Jord til Vidne paa, at den sorte Race af Naturen er uskikket til Frihed og skabt til Slaveri? Gik Nogle ikke saa vidt, at de sagde, at en Haandarbeiders Frihed overalt er i Strid med Tingenes naturlige Orden? Have Enevoldsmagtens Theoretikere ikke altid paastaaet, at den var den eneste, naturlige Regjeringsform, at den stammede fra den patriarchalske Form, Samfundets oprindelige og naturlige Type, at den var stobt efter den faderlige Myndighed, en Form af Myndighed, der var tidligere end selve Samfundet, og efter deres Udsagn den naturligste af alle? Ja, hvad der endnu siger mere, den Stærkeres Ret har til alle Tider forekommet dem, der ikke havde nogen anden at paaberaabe sig, det mest naturlige Grundlag for Myndigheden. De erobrende Stammer paastaae, at det er selve Naturens-Lov, at de overvundne Stammer adlyde Seierherrerne, eller i en skjtmnere Stil, at den svagere og mindre krigeriske Stamme adlyder den taprere og mandhaftigere. Det ringeste Kjendskab til Livet i Middelalderen viser, i hvilken Grad Lehnsadelen fandt sit Herredomme over dem, der vare af lav Herkomst, naturligt, og hvor ima-<>1

turlig dpn Tanke forekom. at en Person af en lavere Klasse kunde stilles paa lige Fod med den eller udwve Myndighed over den. Den underordnede Klasse tænkte neppe anderledes. De frigivne Livegne og Borgerne have midt under de mest forbitrede Kampe aldrig opkastet nogen Fordring paa Myndighedens Deling; de forlangte ene og alene en storre eller mindre Begrændsning af den Magt, man havde til at tyrannisere dem. Saa sandt er det. at det Ord ..mod Naturen" i Almindelighed vil sige „mod Sædvanen" og ikke Andet, og at alt Sædvanligt synes naturligt. Da Kvindens Underordning under Manden er en almindelig Skik, synes et Indgreb i denne Skik ganske naturligt mod Naturen Men Erfaringen viser, i hvilken Grad Følelsen her afhænger af en Sædvane Intet forundrer mere Beboerne af en langtbortliggende Del af Jordkloden, end, naar de for første Gang here Tale om England, da at erfare, at dett«- Land regjeres af en Dronning. Tingen synes dem i den Grad mod Naturen, at de finde den utrolig. Englænderne finde dun ikke i mindste Maade unaturlig, fordi de ere vante til den; men de vilde finde det mod Natnren, om Kvinderne vare Læger, Hærførerp eller Parlamentsmedlemmer. 1 Lehnstiden syntes Krig og Politik ikke Almenheden at stride imod Kvindernes Natur, fordi de ikke sjeldent gave sig af dermed. Man fandt det naturligt, at Kvinderne af de priviligerede Klasser havde en mandig C'haiakter, at de i ingen Henseende stode tilbage for deres Mændeller Fædre undtagen alene i Legemsstyrke. Grækerne fandt ikke Kvindernes Uafhængighed saa naturstridig, som de andre Oldtidsfolk gjorde, paa Grund af Mythen om Amazonerne, som de antoge for historisk og paa Grand af det Exempel, de havde i de spartanske Kvinder, hvilke, skjøndt ligesaa fuldt som de andre græske Staters Kvinder underordnede ved Loven, i Virkeligheden vare friere, og som, da de oplærtes i samme Legemsøvelser som Mændene, gave rigelige Beviser paa, at de ikke af Naturen stode tilbage for dem. Der er neppe Tvivl om, at Spartas Exempel har bibragt Platon blandt andre Ideer den om Kjønnenes politiske og sociale Lighed.

Men, vil man sige, Mandens Herredømme over Kvinden er forskjelligt fra alle de andre Arter af Herredømme i det Punkt, at det ikke anvender Magt, det er frivilligt, modtaget, Kvinderne beklage sig ikke over det og underkaster sig det med frit Samtykke. For det Første underkaste et stort Antal Kvinder sig det ikke. Fra det - Øieblik af. da der fandtes Kvinder, som vare istand til at give deres Følelser tilkjende gjennem Skrifter, den eneste Maade at offentliggjøre Noget paa. som Samfundet tilsteder dem, har et stedse voxende Antal af dem ' protesteret inod deres nuværende Samfundsstilling. Nyligt have tiere Tusinder af Kvinder med de mest berømte Kvinder i Spidsen rettet Ansøgninger til Parlamentet om at erholde Stemmeret ved Parlamentsvalgene. Indsigelserne fra de Kvinder, der23

forlange en ligesaa grundig og ligesaa udstrakt Opdragelse som Mændenes, blive mere og mere indtrængende, og det gode Udfald af deres Sag bliver mere og mere sandsynligt. Paa den anden Side fordre Kvinderne bestandig

indstændigere at faae Adgang til de Leveveie og Beskjælligelser, der indtil nn have været lukkede for dem. Der gives ganske vist ikke i England som i Amerika periodiske Sammenkomster og et organiseret Parti, der soge at vinde Tilhængere til Fordel for Kvindernes Rettigheder; men der gives et Selskab, som er sammensat af talrige og virksomme Medlemmer, organiseret og ledet af Kvinder med et mindre udstrakt Maal for Oie, Opnaaelsen af Stemmeret. Det er ikke alene i England og Amerika, at Kvinderne begynde at protestere mod den Magtesløshed, under hvilken de lide Frankrig, Italien, Schweitz og Rusland frembyde Skuet af den samme Bevægelse. Hvormange Kvinder der i Taushed nære den samme Attraa, kan Ingen sige; men der er Tegn i Overflod paa, hvor mange der vilde nære den, hvis man ikke afrettede dem saa godt til at tilbagetrænge en saadan Attraa som en Følelse, der staaer i Strid med, hvad der passer sig for deres Kj«n. Lad os huske, at ingen trælbunden Klasse fra første Færd af har forlangt sin fulde Frihed. Da Simon af Montfort kaldte Udvalgte fraCommunerne sammen for for første Gang at lade dem tage Sæde i Parlamentet, var der da en Eneste, der drømte om at forlange, at en af Vælgere udkafiret Forsamling skulde kunne ind-•24

sætte og afsætte Ministerier og dictere Kongen hans Opførsel i Statens Anliggender? Ingen saadan Tanke opstod nogensinde i Forsamlingens mest ærgjerrige Medlemmers Indbildningskraft. Adelen stillede allerede disse Fordringer, Communerne havde intet andet Formaal end at unddrage sig de vilkaarlige Afgifter og de kongelige Embedsmænds brutale Undertrykkelser. Det er en naturlig politisk Lov. at de. der lide under Trykket af en fra gammel Tid af bestaaende Magt, aldrig begynde med at beklage sig over selve denne Magt, men kun over, at den udoves paa en kuende Maade. Der har aldrig fattedes Kvinder, som beklagede sig over den slette Behandling, de led af deres Mænd. Der vilde have været mange flere, hvis Klagen i dette Tilfælde ikke var den værste Opfordring til Gjentagelse og Forøgelse af den slette Behandling. Det er dette, som lammer ethvert Forsog paa samtidigt at haand-hajve Mandens Magt og dog beskytte Kvinden mod dens Misbrug. Undtager man Børnene, er Kvinden det eneste Væsen, der efter foran Dommere at have bevist, at hun har lidt en Forurettelse, paany bliver givet i den Skyldiges Haand. Derfor vove Kvinderne heller nisten aldrig, selv efter den mest afskyelige og mest langvarige slette Behandling at benytte sig af de Love, der ere givne til deres Beskyttelse, og dersom de under Indtryk af en uimodstaaelig Indignation eller efter Andres Raad tage deres Tilflugt til dem, gaaer deres hele Stræben strax derefter ud paa at gjøre Alt, hvad de kunne, forkun at afsløre saa lidet som muligt af deres Ulykke, og skaane deres Tyran for den Tugtelse, han fortjener.

Alle de sociale og allo de naturlige Betingelser forene sig om at gjøre det umuligt, at Kvinderne i Forening skulde kunne reise sig mod Mændenes Magt. Deres Stilling er forsaavidt forskjellig fra de andre underordnede Klassers, at deres Herrer vente Mere af dem end deres udvortes Tjeneste. Mændene noies ikke med Kvindernes Lydighed, de tiltage sig desuden en Ret ovpr deres Følelser. De ville alle, med Undtagelse af de allermest brutale, i den Kvinde, som er nærmest forenot med dem. have ikke alene en nødtvungen, men en frivillig Slavinde, ikke blot en Slavinde, men en Favoritinde Følgelig forsømme de Intet for at trælbinde hendes Aand. De andre Slavers Herrer regne, med Hensyn til Hærdelse af Lydigheden, paa Frygt, enten paa den Frygt, soin de selv indgyde, eller paa den religieuse Frygt Kvindernes Herrer vilde fra forst af Mere end simpel Lydighed: derfor toge de ogsaa hele Opdragelsens Kraft i Beslag og benyttede den til at sætte deres Formaal igjennem. Alle Kvinder opdrages fra den tidligste Barndom af i den Tro, at Idealet for deres (.'harakter er ganske modsat Idealet for Mændenes, de afrettes til ikke at have nogen egen Villie, til ikke at aflægge sig selv alene Regnskab, men til at underkaste sig, og til at aflægge Andre Regnskab. Man fortæller dem i Moralens Navn. at Kvinden har den Pligt at li-ve for Andre,26

og i Følelsens Navn, at dette er hendes Natur, man mener dermed, at hun fuldstændigt skal fornegte sig selv, kun leve i sine Hengivenhedsfølelser: det vil sige i de faa, man tillader hende at have: Hengivenheden for den Mand, med hvem hun er forenet, og for de Høm, der udgjøre et nyt og uigenkaldeligt Baand mellem hende og denne Mand. Hvis vi nu for det Første betragte den naturlige Tiltrækning, der fører de to Kjøn sammen, dernæst Hustruens fuldkomne Afhængighed af Manden, da hun maa takke hans Naade for enhver Ret eller Fornøjelse hun har, og endelig betænke Umuligheden af, at hun kan søge og opnaae Hovedgjenstanden for den menneskelige Attraa, Agtelse nemlig, eller nogen anden Gjenstand for Samfundsærgjerrigheden. anderledes end

gjennem ham, see vi snart, at der vilde udfordres et Mirakel for, at Lysten til at behage Manden ikke skulde blive en Slags Polarstjerne i Opdragelsen og Dannelsen af Kvindens Charakter. Da Mændene nu eengang vare i Besiddelse af dette store Middel til Indflydelse paa Kvindernes Aand. have de med en instinctmæssig Egenkjærlighed benyttet sig deraf som af det bedste Middel til at holde dem i Underkastelse ved at fremstille dem Svaghed, Selvfornegtelse, Overgiven af enhver Egen-villie i Mandens Hænder som Kvintessentsen af Kvindernes Magt til at indtage. Kan man tvivle om, at de øvrige Aag, som det efterhaanden er lykkedes Menneskeheden at bryde, vilde have bestaaet den Dag idag, hvis man havde gjort saa Meget for27

at beie Aanderne under dem? Hvis man havde stillet det som Maal for enhver ung Plebeiers Ærgjerrighed at opnaae en eller anden Patriciers personlige Yndest, for enhver ung Livegen at opnaae en eller anden Herres; hvis Samliv med ham og en Plads i hans Hjerte havde vadret den Belønning, man stillede deres Iver i Udsigt, hvis de bedst Begavede og mest Ærgjerrige havde kunnet haabe paa de høieste Belønninger af denne Art; og hvis Plebeieren og den Livegne, naar denne Pris engang var vundet, ved en Kobbermur vare blevnç skilte fra alle de Interesser, der ikke havde deres Midtpunkt i Herrens Person, fra enhver Følelse, enhver Længsel, som lian ikke delte med ham, vilde der da ikke mellem Herrerne og de Livegne, mellem Patricierne og Plebeierne, have været en ligesaa dyb Kløft som nu mellem Mænd og Kvinder, og hvo anden end nu og da en Tænker vilde da have troet, at denne Klett ikke var en uforanderlig Grutidkjends-gjerning i den menneskelige Natur?

De fremsatte Betragtninger ere tilstrækkelige til at vise, at Sædvanen, hvor vidt udbredt den end er, ikke berettiger til nogen gunstig Mening om de Institutioner. der stille Kvinden i et socialt og politisk Undersaatsforhold til Manden. Men jeg gaaer videre endnu, og jeg paastaaer, at Historiens Gang og et fremskridende Samlunds Bestræbelser ikke alene ikke støtte nogen Fordom til Fordel for de ulige Rettigheders System, men at »le endog skabe en meget stærk Formodning om dettes Uretfærdig-28

h'jd. Jeg hævder. at hvis de menneskelige Institutioners hidtidige Fremskridt og de moderne Bestræbelsers Strømning tillade at drage en Slutning angaaende denne Gjenstand, saa er det den, at denne Fortidens Levning, der staaer i en skurrende Strid med Fremtiden, nødvendigvis maa forsvinde.

Thi hvad er vel, naar Alt kommer til Alf, den moderne Verdens største Ejendommelighed? hvad er det, som fortrinsvis adskiller de moderne Tiders Institutioner, Liv og sociale Ideer fra den Fjerne Fortids? Det er, at Mennesket ikke mere fødes paa det Sted i Samfundet, som han i sit Liv vil komme til at indtage, at han ikke mere er lænket dertil ved et uopløseligt Baand, men at han har Lov til at bruge sine Evner og enhver gunstig Hændelse, han kan møde, til at smedde sig den Skjæbne, som synes ham ønskværdigst. Tilforn var det menneskelige Samfund bygget paa andre Principer Enfiver fodtes ind i en bestemt Samfundsstilling, og Flertallet var ved Loven bundet til denne Plads og berøvet Retten til at arbeide paa at komme bort fra den. Paa samme Maade som Nogle fødtes sorte, Andre hvide, fødtes Nogle som Slaver, Andre som Frie og Borgere, Nogle som Patriciere, Andre som Plebeiere, Nogle som Adelsmænd og Lehnsbesiddere, Andre som ufrelse Mænd. En Slave, en Livegen kunde ikke selv gjøre sig fri, men blev det først ved sin Herres Villie. I Størstedelen af Europas Lande var det først henimod Middelalderens Slutning og som Følge af Kongemagtens tiltagende Be-29

tydning, at Borgere kunde adles. Blandt Adelen selv var den Ældste ved Førstefødselsretten eneste Arving til Fædreneeiendommen; der hengik lang Tid, før man indrømmede Faderen Ret til at gjøre ham arveløs. 1 de industridrivende Klasser kunde kun de Individer, der vare fødte Medlemmer af et Laug, eller som vare blevne indførte deri af dets Medlemmer paa lovlig Maade, udøve deres Profession indenfor de Lauget paalagte Grændser, og Ingen kunde overhovedet udøve nogen for vigtig an-seet Profession paa auden Maade end den, som var bestemt ved Loven. Fabrikherrer ere blevne stillede i Gabestokken efter lovlig Proces for den Dristighed at have anvendt forbedrede Methoder i deres Forretning. L det moderne Europa, og især i de Egne deraf, som have taget størst Del i Fremskridtet, hersker nutildags Doctriner, der ere hine gamle saa modsatte som muligt. Loven bestemmer ikke, ved hvem ei industrielt Foretagende skal udføres eller ikke maa udføres, ikke heUer hvilke Fremgangsmaader der alene ere lovlige. Individerne have Lov til at vælge frit. I England har inan endog ophævet de Love, der forpligtede Arbeideren til at staae i La-re. Man troer fast, at i alle de Professioner, hvor en

Læretid ikke kan undværes, vil alene dens Nødvendigbed være tilstrækkelig til at paabyde den. Den gamle Theori vilde, at man skulde overlade saa lidt som muligt til Individets frie Valg, at alle dets Handlinger saa vidt som muligt skulde styres af en overlegen Indsigt.30

Man var forvisset om, at det, overladt til sig selv, vilde forfeile sin Vei. Efter den moderne Theori, som er Frugten af tusinde Aars Erfaringer hævder man, at de Anliggender, i hvilke Individet alene er interesseret, aldrig gaae godt, uden naar man udelukkende overlader dem til hans egen Bestyrelse, og at Myndighedens Mellemkomst kun gjør Skade, naar det ikke netop gjælder om at beskytte en Andens Rettigheder. Man har været længe om at gjøre denne Slutning, man har ikke draget den, førend næsten enhver Anvendelse af den modsatte Theori havde frembragt ødelæggende Resultater; men den følges nu, idetmindste hvad Industrien angaaer. overalt i de videst fremskredne Lande og na-sten overalt hos de Nationer, der gjøre Fordring paa at befinde sig i Udvikling.

Man vil ikke dermed sige, at alle Fremgangsmaader ere lige gode og alle Mennesker lige egnede til Alt, men man mener nutildags, at den Frihed, som ethvert Individ har til selv at vælge, er det eneste Middel til at faae de bedste Fremgangsmaader satte i Værk og bringe enhver Virksomhed i de dygtigste Hænder. Ingen mener, at det vilde være nyttigt at give en Lov, om at alle Smedde skulde have stærke Arme. Friheden og Concurrencen ere tilstrækkelige til at gjøre Mennesker med stærke Arme til Smedde, eftersom de Mennesker, hvis Arme ere Svage, kunne fortjene Mere ved at paatage sig en Beskjæftigede, hvortil de ere mere egnede. Det er i denne Læres Navn, at man nægter Regjeringen Ret til, efter en eller anden almindelig Antagelse,31

at afgjøre, at visse Individer ikke ere skikkede til at udrette visse Ting; man seer heri et Misbrug af Magten. Det er nutildags fuldkomment, anerkjendt, at selv naar en saadan almindelig Fordom existerer, kan den ikke være ufeilbarlig Selv om den valgrundet i Flertallet af Tilfældene, hvad den slet ikke behøver, vilde der altid blive et lille Antal tilovers, for hvilket den ingen Gyldighed havde, og da vilde det være en Uretfærdighed mod de Enkelte og eri Skade for Samfundet at reise Skranker, der forbød visse Individer af deres Evner at drage al den Fordel, de kunde, for sig selv og for Andre. Hvis derimod Uskikketheden virkelig er tilstede, da ere de almindelige Bevæggrunde, der lede Menneskenes Opførsel, tilstrækkelige til at forhindre den til Sagen Uskikkede i at forsøge paa den eller vedblive med sine Forsøg.

Hvis dette Princip for den sociale og økonomiske Videnskab ikke er sandt, hvis Individerne, understøttede af deres Bekjendtes Anskuelse, ikke ere bedre Dommere om deres eget Kald end Lovene og Regjeringen, saa kan Verden ikke hurtigt nok opgive dette Princip og vende tilbage til det gamle Regulerings- og Udelukkelses-System. Men hvis Principet er sandt, bør vi handle, som om vi havde Tiltro til det, og ikke decretere, at den Kjendsgjerning at være født Pige istedenfor Dreng i høi- . ere Grad bør være afgjørende for et Menneskes Samfundsstilling end den Kjendsgjerning at være født sort istedenfor hvid, eller borgerlig istedenfor afAdel. Fadselens Tilfældighed maa da ikke udelukke Nogen fra alle de høiere Samfundsstillinger og alle de hæderlige Beskjættigelser paa faa Undtagelser nær. Selv naar vi vilde indrømme, hvad man altid forekaster os, at Mændene ere mest skikkede til at opfylde alle de Hverv, som nu forbeholdes dem, kunde vi dog paaberaabe os det Argument, der forbyder at danne forskjellige Klasser af Valgbare til Parlamentet. Hvis en Valg'barhedsbetin-gelse blot i en halv Snees Aar udelukker en eneste dygtig Person, saa er dette et virkeligt Tab, medens man Intet vinder ved at udelukke tusind Udygtigheder. Hvis Vælgerne ere saaledes stillede, at de kunne vælge udygtige Individer, vil der altid ligefuldt være Candidater af denne Slags i Overflod. I alle vanskelige og vigtige Sager er Antallet af de Folk, der formaae at løse de stillede Opgaver godt, meget mindre end det burde være, og det selv, naar man giver al mulig Frihed til at vælge: men enhver Indskrænkning i denne Frihed berøver Samfundet en Mulighed til at vælge et dygtigt Individ, der kan tjene det godt, uden at denne Indskrænkning dog nogensinde sikrer mod Valget af en Udygtig.

Nutildags er i de mest fremskredne Lande Kvindernes Uformuenhed, naar kun et enkelt Tilfælde undtages, det eneste Exempel paa, at Lovene og Institutionerne tage Individerne ved deres Fødsel og bestemme, at de aldrig hele deres Liv igjennem skulle faae Tilladelse til at eoncurrere til visse33

Stillinger. Den enkelte Undtagelse er Kongeværdigheden. Der gives endnu Mennesker, der fedes til Tronen; Ingeu kan bestige den, nied mindre han er af den regjerende Familie, og i selve denne Familie kan Ingen blive Konge uden den Enkelte, der arver Tronen fra sin Forgjænger. Men med denne ene Undtagelse staae da ogsaa alle Værdigheder, alle sociale Fordele aabne for det hele mandlige Kjøn; ganske vist er der flere af disse, som det er umuligt at opnaae uden Formue; men ethvert Menneske har Ket til at erhverve Formue, og det lykkes mange Mennesker af den laveste Herkomst; sikkert nok støder Flertallet ogsaa paa Hindringer, som man ikke kan overvinde uden Omstændighedernes Gunst; men intet mandligt Individ er dog ramt af Lovens Forbud, ingen Lov, ingen Vedtægt føier en konstig Hindring til de naturlige. Kun Kongeværdigheden danner som sagt en Undtagelse; men Enhver føler, at denne Undtagelse staaer som noget Abnormt i den moderne Verden, at den strider mod dennes Skikke og Principer og kun retfærdiggjøres ved de udenfor Ordenen her optrædende Nyttehensyn, hvorefter man maa rette sig, om end de forskjellige Individer og Nationer ikke tilla»gge disse ligestor Vægt Men selv om vi ogsaa i denne enestaaende Undtagelse linde en Samfundsstilling, den høieste, unddraget Concurrencen og af høiere Grunde forbeholdt Fødselen , vedblive ikke desmindre alle Folkeslag i Grunden at fastholde det Princip, som de nominelt overtræde. Thi i Virkeligheden omgive de dette

høie Hverv med Betingelser, der øiensynligt ere beregnede paa at hindre den, hvem det tilsyneladende paaligger, i at udøve det i Gjerningen, medens omvendt den, der i Gjerningen udøver det, den ansvarlige Minister, kun opnaaer sin Stilling ved en Kappestrid, hvorfra ingen Borger, der har naaet Mandsalderen, er udelukket. Følgelig er den Uformuenhed, der rammer Kvinderne blot ved den simple Kjendsgjerning, at de ere fødte som saadanne, det eneste Exempel paa en Udelukkelse, som Lovgivningen hævder. I intet Tilfælde uden i dette, der gjælder for Halvdelen af Menneskeslægten, ere de høieste Samfundsposter lukkede for Nogen ved en Fødselsskjæbne, som ingen Bestræbelse, ingen Forandring kan overvinde. Selv Uformuenheden af religiøse Aarsager (der iøvrigt factisk omtrent har tabt sin Betydning saavel i England som paa Fastlandet) lukker ikke uigjenkaldeligt en Bane; den Adgangsformente faaer Adgang ved at skifte Keligion.

Kvindernes sociale Underordning springer da frem som en isoleret Kjendsgjerning midt imellem de moderne Institutioner; det er en enestaaende Lacune i deres Grundprincip; det er det eneste Spor af en forældet intellectuel og moralsk Samfundsorden, der ellers paa alle Punkter er nedbrudt, men som er bleven staaende paa dette ene Punkt, der frembyder en saa almindelig Interesse. Det er, som om en kjæmpestor Moskee eller et uhyre Tempel for den olympiske Jupiter kneisede paa den Plads som nu St.-Pauls-Kirken indtager, og hver Dag for-35

samlede en Menighed, medens rundt om de christne Kirker kun aabnedes paa Festdagene. Denne Dissonans mellem et -enestaaende Samfundsforhold og alle de andre Forhold, der omgive det, og den Strid, hvori dette Forhold staaer med den fremskridende Bevægelse, der er den moderne Verdens Stolthed, en Bevægelse, der har bortfeiet alle de øvrige med Ulighedens Stempel mærkede Institutioner en for en. en saadan Samfundsmodsigelse kan vel give en alvorlig Betragter af Menneskeslægtens Bestræbelser Anledning til mange Tanker. Af dem fedes med Hensyn i il Kjønnenes ulige Stilling allerede ved förste Blik en Formodning, der er lanjjt stærkere end den, som Skik og Brug kan skabe til Fordel for det nu bestaaende Forhold, og som alene vil være tilstrækkelig til foreløbigt at lade Spørgsmaalet henstaae uafgjort som Valget mellem Republik og Monarehi.

Det Mindste, man kan fordre, det er, at Spørgsmaalet ikke bliver afgjort ved den Fordom, der grundes paa den Tilstand, der bestaaer, og paa den herskende Mening, men at det tvertimod holdes aabent, at Discussionen faaer Lov at bemægtige sig det og drøfte det med det dobbelte Synspunkt, Retfærdigheden og Nytten, for Oie. Her som ved alle andre Samfundsindretninger maa Losningen afhænge al de Fordele, som man efter en forstandig Undersøgelse finder, at Menneskeheden, uden Hensyn til hvert særligt Kjøn, kan drage af den. Og Discussionen maa være en virkelig Discussion; den maa gaae til Bunds i Sagen og ikke noies med alminde-36

lige og overfladiske Forsikringer. Man maa f. Ex. ikke opstille som Princip, at Erfaringen har udtalt sig til Fordel for det bestaaende System. Erfaringen har ikke kunnet domme mellem to Systemer, af hvilke kun det ene er blevet praktisk forsøgt. Man siger, at Ideen om Kjønnenes Ligeberettigelse kun hviler paa Theori; men vi ville

minde om, at den modsatte Idee ikke har andet Grundlag end Theori. Alt, hvad man i Erfaringens Navn kan sige til Gunst for den, det er, at Menneskeheden har kunnet leve under dette Regimente og opnaae den Grad af Udvikling og Lykke, hvortil den er kommet. Men Erfaringen siger ikke, at denne Lykke ikke var bleven opnaaet hurtigere, eller at den ikke nu havde været større, hvis Menneskeheden havde levet under et andet Regimente. Fremdeles lærer Erfaringen os, at samtidigt med ethvert Trin paa Fremskridtets Yei er Kvindernes sociale Stilling saa uforanderligt stegen en Grad, at Historikere og Philosopher er blevne ledede til at opfatte Kvindernes høie eller låve Stilling i Samfundet som det bedste Vidnesbyrd og det paalideligste Maal for et Folks eller et Aarhundredes Civilisation Under hele Fremskridtets Tid viser Historien os, at Kvindernes Stilling bestandig mere har nærmet sig til at blive Mændenes lig. Dette beviser ikke, at Tilnærmelsen til Lighed bør gaae til fuldkommen Lighed; men ganske sikkert frembringer dette idetmindste en stærk Formodning til Fordel for denne Slutning.

Det nytter ligesaalidt til Noget, at sige, at37

Kjønnenes Natur bestemmer (lem til deres nuværende Stilling og gjør dem skikkede til den. I den sunde Fornufts Navn og i Kraft af Menneskeaandens Beskaffenhed negter jeg. at Nogen kjender eller kan kjende de to Kjøns Natur, saalænge man kun iagttager dem i det Vexelforhold, hvori de nutildags staae. Hvis man nogensinde havde fundet et Samfund, der bestod af Mænd uden Kvinder eller af Kvinder uden Mænd eller af Mænd og Kvinder, uden at disse vare underkastede hine, saa kunde inan vide noget Bestemt om de intellectuelle eller moralske Forskjelle, der kunne beroe paa de to Kjøns Beskaffenhed. Hvad man nutildags kalder Kvindens Natur, er i høieste Grad et Konstproduct; det er Resultatet af et forceret Tryk i een Retning og en unaturlig Ophidselse i en anden. Man kan uden Betænkning paastaae, at Undersaatters Charakter aldrig er blevet saa fuldstændigt misdannet ved Forholdet til deres Herrer i nogen anden Art af Afhængighed; thi om ogsaa Trælleracer eller Folkeslag, der underkuedes ved Erobring, i nogle Retninger ere blevne udsatte for et mere energisk Tryk, saa have dog alle de Bestræbelser hos dem, som ikke knustes af en Jernhæl, men som have havt nogen Frihed til at udvikle sig. fulgt en naturlig Udfoldnings Lov. Hvad Kvinderne angaaer, har man derimod altid, hvor det gjaldt om at udvikle visse Evner i deres Natur, anvendt en Drivhuspleie med deres Herrers Interesser og Fornøielser for Öio. Da man saa38

dernæst seer, at visse Producter af deres Livskraft spire og udvikle sig hurtigt i denne ophedede Atmosphære, i hvilken man ikke sparer nogen Dyrkning, og bemærker, at andre Skud af samme Rod, der vare ladte udenfor i en Vinterluft og med Flid omgivne af Is, ikke frembringe Noget, men fortørres og forsvinde, saa forestille Mændene sig med den Mangel paa Evne til at for-staae deres eget Værk, som charakteriserer Aander, der ere uskikkede til Analyse, at Planten af sig selv groer paa den Maade, paa hvilken de bringe den til at groe, og at den vilde gaae ud, hvis man ikke holdt dens ene Halvdel i et Dampbad, dens anden i et Snebad.

Af alle de Vanskeligheder, der hindre Ideernes Fremskridt og Dannelsen af rigtige Meninger om Livet og Samfundsindretningerne, er den største nutildags den ubeskrivelige Uvidenhed og den Ligegyldighedstilstand, hvori man i Almindelighed befinder sig med Hensyn til de Indflydelser, der danne Menneskets Charakter. Saasnart en eller anden Del af Menneskeslægten er eller synes at være af en eller anden Beskaffenhed, hvilken denne Beskaffenhed end er, antager man, at den har en naturlig Tilboielighed til at være saaledes, selv naar den mest elementære Kundskab til de Omstændigheder, i hvilke den har været stillet, klart angiver de Aarsager, der have gjort den til det, vi see, at den er. Fordi en irsk Fæster, der staaer langt tilbag.e_ med Hensyn til Afgiften til sin Husbond, ikke er flittig til sit Arbeide, er der Folk, som slutte, at3<J

Irlænderne af Naturen ere dovne. Af det, at i Frankrig Forfatningerne undertiden omstyrtes, naar do Myndigheder, der skulle holde dem i Hævd, vende deres Vaaben imod dem, er der Folk, som slutte, at Franskmændene ikke ere skabte for en fri Regjering. Af det, at Grækerne bedroge Tyrkerne, medens disse kun plyndrede dem skamløst, er der Folk, som slutte, at Tyrkerne af Naturen ere ærligere end Grækerne, og fordi Kvinderne, som det ofte siges, i Politiken, ikke bryde sig om Andet end om Personerne, antager man, at en naturlig Tilbøielig-hed er Skyld i, at de mindre end Mændene interessere sig for (let almindelige Vel. Historien, som nutildags forstaaes saameget bedre end fordum, giver os eu anden Lære. Den viser os Menneskenaturens

overordentlige Modtagelighed for de gode Aarsagers Indflydelse og den til det Yderste gaaende Foranderlighed af det, der i den ansees for mest bestandigt og mest universelt. Men det gjælder om Historien som om Reiser, Menneskene see i Almindelighed kun det, som de i Forveien have inde, og Faa lære noget Synderligt af Historien, naar de ikke forud medbringe Meget til Studiet.

Heraf følger, at angaaende det vanskelige Spørgsmaal, hvilken den naturlige Forskjel er mellem de to Kjøn, et Spørgsmaal, med Hensyn til hvilket det under Samfundets nærværende Tilstand er umuligt at erhverve sig Grundlaget for en fuldstændig og nøiagtig Besvarelse, foredrage næsten alle Mennesker paa dogmatisk Maade Theorier uden at tye til den eneste Lyskilde, der kan opklare denne Gjenstand,40

nemlig det analytiske Studium af Psychologiens vigtigste Afsnit, Kapitlet om de Love, der styre Omstændighedernes Indflydelse paa Charakteren. Det staaer fast, at, hvor store og tilsyneladende uudslettelige de moralske og intellectuelle Forskjelle mellem Manden og Kvinden end ere, kan Beviset for, at disse Forskjelle ere grundede i Naturen, kun være negativt. Man bor ikke betragte andre som naturlige end dem, der paa ingen Maade kunne være konstige, det er: det.Residuum, der bliver tilbage, naar man borttager enhver Særegenhed hos begge Kjøn, som kan forklares ved Opdragelsen eller ved de ydre Omstændigheder. Man maatte besidde den dybeste Kundskab til Lovene for Charakterens Dannelse for at have Ret til at paastaae, at der er en Forskjel og altsaa endnu mere til at sige, hvilken Forskjel det er, der adskiller de to Kjøn i moralsk og intellectuel Henseende. Til Dato besidder Ingen denne Kundskab; thi der er neppe noget Æmne, som man, naar Hensyn tages til dets Vigtighed, kan siges mindre at have studeret. Derfor har heller Ingen Ret til at have en positiv Mening derom. Alt, hvad der er os tilladt, er at foretage mere eller mindre sandsynlige, mere eller mindre lovbegrundede Gisninger, alt efter den Kundskab vi have til Psychologiens Resultater angaaende Charakterens Dannelse.

Selv om vi med Forbigaaelse af Spørgsmaalet om Forskjellighedernes Oprindelse spörge, hvilke de nu for Tiden ere, faae vi kun de mest utilfreds-41

stillende Svar. Læger og Physiologer have til et vist Punkt godtgjort Forskjelligheder i Legemsbygningen, og dette er en vigtig Kjendsgjerning for en Psycholog; men det er sjeldent at finde en Læge, som tillige er Psycholog. Deres Iagttagelser om Kvindens sjælelige Eiendommeligheder have ikke mere Værd end de fleste Mænds. Dette er et Punkt, angaaende hvilket man ikke kan vide noget Afgjørende, saalænge de, der alene kunne kjende det, nemlig Kvinderne selv, ikke give andre Oplysninger end ubetydelige, og, hvad værre er, underkjøbte. Det, er let at lære en dum Kvinde at kjende; Dumheden er omtrent den samme overalt. Man kan slutte sig til en dum Kvindes Følelser og Ideer, naar man kjender de Ideer og Følelser, der herske i den Kreds, hvori hun lever. Det forholder sig ikke saaledes med de Mennesker, hvis Tanker og Følelser frembringes af deres egne Evner. Der gives høiest hist og her en Mand, som har en taalelig Kundskab til de Kvinders l'harakter, som tilhøre hans Familie, uden at vide Noget om de andre. Jeg taler ikke om deres Evner; dem kjender Ingen, ikke engang de selv, fordi Størstedelen af dem aldrig have brugt dem. Jeg taler kun om deres nærværende Tanker og Følelser. Mangen en Mand mener, at han kjender Kvinderne tilbunds, fordi han har staaet i Kjærlighedsforbindelser med adskillige, maaskee med mange. Dersom han er en god Iagttager, og hvis hans Erfaring forener Kvaliteten med Kvantiteten, kan han have lært Noget angaaende en lille42

Side af Kvindernes Natur, som ikke er uden Vigtighed. Men angaaende alt det øvrige ere faa Mennesker mere uvidende end han, fordi der er Faa, Ibr hvem dette -Øvrige mere omhyggeligt skjules. Den gunstigste Leilighed, en Mand i Almindelighed kan have til at studere Kvindernes Charakter, er Leiligheden til at studere sin egen Hustru; der ere Vanskelighederne færrest, og Exem-plerne paa en fuldkommen Sympathi ikke ufinde-lige. I Virkeligheden troer jeg ogsaa, at det er fra denne Kilde, at al den Kundskab kommer, som det er værd at have. Men Størstedelen af Menneskene har ikke Leilighed til paa denne Maade at studere mere end een Kvinde; derfor kan man ogsaa med en latterlig Nøiagtighed gjætte en Dames Charakter, naar man kjender hendes Mands Mening om Kvinderne i Almindelighed. Til at man af dette enkelte Tilfælde skal kunne uddrage en Slutning udfordres, at Kvinden er af den Art, at det er Umagen værd at kjende hende, og at, Manden ikke alene er en competent Dommer, men at han har en saa sympathetisk og med sin Hustrues Sjæl saa godt stemmende Charakter, at han

kan læse i hendes Aand ved en Art Intuition, eller at hans Hustru ingen Forvirring føier ved at røbe ham sine Følelsers dybeste Grunde. Intet er maaskee sjeldnere end et saadant Sammentræf. Der er ofte mellem Hustru og Mand en fuldkommen Overeensstemmelse i Følelser og med Hensyn til alle ydre Anliggender et Fællesskab i Anskuelser, uden at derfor den43

Kno trænger dybere ind i den Andens Synsmaader,-end om de kun vare blotte Bekjendte. Selv i det Tilfælde, hvor en sand Kjærlighed forener-dem, forhindrer Myndigheden paa den ene Side og Underordningen paa den anden, at der opstaaer en fuldkommen Fortrolighed. Det er godt muligt, at Kvinden ikke har til Hensigt at skjule Noget, men der er dog mange Ting, som hun ikke lader komme frem. Mellem Forældre og Born kan man iagttage samme Sag. Tiltrods for den gjensidige Kjærlighed, der i Virkeligheden forener en Fader med sin Son, hænder det undertiden, som Alle vide, at Faderen ikke kjender, ja ikke engang aner visse Sider af sin Sons Charakter, medens Sønnens Kammerater og Jævnaldrende ypperligt kjende dem. Sandheden er nemlig den, at naar man er i en Stilling, der foreskriver en Anden at see op til Kn, saa er man yderligt slet stillet med Hensyn til at finde fuldkommen Oprigtighed og Frimodighed hos denne Anden. Frygten for at synke i den Personligheds Omdomme eller miste Noget af dens Hengivenhed, hvilken man betragter med Ærefrygt, er saa stærk, at selv med en meget ærlig Charakter lader man sig uden at mærke det forlede til at vise ham den smukkeste Side af sin Charakter. eller, om end ikke den smukkeste, saa dog den, som han holder mest af at see. Man kan med Sikkerhed sige, at to Mennesker ikke kunne have et fuldstændigt Kjendskab til hinanden uden paa den Betingelse, at de ikke alene ere fortrolige med hinanden, men lige stillede. Saa44

meget vissere er det da, at det er umuligt at lære en Kvinde at kjende, som er underkastet den ægteskabelige Myndighed, og hvem man har lært, at hendes Pligt bestaaer i at underordne Alt under hendes Mands Velvære og Behag, ikke at lade ham see eller mærke Noget hos hende, uden hvad der er ham behageligt. Alle disse Vanskeligheder forhindre da, at en Mand kan erhverve noget gjennemført Kjendskab til den eneste Kvinde, som han har tilstrækkelig Leilighed til at studere. Hvis vi fremdeles betænke, at det at forstaae een Kvinde ikke nødvendigt indeholder, at man forstaaer en anden, at, selv om man kunde studere Kvinderne af en vis Stand og i et vist Land, vilde man ikke derfor forstaae Kvinderne af en anden Stand og i et andet Land; at, selv om man endog opfyldte dette Hverv, vilde man endnu kun kjende Kvinderne fra et eneste Tidsrum i Historien, saa føie vi, at vi have Eet til at paastaae, at Manden kun har kunnet opnaae et i beklagelig Grad ufuldstændigt og overfladisk Kjendskab til Kvinden, som hun har været, og som hun er, uden Hensyn til hvad hun kunde være blevet, og at han ikke vil erhverve nogen anden Kundskab, saalænge ikke Kvinderne selv faae sagt os Alt, hvad de have at lære os.

Denne Tid er ikke kommen og vil kun gradvis komme. Det er en Begivenhed fra igaar, at Kvinderne ved deres litterære Talent eller ved Samfundets Tilladelse have faaet Lov til at henvende45

sig til Offentligheden. Faa Kvinder vove endnu at sige Noget, som de Mænd, af hvem deres litterære Bestræbelsers gode Udfald afhænger, ikke have Lyst til at høre. Lad os blot erindre, hvorledes man indtil den seneste Tid har modtaget Udtalelser af lidet udbredte Meninger eller af formentlig excentriske Følelser, selv naar disse havde en Mand til Forfatter. Lad os betænke, hvorledes man endnu den Dag idag modtager dem, og vi ville have en svag Idee om de Hindringer, der møde en Kvinde, som er opdraget i den Forestilling, at Skik og Brug og den offentlige Mening bør være hendes høieste Love, saasnart liun i en Bog vil nedlægge Noget, som hun henter fra Dybderne i sin egen Natur. Den mest berømte af de Kvinder, der have efterladt Værker af den Bang, at de kunde give deres Forfatterinde en fremragende Plads i sit Lands Litteratur (Mme. de Stael), har troet det nødvendigt at sætte dette Motto paa sit dristigste Værk: „En Mand kan trodse den offentlige Mening, en Kvinde maa underkaste sig den". Den største Del af hvad Kvinderne skrive om * deres Kjon, er kun Smiger for Mændene. Hvis den Kvinde, som skriver, ikke er gift, seer det ud, som om hun kun skrev for at finde en Mand. Ja mange baade gifte og ugifte Kvinder gaae videre endnu; de udbrede Ideer, hvis Servilitet overgaae enhver Mands önske, naar man kun undtager de allermest vulgaires. Nutildags skeer dette ganske vist ikke saa ofte som i en endnu ikke langt tilbageliggende Tid. Kvinderne vinde Sikker-4fi

hed og vove at tilstaae deres virkelige Følelser. Ulykkeligvis ere de selv, i England især, saa kon-stige Frembringelser, at deres Følelser bestaae i en Sammensætning af et lille Element af personlige Iagttagelser og Tanker, blandet ind i en stor Mængde vedtagne Fordomme. Denne Tingenes Tilstand vil fra Dag til Dag tabe sig mere, men den vil for en stor Del vedvare, saalænge vore Samfundsinstitutioner ikke tilstede Kvinden at udvikle sin Originalitet med. samme Frihed som Manden. Naar den Tid kommer, men ikke før, ville vi faae at see, og ikke blot at hore Alt, hvad man nødven-pigvis maa lære for at kjende Kvindernes Natur øg vide, hvorledes Forholdene stemme med den.

Naar jeg saalænge har dvælet ved de Vanskeligheder, der hindre Mændene i at erhverve Kundskab til Kvindernes Natur, saa ligger det i, at paa dettl' Punkt, som paa mange andre er denne Mening, at man besidder Noget en af Hovedaarsagerne til, at man ikke opnaaer det, og at der er faa Muligheder for at kunne skaffe sig fornuftige Ideer om denne Gjenstand, saalænge man smigrer sig med fuldstændigt at forstaae en Sag, om hvilken de fleste Mennesker aldeles Intet vide, og om hvilken det nuomstunder er umuligt, at nogen enkelt Mand eller alle Mænd tilsammen, kunne have Kundskab nok til, at de skulde have liet til at foreskrive Kvinderne, hvad der er og ikke er deres Kald. Lykkeligvis behøver man ikke en saa udtømmende Kundskab for at kunne ordne de Spørgsmaal, der47

angaae Kvindernes Samfundsstilling; thi ifølge alle det moderne Samfunds Forfatningsprineiper tilkommer det Kvinderne selv at ordne hine, tilkommer det alene dem at afgjøre denne Sag efter deres egen Erfaring og ved Hjælp af deres egne Evner. Der gives intet andet Middel til at lære, hvad en eller liere Personer kunne udrette, end det at lade dem forsøge; Ingen kan sætte sig i deres Sted for at opdage, hvad de til deres eget Bedste bor gjöre eller afholde sig fra.

Med Hensyn til eet Punkt kunne vi være ganske rolige. Hvad der er Kvinderne imod, det vil man ikke faae dem til at gjøre ved at give deres Natur frit Spil. Menneskehedens ængstelige Tilbøjelighed til at staae Naturen bi af Frygt for. at det ellers ikke skal lykkes den at naae sit Maal, er en fuldkomment unødvendig Bekymring. Det er aldeles overflødigt at forbyde Kvinderne hvad deres Legemsbygning ikke tillader dem at gjøre. Concurrencen er tilstrækkelig til at forbyde dem Alt, hvad de ikke formaae at gjøre saa godt, som de Mænd, der blive deres M ed beilere. Her fordres hverken Forrettigheder eller Beskyttelseslove til Fordel for dem. Alt, hvad man forlanger, er Afskaffelsen af de Forrettigheder og Beskyttelseslove, som Mændene nyde godt af. Hvis Kvinderne have en stærkere naturlig Drift til een Ting end til en anden, behøves der ikke Love eller Samfundstryk til at tvinge Flertallet48

af Kvinderne til hellere at udføre den förste end den sidste. Det mest efterspurgte Arbeide af Kvinder vil, hvilket det nu end er, være det, som den frie Concurrence stærkest vil opfordre dem til at paatage sig, og da de selvfølgelig ville være mest efterspurgte til det, som de ere mest skikkede til at gjøre, vil de bestaaende Skrankers Nedbrydning, kun sikre den mest fordelagtige Anvendelse af de to Kjøns samlede Evner.

Efter Mændenes almindeligt udbredte Mening (paastaaer man) er Kvindernes naturlige Kald Ægteskabet og Moderforholdet. Jeg siger, at man paastaaer det, fordi man, hvis man skulde slutte fra det, der foreligger, fra den hele nuværende Samfundsordning, maatte troe, at den almindelige Mening var den stik modsatte. Thi betragter man den virkelige Tilstand, saa synes Mændene at troe, at Kvindernes foregivne Kald er det, som strider mest imod deres Natur, at, hvis de havde Frihed til at foretage sig hvadsomhelst Andet, hvis man tilstod dem et blot nogenlunde taaleligt Middel til at anvende deres Tid og deres Evner, vilde Antallet af dem, der frivilligt traadte ind i det Forhold, man siger er naturligt for dem, ikke være tilstrækkeligt stort. Hvis dette er de fleste Mænds Mening, vilde det være godt, om man erklærede det. Uden Tvivl ligger denne Theori paa Bunden af omtrent Alt, hvad man har skrevet om denne Sag, men jeg gad høre En eller Anden aabent vedkjende sig den og sige os: „Det er nødvendigt, at Kvin-4(J

derne gifte sig og fode Bern. De vilde ikke gjøre det. hvis de ikke vare tvungne dertil. Følgelig bør man tvinge dem." Man vilde da opdage Spørgsmaals Knudepunkt. Dette Sprog vilde have en slaaende Lighed med det, som Slaveeierne i Sydcarolina og Louisiana førte: „Det er nødvendigt," sagde de, „at der dyrkes Sukker og Bomuld.

Den hvide Mand kan det ikke, Negrene ville det ikke for den Priä, som vi have Lyst at give dem. Ergo maa man tvinge dem med Magt.„ Et andet endnu mere slaaende Exempel er Presningen af Matroser, som man antog at være absolut nødvendig til Landets Forsvar. „Det hændes ofte", sagde man, „at de ikke ville lade sig indrullere frivilligt, altsaa maae vi have Magt til at tvinge dem." Hvor mange (Jange har man ikke anvendt denne Logik! Hvis der ikke havde været en vis Feil i dette Itaisonne-lnent, saa havde det hersket til vore Dage. Men man kunde svare: „Betaler först Matroserne Værdien af deres Arbeide, og naar I have gjort dem det lige saa indbringende hos Jer som hos de andre Hh ed ere, vil det ikke være Eder vanskeligere, end det er dem at erholde, hvad I ønske." Dertil gives intet andet logisk Svar end „Vi ville ikke", og da man nutildags rødmer ved at bestjæle Arbeideren for hans Løn, ja endog ikke mere vil gjøre dette, har Presningen ingen Forsvarere mere. De, der ville tvinge Kvinderne til Ægteskabet ved at lukke alle andre Udveie for dem, udsætte sig for et lignende Svar. Hvis de tænke, hvad de sige, saa be-

J. S. Mill: Kvinderne* Duilerkuelw. 450

tyder deres Anskuelse, at Mændene ikke gjøre Ægteskabet ønskværdigt nok for Kvinderne, til at dette kan friste dem ved de Fordele, det frembyder Man synes ikke at have en høi Mening om det, man tilbyder, naar man rækker det med de Ord: „Dette eller Intet!" Her har man efter min Mening Nøglen til de Mænds Følelse, der have en virkelig Antipathi mod Kvindernes Frihed og Lighed. De frygte ikke, at Kvinderne ikke mere skulle ville gifte sig — jeg troer ikke, at Nogen virkelig er bange for, at dette skal indtræffe — men at de i Ægteskabet skulle fordre Ligheds-Vilkaar; de frygte, at alle Kvinder med Aand og Charakter hellere skulle ville foretage sig hvadsomhelst Andet. der ikke nedværdiger dem i deres egne Oine, end gifte sig, hvis de ved at gifte sig ikke opnaae Andet end at give sig en Herre, og en Herre over Alt, hvad de besidde paa Jorden. Sandelig, hvis dette Sidste var en nødvendig Følge af Ægteskabet, saa synes hin Frygt mig meget grundet. Jeg deler den, det forekommer mig meget sandsynligt, at faa Kvinder, der vare istand til at gjøre Andet, uden en uimodstaaeligt dragende og for en Tid forblindende Lidenskab, skulde foretrække at vælge en saa uværdig Skjæbne, dersom de havde andre Midler i deres Magi til at indtage en hæderlig Plads i Samfundet. Hvis Mændene ere bestemte paa vedblivende at hævde, at Ægteskabets Lov bør være Despotisme, er det conseqvent, at de til deres egen Fordel kun tilstede Kvinderne det Valg, hvorom vi talte. Men da har51

ogsaa Alt, hvad man i den moderne Verden har gjort for at lette de Lænker, der tynge paa Kvindernes Aand, været en Feil. Man havde aldrig burdet lade dem lære Litteraturen at kjende. Kvinder, som læse, og endnu mere, Kvinder, som skrive, ere under den nuværende Samfundstilstand en Modsigelse og et forstyrrende Element, man har da havt Uret i at lære Kvinderne Andet, end hvad en Odalisk eller en Tjenestepige behøver at vide og forstaae.Andet Kapitel,

i ere nu naaede saa vidt, at vi kunne begynde Drøftelsen af Spørgsmaalet« Enkeltbeder ud fra det Punkt, hvortil vi ere komne: den Stilling som Loven sætter som Følge af den ægteskabelige Forening. Da Ægteskabet er den Bestemmelse, som Samfundet stiller Kvinderne, den Fremtid, for hvilken man opdrager dem, og det Maal, som man er enig om, at de Alle forfølge, kun med Undtagelse af dem, der ikke besidde Tiltrækning nok, til at nogen Mand vil vælge dem til Hustru, saa kunde man troe, 'at der var gjort Alt for at gjøre denne Stilling saa misundelsesværdig som muligt, for at Kvinderne ikke skulde have nogen Grund til at beklage, at de ikke have kunnet vælge nogen anden. Saaledes forholder det sig ikke. Samfundet har i dette Tilfælde, som i alle de andre, holdt mere af at naae sit Maal ved skjændige Midler end ved hæderlige Midler. Men det er det eneste Tilfælde, hvor det gjennemgaaende har holdt fast ved sin forkastelige Færd. Oprindeligt tog Manden sin Hustru med Magt, eller Faderen solgte hende til Manden.

_x53

Det er endnu ikke længe siden, at i Europa en Fader havde Magt I il at raade over sin Datter, til at gifte hende bort efter sit Godtbefindende uden Hensyn til hendes Folelser. Kirken var vel forsaavidt stadig en bedre Moral lydig, som den ved Bryllupsceremonien fordrede et formelt Ja af Kvinden; men dette beviste ingenlunde, at Samtykket ikke var tvungent; det var en ung Pige praktisk umuligt at negte Lydighed, hvis Faderen vedblev at

fordre den, undtagen maaskee, naar hun fandt Beskyttelse hos Kirken ved den faste Beslutning at ville aflægge Klosterløfte. Var Manden engang gift, havde han for- " hen, for Christendommens Tid, Magt over Liv og Død overfor sin Hustru. Hun kunde ikke paakalde Loven imod ham; han var hendes eneste Dommer og Lov. I lang Tid kunde han forstøde hende, medens hun ikke havde samme Ret imod liam. I Englands gamle Love kaldes Manden sin Kones Herre, han blev bogstaveligt betragtet som hendes Souverain, saaledes aten Mands Drab, hvis det udførtes af hans Kone, kaldtes Forræderi (lavt Forræderi for at adskille det fra Hoiforræderi) og blev hævnet grusommere end Hoiforræderi; thi Straffen var at blive levende brændt. Fordi disse Barbarier ere gaaede af Brug — største Delen ere ikke blevne afskaffede, men have i lang Tid ingen praktisk Betydning havt — slutter man, at Alt forholder sig paa bedste Maade i den ægteskabelige Forening, som den er den Dag idag, og man holder ikke op med at gjentage, at Civilisationen og Christendommen have gjenindsat54

Kvinden i hendes naturlige Rettigheder. Det er derfor ikke mindre sandt, at Hustruen i Virkeligheden er Mandens Slavinde, og det indenfor den lovlige Forpligtelses Grændser lige saa fuldt som de egentlige saakaldte Slaver. Hun lover ved Altret sin Mand en livsvarig Lydighed, og hun er ved Loven hele sit Liv igjennem forpligtet til denne. Spidsfindighed kan vel indvende, at denne Forpligtelse har en Grændse, eftersom den standser paa det Punkt, da Kvinden ved at lyde vilde blive medskyldig i en Forbrydelse; men den strækker sig til alt det øvrige. Hustruen kan Intet gjøre uden sin Mands idetmindste tause Tilladelse. Hun kan ikke erhverve Formue uden for ham; fra det Øieblik af, at en Formue er hendes, er den ved selve dette hans. I dette Punkt er den Stilling, som den engelske Lov skaber Kvinden, værre end Slavernes efter mange Landes Love. Efter den romerske Lov kunde Slaven f. Ex. have en Smule Formue, der til en vis Grad var sikret ham ved Loven, udelukkende til sit eget Brug. De høiere Klasser i England have givet Kvinderne en lignende Fordel ved Spe-cialcontracter, der bøie Loven ved at tilkjende Hustruen den frie Raadighed over visse Summer. Da de faderlige Følelser i Almindelighed hos Mændene ere stærkere end deres Kjøns Corpsaand, saa foretrækker en Fader i Almindelighed sin egen Datter for Svigersønnen, der kun er en Fremmed for ham. De Rige forsøge da ved hensigtsmæssige Bestemmelser at unddrage Datterens hele Fædrenearv eller55

idetmindste en Del af den Mandens Bestyrelse; men det lykkes dem ikke at bringe den under hendes egen Raadighed. Alt, hvad de kunne gjøre, er at forhindre Manden i at forøde den; men paa samme Tid berøve de den lovlige Besidder den frie Brug af sin Eiendom. Formuen gaaer begge de to Ægtefæller af Hænde, og hvad de Indtægter, den giver, angaaer, da forbyder den Ordning, der er Hustruen gunstigst, kun Manden at hæve disse; de gaae da gjennem Hustruens Hænder, men hvis Manden berøver hende dem med Magt, udsætter han sig ikke for nogen Straf og kan ikke tvinges til at give dem tilbage. Det er den Beskyttelse, som efter Englands Love den mægtigste Adelsmand kan skjænke sin egen Datter imod hendes Mand. I det umaadelige Flertal af Tilfælde er der imidlertid ingen særskilt Ordning; Manden opsluger Alt; sin Hustrues Rettigheder, Formue, Frihed. Manden og Konen udgjøre kun een juridisk Person; det vil sige, at Alt, hvad der er hendes, tilhører ham, men ikke omvendt al hans Eiendom hende; denne sidste Sætning gjælder ikke uden i det Tilfælde, naar Manden overfor Andret gjøres ansvarlig for sin Hustrues Handlinger, ligesom Herren for hvad hans Slaver eller hans Kvæg har gjort. Jeg vil langtfra paastaae, at Hustruerne i Almindelighed ikke behandles bedre end Slaver: men der er ingen Slave, hvis Slaveri gaaer saa vidt som Hustruens. Det er sjeldent, at en Slave, med mindre han er knyttet til Herrens Person, er Slave hver Time og hvert Minut i Døgnet; i Almindelig-56

hed har han som en Soldat sin bestemte Gjerning at gjöre; naar den er gjort, og han ikke mere er beskjæftiget i Tjenesten, raader han til en vis Grad over sin Tid; han har et Familieliv, ind i hvilket Herren sjeldent trænger. Under sin förste Herre havde Onkel Tom et Familieliv for sig selv i sin egen Hytte, næsten paa samme Maade som en Arbeider, der belo Dagen er ude paa Arbeide, har et saadant i sit Hjem. Saaledes er det ikke med Hustruen. Fremfor Alt har en Kvinde, der er Slave, ellers (i de christelige Lande) en anerkjendt Ret, ja endog en sædelig Forpligtelse til at nægte sin Herre sin yderste Gunst. Saaledes er det ikke med Hustruen, til hvor brutalt og tyrannisk et Væsen hun end til sin Ulykke er kjædet, selv om hun veed, at han hader hende, selv om han har sin daglige Glæde af at pine hende, selv om det er hende umuligt ikke at føie en dyb Modbydelighed for ham, kan han fordre af hende og tvinge hende til at underkaste sig den laveste Nedværdigelse, hvortil et menneskeligt

Væsen kan neddrages, den imod sin Tilbøjelighed at gjøres til Redskab for en dyrisk Function. Men medens hun for sin egen Persons Vedkommende er underkastet denne den værste Trældom, hvilken er da hendes Stilling med Hensyn til Børnene, der jo ere Gjenstand for hendes og hendes Herres fælles Interesse? Ved Loven ere de Mandens Børn; ban alene har lovlige Rettig-57

heder over dem; Intet, kan hun gjøre for dem eller med Hensyn til dem uden en Fuldmagt fra ham. Ja selv efter Mandens Død er hun ikke sine Børns lovlige Vogter, med mindre han særligt har bestemt det. Han har kunnetskille dem fra hende, berøve hende Leilighed til at see dem og vexle Breve med dem, indtil det ganske nærliggende Tidspunkt, da denne Magt blev indskrænket ved Lov. Dette er Hustruens lovlige Stilling; hun har intet Middel til at unddrage sig den; hvis hun forlader sin Mand, kan hun Intet tage med sig, hverken sine Bern eller Noget, der særligt er hendes Eiendom; hvis han vil det, kan han i Lovens Navn tvinge hende til at vende tilbage, han kan anvende physisk Magt eller indskrænke sig til at bemægtige sig hvad hun kan fortjene eller Alt, hvad der gives hende af hendes Slægtninge*). Kun en Retskjendelse kan bemyndige hende til at leve alene, befrie hende for at vende tilbage til en ophidset Fangevogters Bevogtning, og give hende Lov til at anvende det, hun kan for-

*) I Danmark vil han vanskeligt kunne fore hende tilbage med ydre Vold; men han kan nægte hende ethvert Underholdningsbidrag af den fælles Fonnue og saaledes tvinge hende til at. vende tilbage. Til Separation udfordres (nndtagen i det Tilfælde, at Ægteskabsbrud eller legemlig Mishandling kan bevises), begge Parternes Samtykke. Loven siger til den Undertrykte: ‚Bliv enig med din Undertrykker, om at han frivilligt opgiver tin Magt over dig, saa kan Du haabe paa min Hjælp!" En god Logik. O. A.58

tjene, til sit eget Brug, uden Frygt for, at en Mand. som hun inaaskee ikke har seet i tyve Aar, en skjøn Dag bryder ind hos hende og raner Alt, hvad hun besidder. Indtil denne sidste Tid afgave Domstolene ikke denne Separationserklæring uden for Omkostninger, der gjorde den uopnaaelig for Enhver, der ikke tilhørte Samfundets høieste Stænder. Endnu den Dag idag' tilstaaes Separation kun i Tilfælde af Bortrømning eller af den høieste Grad af slet Behandling, og endda klager mau bestandig over, at den tilstaaes altfor let. Men dersom en Kvinde kun har een Lod i Livet, den med Legeme og Sjæl at blive en Despots personlige Slavinde, dersom Alt for hende afhænger af det Held at finde En, der gjør hende til sin Favoritinde istedenfor til sin Trælkvinde, saa er det dog visselig en grusom Forværrelse af hendes Skjæbne, at hun kun kan forsøge denne sin Lykke en eneste Gang. Siden Alt her i Livet for hende afhænger af at finde en god Herre, maatte hun som naturlig Følge af denne Tingenes Tilstand have Ret til at skifte og atter skifte, indtil hun endelig fandt, en. Jeg siger ikke, at man bør skjænke hende dette Privilegium, (let er en ganske anden Sag. Det er ikke min Hensigt at indlade mig paa Spørgsmaalet om Skilsmisse med Frihed til at indgaae et nyt Ægteskab. Jeg nøies her med at sige, at for dem, der ikke have anden Lod end Trældom, er der kun eet Middel til at formilde deres Stillings Haardhed og det endda et utilstrækkeligt nok, det er Retten til frit at vælge.59

for hvem de ville trælle. Negteisen af denne Frihed fuldstændiggjøT Kvindens Ligestilling med Slaven og med Slaven i den haardeste Art af Trældom; thi der har været Lovgivninger, der i visse Tilfælde at slet Behandling tilstode Slaven Ilet til ved Loven at tvinge sin Herre til at sælge ham. I England er der ingen nok saa hyppigt gjentaget Mishandling, der, med mindre Mandens Ægteskabsbrud kommer til, kan befrie en Kvinde for sin Bøddel.

Jeg vil ikke overdrive, og jeg behøver det ikke. Jeg har beskrevet Kvindens Stilling efter Loven, ikke den Behandling, som hun i Virkeligheden er udsat for. De fleste Landes Love ere meget værre end de Folk, der udøve dem, og mange af disse Love skylde kun Sjeldenheden af de Tilfælde, hvori de træde i Kraft, deres lange Varighed. Hvis det ægteskabelige Liv var alt det, som det, naar man betragter Loven alene, maatte ventes at ville være, saa var Samfundet et Helvede paa Jorden. Lykkeligvis tindes der paa samme Tid Følelser og Interesser, der hos mange Mænd udelukke og hos de fleste idetmindste svække de Drifter og Tilbøielig-heder, der føre til Tyranni. Af alle Mandens Følelser er det Baand, der knytter ham til lians Hustru uden Sammenligning det stærkeste; det eneste, der kommer det nær i Styrke, det, som knytter Faderen til Børnene, medvirker, langt fra at

svække hint, med faa Undtagelser altid til at stramme det første. Men fordi Tingene gaae saaledes til, fordi60

Mændene i Almindelighed ikke lade Kvinderne ud-staae al den Elendighed, som de kunde lade dem lide, hvis de brugte den fulde Magt, som de have til at tyrannisere dem, indbilde Forsvarerne af Ægteskabets nuværende Form sig, at al denne Tilstands Uretfærdighed er retfærdiggjort, og at de Klager, der lyde over den, kun ere tomme Beskyldninger i Anledning af et af de Onder, hvormed et stort Gode altid maa kjobes. Men den Lempelse, som Praxis kan forene med den strenge Hævdelse af denne eller hin Form af Tyranni, tjener, istedenfor at afgive et Forsvar for Despotismen, kun til at vise Menneskenaturens Kraft til at reagere mod de skjændigste Institutioner, og til at aabenbare den Levedygtighed, hvormed den i Menneskets Charakter med Sæden til det Slette blandede Sæd til det Gode udbreder og forplanter sig. Ikke et Ord kan siges til Forsvar lor den huslige Despotisme, som ikke lader sig anvende paa den politiske Despotisme. Ikke enhver uindskrænket Konge sidder i sit Vindue for at glæde sig over, hvorledes hans Undersaatter vaande sig under Torturen, plyndrer dem ikke heller for deres sidste Pjalter for derpaa at lade dem fryse ihjel paa Landeveiene. Ludvig den Sextendes Despotisme var ikke Philip den Smukkes, Nadir Shahs eller Caligulas, men den var slem nok til at retfærdiggjere den franske Revolution og til at undskylde endog dens Rædsler. Det nytter ikke Noget, at man paaberaa-ber sig nogle Hustruers stærke Hengivenhed for deres Mænd; man kunde ligesaa godt paaberaabe sigGl

Exempler tagne fra (let huslige Slaveri. I Grækenland og Rom var det ikke sjeldent at see Slaver omkomme i Pinsler hellere end at forraade deres Herrer. Under de Proscriptioner, der fulgte paa de romerske Borgerkrige, vare, som man har bemærket, Kvinderne og Slaverne trofaste indtil det Heltemodige, og Sønnerne meget ofte Forrædere. Dog vide vi, med hvilken Grusomhed Romerne behandlede deres Slaver. Men man kan med fuld Sandhed sige, at ingensteds naae disse her saa kraftigt beviste individuelle Følelser en saa stor Skjønhed som under de mest gruopvækkende Institutioner. Det er en Del af Livets Ironi, at de kraftigste Taknemmeligheds- og Hengivenheds-Følelser, til hvilke den menneskelige Natur er istand, udvikle sig hos 03 ligeoverfor dem, der med Magt til at ødelægge hele vor jordiske Existents, ere saa gode ikke at benytte sig af denne deres Magt. Det vilde være en Grusomhed at undersøge, hvilken Plads denne Følelse indtager i selve Gudsfrygtigheden. Vi see dagligt, at det, der mest udvikler Menneskenes Taknemmelighed mod Himlen, er Synet af dem blandt deres Lige, mod hvem Gud ikke har vist sig saa barmhjertig som mod dem selv.

Hvilken den despotiske Institution end er, som man har at forsvare, Slaveri, politi>k Absolutisme eller den absolute Magt hos Familiens Overhoved, vil man altid, at vi skulle bedømme den efter de gunstigste Exempler. Man udkaster en Skildring for os af kjærlig Udøvelse af Myndigheden paa denene Side, kjærlig Underdanighed paa den anden, hvor en overlegen Visdom ordner Alt til de Undergivnes Vel, og lever omgivet af deres Smil og Velsignelser. Alt dette vilde være paa sin Plads, hvis vi paastode, at der ingen gode Mennesker gives. Hvo tvivler om, at der under en god Mands uindskrænkede Regimente kan trives stor Godhed, stor Lykke og stor Hengivenhed? Men det er med de slette Mennesker for Gie, at man skal skrive Love og danne Institutioner. Ægteskabet er ikke en Institution, som er indrettet for et lille Antal Udkaarne. Man forlanger ikke, at Folk fer Brylluppet med Vidner skulle bevise, at man kan have Tillid til den Maade, paa hvilken de ville udøve den uindskrænkede Magt. De Hengivenheds-og Pligt-Baand, der forene en Mand med hans Kone og hans Bern, ere meget stærke hos dem, der have en stærk Fornemmelse af deres Samfundspligter, ja selv hos et stort Antal af dem, der kun ere lidet følsomme for deres øvrige sociale Forpligtelser. Men der findes alle Grader i Følsomheden og Ufølsomheden for disse Pligter, ligesom man finder alle Grader af Godhed og Ondskab lige ned til de Individer, hvem ingen Baand binde, og paa hvilke Samfundet ikke er istand til at virke uden ved det sidste Middel, de Straffe, som Loven fastsætter. Paa alle Trin af denne nedadstigende Scala er der Mennesker, som besidde en Ægtemands lovbegrundede Magt. Den usleste Forbryder har en ulykkelig Kone, mod hvem han kan begaae ethvert Barbari med Undta-63

geise af Mord, ja hvis han er lidt behændig, kan han selv lade hende omkomme uden at udsætte sig for nogen Tugtelse af Loven. Hvor mange Tusinder af Individer findes der ikke i ethvert Land, som uden at være Forbrydere elter Lovens Brug af dette Ord, eller i nogen af de Henseender, hvori deres Overgreb vilde møde Modstand, overgive sig til enhver nok saa vidtgaaende Voldsgjerning imod den ulykkelige Kvinde, der alene

tillige med siue Bom hverken kan afværge deres Brutalitet eller unddragesig den! Den yderlige Afhængighed, hvortil Kvinden er reduceret, indgyder ikke disse låve og voldsomme Naturer nogen ædelmodig Skaansomhed eller nogen Æres-forpligtelse til at behandle Den godt, hvis Skjæbne her paa Jorden helt er betroet til deres Godtbefin-dende, men bibringer dem tvertimod den Idee, at Loven har overleveret dem hende som deres Ting, hvilken de kunne bruge efter Behag, uden mod hende at være forpligtede til den Kespeet, som de ere nodte til at vise enhver Anden. Loven, der endnu nyligt neppe forsøgte paa at straffe hine afskyelige Overdrivelser af det huslige Tyranni, bar i disse sidste Par Aar gjort svage Forsøg paa at liiudre dem. De have gjort liden Virkning, og man kan heller ikke vente sig nogen; thi det strider baade mod Fornuft og Erfaring, at man skulde kunne lægge en Toile paa Brutaliteten, samtidigt med at man lader Offeret forblive i Bøddelens Hænder. Saalænge det, at være overbevist om at håve begaaet Voldsgjerning, eller hvis man vil, gjentaget64

Voldsgjerning, ikke giver Hustruen ipso facto Ret til Skilsmisse eller idetmindste til retslig Separation, ville Bestræbelserne for at hindre Mishandlingerne ved Straffe, blive uden Virkning af Mangel paa en Anklager eller af Mangel paa et Vidne.

Hvis man da nu betragter det umaadelige Antal af Mænd, som i alle Lande neppe hæve sig over Dyrene, og hvis man betænker, at Intet er til Hinder for, at de ved Ægteskabsloven opnaae Besiddelsen af et Offer, vil man øine det frygtelige og udstrakte Dyb af Rædsler, der aabner sig under denne Institution alene. Dog dette er kun de yderligt liggende Tilfælde, de dybeste Afgrunde; førend man naaer dem, er der en sørgelig Række afSvælg efter Svælg paa Veien ned. I det huslige som i det politiske Tyranni belyse de fuldstændige Uhyrer Institutionen ved at vise, at der ikke gives nogen Rædsel, som ikke kan begaaes under dette Regimente, ifald Despoten vil, og man maaler da med Nøiagtighed de lidt mindre atroce Forbrydelsers frygtelige Hyppighed.

Djævlene ere i Menneskeslægten ligesaa sjeldne som Englene, sjeldnere maaskee; men det er meget hyppigt at finde Charakterer, som ligne vilde Dyr med enkelte Anfald af Menneskelighed. Og i det Mellemrum, som skiller dem fra Menneskeslægtens ædle Repræsentanter, hvor mange Former, hvor mange Grader i Bestialiteten og Egoismen skjule sig ikke der under en Lakering af Civilisation og Cultur! Individerne leve i Fred med Loven, de65

vise sig under et hæderligt Udvortes for alle dem, der ikke ere i deres Magt; men de have lige fuldt Ondskab nok til at. gjøre dem. de beherske. Livet uudholdeligt. Det vilde blive kjedsommeligt at gjentage alle de staaende Sætninger, som ere blevne sagte, om hvor uskikkede Menneskene i Almindelighed ere til at udøre Magten: efter Aarhundreder af politiske Discnssioner kan Enhver dem udenad; men næsten Ingen tænker paa at anvende disse Sætninger paa det Tilfælde, hvor de passe bedre end paa alle de andre, nemlig paa den Magt, som ikke er lagt i Hænderne paa en enkelt eller paa flere Mænd, men som er overgivet enhver Voxen afMand-kjøn indtil den usleste og mest dyriske. Deraf, at en Mand ikke vides at have overtraadt de ti Bud, eller at han har et godt Navn blandt dem, hvem han ikke kan tvinge til at staae i noget Forhold til sig, eller at han ikke lader sig forlede til voldsomme Udbrud mod dem, der ikke ere forpligtede til at taale dette, er det ikke muligt at slutte sig til den Art Opførsel, som han vil vise h jemme, hvor han er uindskrænket Herre. De mest almindelige Mennesker forstaae at holde den hidsige, mørke, frækt egoistiske Side af deres Oharakter tilbage overfor Fremmede, og at forbeholde den til dem, i hvis Magt det ikke staaer at gjøre Modstand. Forholdet mellem Overordnet og Underordnet er Planteskolen for disse Laster; overalt hvor de findes, er det fra dette Forhold at de suge Næring; en Mand, der er hidsig og gnaven mod sine Lige, er sikkert en Mand,

der har levet mellem Undergivne, som han kunde beherske ved Frygt eller ved Plagerier. Hvis Familien, som man ofte siger det, er en Skole for Sympathien, for ømheden, for en kjærlig Selvforglemmelse, er den endnu oftere for dens Hoved en Skole for Stivsindethed, Hovmod, grændselos Hensynsløshed og en raffineret og idealiseret Egenkjær-lighed, af hvilken selv Opofrelse kun er en særegen Form, daManden tidt ikkenærer Interesse for sin Kone og sine Børn, uden fordi de udgjøre en Del af hans Eiendom, og ellers paa alle Maader ofrer deres Lykke for sin mest underordnede Behagelighed. Hvad bedre kan man vente af den ægteskabelige

Forenings nærværende Form! Vi vide, at Menneskenaturens slette Tilbøieligheder ikke holde sig indenfor deres Skranker, uden naar det ikke er dem tilladt at give sig frit Løb. Man veed, at af Hang eller af Vane, om ikke med-Forsæt, trænge næsten Alle ind paa den, der viger, indtil han føier sig tvunget til at gjøre Modstand. Og det er ligeoverfor disse Menneskenaturens nærværende Tendentser, at vore nuværende Love give Manden en næsten uindskrænket Magt over et Medlem af Menneskeheden — sammen med hvem han boer, hvem han altid har om sig. Denne Magt opsøger da Egenkærlighedens skjulte Spirer i Menneskehjertets hemmeligste Kroge, puster til dens svageste Gnister, dens ulmende Gleder, og giver Drilter Tøilen, som Manden under andre Omstændigheder vilde have følt det nødvendigt at tilbagetrænge og skjule, saa længe til denne Vane var67

bleven en anden Natur. Jeg veed meget vel, at -Medaillen har en anden Side; jeg erkjender, at selv om Kvinden ikke kan gjöre Modstand, saa kan hun tage Opreisning, at hun har Magten til at gjøre en Mands Liv meget ulykkeligt og kan benytte sig af den til at gjöre sin Villie gjældende paa mange Punkter, hvor den bør være den raadende, og desuden paa mange, hvor den ikke burde være det. Men dette personlige Værge, som man kunde kalde Skjænde-riets Magt, det onde Lunes Huskors-Commando, har en skjæbnesvanger Feil; det benyttes som oftest mod de mindst tyranniske Herrer og til Bedste for de mindst værdig« Undergivne. Det er de pirrelige og egenraadige Kvinders Vaaben, deres, som vilde gjöre den sletteste Brug af Magten, hvis de paa deres Side havde den, og som gjøre en slet Brug af den, de tiltage sig. Den blide Kvinde kan ikke tye til dette Vaaben, den stolte Kvinde forsmaaer det. Dernæst ere de Mænd, mod hvem det med størst Fordel anvendes, de blødeste og skikkeligste, dem, som ingen Udæskning kan bevæge til at gjøre en blot nogenlunde streng Brug af deres Myndighed. Den Magt, som Hustruen har til at være utaalelig, bevirker i Almindelighed kun et Contra-Tyranni og skaber i det andet Kjøn Ofre af de Mænd, der ere mindst tilbøielige til at blive Tyranner.

Hvad er det da, som i Virkeligheden mildner Magtens fordærvelige Virkninger og gjør dem forenelige med den virkelige Sum af Godt, som vi

5*68

see rundt om os? De kvindelige Kjærtegn, der kunne have en stor Virkning i de enkelte Tilfælde, have meget ringe Kraft til at modificere Stillingens almindelige Tendentser. Denne Art Indflydelse varer desuden hm, saalænge Kvinden er ung og tiltrækkende, eller saalænge Tiltrækningen er ny og og ikke tilintetgjort ved det stadige Samliv; endelig er der mange Mænd, paa hvem disse Midler aldrig gjøre synderlig Virkning. De Aarsager, der virkelig bidrage til at formilde denne Ordning eiden personlige Hengivenhed, som Tiden frembringer i samme Forhold, som Mandens Natur er istand til at føie den, hvor Kvindecharakteren er tilstrækkelig beslægtet med Mandens til at fremkalde den, dernæst deres fælles Interesser med Hensyn til Børnene, og andre om end langtfra eens dog fælles Interesser med Hensyn til Trediemand; fremdeles Vigtigheden af Kvindens Rolle som Forsk jønner-inde af Mandens Liv og den Pris som Manden for sin egen Skyld sætter paa hende, fra hvilken Følelse hos en ædelmodig Natur den Hengivenhed udspringer, som han nærer imod hende for hendes egen Skyld; endelig den Indflydelse, som udøves over næsten alle menneskelige Væsner af deres Nærmeste, idet disse, hvis de ikke ligefrem ere dem ubehagelige, ved deres Bønner og ved den ubevidste Meddelelse af deres Følelser og Tilbøjeligheder kunne opnaae et overordentligt, ja urimeligt Herredømme over deres Overordnedes Opførsel, med mindre de netop modarbeides af en anden direkte Indfly-61)

deise. Det er ved disse forskjellige Midler, at Kvinden ofte opnaaer en overdreven Magt over Manden og Indflydelse paa hans Opførel selv paa de Punkter, hvor denne Indflydelse ikke er god, hvor den ikke alene er uforstandig, men endog skeer til Bedste for en moralsk forkastelig Sag, og hvor Manden vilde handle bedre, hvis han fulgte sin egen Drift. 1 Familien kan Magten ikke bedre end i Staten erstatte Friheden. l>en Magt, som en Hustru udover over sin Mand, giver hende ofte, hvad hun ingeu Itet har til at have, og giver hende dog ingen Midler til at sikre sine egne Rettigheder. En Sultans Yndlingsslavinde har selv Slaver under sig, som hun tyranniserer; det var bedre, om hun ingen havde, og ikke selv var Slavinde. Idet Hustruen taber sin hele Existents i Mandens, idet hun ikke har nogen Villie, eller indbilder ham, at hun i deres fælles Anliggender ingen anden

Villie har end hans, og idet hun anvender hele sit Liv til at indvirke paa hans Følelser, kan hun skaffe sig selv den Tilfredsstillelse at paavirke og sandsynligvis forstyrre hans Færd i Sager, som hun aldrig liar sat sig istand til at dømme om, eller i hvilke hun er fuldstændigt behersket af en Fordom eller enelier anden personlig Bevæggrund. Under Tingenes nuværende Tilstand ere da de, som med størst Velvillie høre paa deres Hustruers Raad, fuldt saa ofte blevne slettere som bedre derved, naar det gjaldt om Interesser, der strakte sig udenfor Familien. Mau har engang lært Kvinden, at hun ikke havde at70

beskjæftige sig med de Sager, der ligge udenfor denne Sphære: hun har da sjeldent en sand og samvittighedsfuld Mening om saadanne, og er følgelig næsten aldrig sysselsat med dem i en berettiget Hensigt, men kun med et eller andet egennyttigt Formaal for Oie. I Politik hverken veed hun eller bryder hun sig om at vide, hvor Retten er; men hun veed, hvad der vil indbringe Penge eller Indflydelser, hvad der kan skaffe hendes Mand en Titel, hendes Søn en Stilling eller hendes Datter et godt Parti.

Men, vil man spørge, hvorledes kan et Samfund existere uden en Regjering? I Familien maa der saavel som i Staten være En, som styrer og afgjør, naar de to Forbundne have forskjellig Mening; de kunne ikke gaae hver til sin Side.

Det er ikke sandt, at i enhver frivillig Association af to Personer maa den ene nødvendigvis være den absolute Herre; endnu mindre tilkommer det Loven at afgjøre, hvem der skal være denne Herre. Den Form af frivillig Association, der sees hyppigst næst efter Ægteskabet er Compagniskab i Forretninger. Man anseer det ikke for nødvendigt ved Lov at bestemme, at i ethvert saadant Selskab skal den ene af Deltagerne have hele Ledelsen af Forretningerne og de andre være forpligtede til at lyde ham i alle Retninger. Ingen vilde træde ind i Selskabet eller underkaste sig <let Ansvar, som et Overhoved har, naar han samtidigt kun skulde have en Coinmis's eller en underordnet Bestillingsmands Magt. Hvis71

Loven lagde sig imellem ved alle Contracter som ved Ægteskahscontracten, vilde den forordne, at den ene af de Associerede skulde styre Forretningerne, som om han alene var interesseret i dem, at de andre Associerede kun skulde have den dem overdragne Magt, og at hin Ene forud var udpeget ved en eller anden almindelig Bestemmelse, f. Ex. skulde være Al-derspræsident. Loven har aldrig gjort noget Saadant og Erfaringen har aldrig vist Nødvendigheden af at oprette en theoretisk Ulighed mellem de Associerede eller af at tilfoie nye Betryggelser til dem, som hine selv fastsætte i deres Contract. Man skulde dog troe, at Oprettelsen af den absolute Magt vilde være mindre farlig i et Handelskompagni end i Ægteskabet, siden de Associerede have deres fulde Frihed til at tilintetgjøre denne Magt ved at trække sig ud af Selskabet Kvinden har ikke denne Frihed og, selv om hun havde den, er det dog næsten altid ønskeligt, at hun forsøger alle Midler, før hun tyer til den.

Det er fuldkomment sandt, at de Ting, som man maa bestemme hver Dag, som ikke kunne ordnes lidt efter lidt eller oppebie en Overenskomst, bør afhænge af een Villie alene. Een Personlighed maa hugge disse Spørgsmaal over. Men heraf følger ikke, at denne Personlighed altid skal være den samme. Den naturlige Ordningsmaade er Magtens Deling mellem de to; hver af dem beholder den absolnte Ledelse af sin Afdeling, og enhver System- eller Princip-Forandring udfordrer72

begges Samstemmen. Delingen hverken ber eller kan være foreskreven ved Love, da den maa afhænge af den individuelle Begavelse. Hvis de to Forbundne foretrække det, kunne de jo bestemme Delingen forud i deres Ægteskabscontract, som man nu for Tiden ordner Pengeforholdene. Der vilde sjeldent mode Vanskeligheder ved en saadan Ordning efter fælles Samtykke, med Undtagelse alene af de ulykkelige Tilfælde, da Alt bliver Anledning til Strid eller Tvist. Kettighedernes Deling bør være en naturlig Følge af Pligternes og Gjernin-gernes Deling, og denne skeer allerede nu ved frit Samtykke og udenfor Loven efter en Sædvane, som de deri interesserede Personers Godtbefindende kan modificere og virkeligt modificerer.

De foreliggende Sagers virkelige Afgjørelse vil, hvem Myndigheden end er betroet, i høi Grad afhænge af Forholdet mellem Begavelserne, saaledes som det allerede sees den Dag idag. Alene det Factum, at Manden i Almindelighed er ældst, vil som oftest give ham Fortrinnet, idetmindste indtil begge naae den Alder, hvor Forskjellen i Aar ikke mere har noget at betyde. Der vil fremdeles være en naturlig Overvægt paa den Side,

hvilken den end er, fra hvilken Livsbetingelserne komme. Den Ulighed, som opstaaer af denne Aarsag , afhænger da ikke af Ægteskabsloven, men af det nærværende menneskelige Samfunds almindelige Vilkaar. En aandelig Overlegenhed, beroende enten paa den hele Begavelse eller paa særegne73

Kundskaber og en kraftigere Charakter maa nødvendigvis være af stor Betydning Det er altid saaledes nu, og denne Kjendsgjerning viser bedst, hvor ugrundet Frygten er for at Magten og Ansvaret hos de i Livet Forbundne ikke ligesaa godt skulde kunne deles paa en tilfredsstillende Maade efter en fælles Overeuskomst som hos de i Forretninger Associerede. Begge Parter staae sig altid godt ved denne Deling undtagen i de Tilfælde, hvor Ægteskabet er rent forfeilet. 1 Virkeligheden seer man aldrig i nogen Art Forhold hele Magten paa den ene Side og Lydigheden alene paa den anden undtagen i de Forbindelser, der ere Frugten af en fuldstændig Feiltagelse og hvor det vilde være en Velsignelse for begge Parter at blive befriede for deres Byrde. Man vil herimod indvende, at hvad der muliggjør en venskabelig Ordning af Tvistigheder, er det, at den ene af Parterne i Baghaanden har en Magt til at bruge Tvang, og at den anden veed det, ligesom man underkaster sig en Voldgiftskjendelse, fordi man i Baggrunden seer en Domstol, der kan tvinge En til at lyde. Men for at fuldstændig-gjore Analogien maatte man sastte, at Domstolenes Jurisprudents ikke bestod i at undersøge Sagen, men i, stadig at fælde Dommen til Gunst for samme Part, den Anklagede. I saa Fald vilde Domstolenes Magtfuldkommenhed være en Bevæggrund for Klageren til at forlige Sagen efter en hvilkensombelst Voldgift, men det vilde forholde sig lige omvendt med den Anklagede. Den despotiske74

Magt, som Loven giver Manden, kan meget vel være en Bevæggrund for Hustruen til at samtykke i enhversomhelst Overenskomst, der deler Magten mellem hende og hendes Mand, men ikke for Manden til at samtykke i den. At der mellem Folk, der bære sig hæderligt ad, altid danner sig en virkelig Overenskomst, uden at den Ene af de to Forbundne bliver moralsk eller physisk tvunget dertil, viser, at de naturlige Bevæggrunde, der fore til frivillig Fastsættelse af en Ordning, som indretter Livet paa en taalelig Maade for begge Ægtefæller, i Virkeligheden ere af overveiende Styrke, naar de rent ulykkelige Tilfælde undtages. Man vilde sikkert ikke forbedre et ufrit Lands Situation, hvis man ved Lov bestemte, at en fri Regjering skulde indrettes paa Grundlag af lovmæssig Despotisme paa den ene Side, Underkastelse paa den anden og at enhver Indrømmelse, Despoten gjorde, kunde tilbagekaldes elter hans Godtbetindende uden foregaaende Varsel. Uanseet at ingen Frihed er Noget værd, naar den staaer paa saa svage Fødder, er der liden Udsigt til at dens Betingelser ville blive retfærdige og ligelige, naar Loven kaster en saa uhyre Vægt i den ene af Vægtens Skaaler, naar den Ordning, der træffes mellem to Personer, giver den Ene Ret til at gjøre Alt, og ikke giver den Anden mere end Retten til at gjøre den Førstes Villie med den stærkeste moralske og religieuse Forpligtelse til ikke at sætte sig til Modværge mod t nogen Art af Undertrykkelse.75

En haardnakket Modstander, som føier sig drevet tilbage til sine sidste Forskan dsn in ger, vil maaskee sige, at Ægtemændene nok ville gjøre deres Forbundne passende Indrømmelser uden at være tvungne dertil, med eet Ord ville vise sig medgjørlige og fornuftige, men at Kvinderne ikke ere det; at, hvis man tilstod Kvinderne Rettigheder, vildo de ikke mere anerkjende nogen Rettighed hos Nogen, og at de ikke vilde vige i noget Punkt, dersom de ikke ved Mændenes Myndighed vare tvungne til at vige i Alt. For nogle Generationer siden, vilde Mange fort dette Sprog; dengang vare Satirerne over Kvinderne i Mode, og Mændene troede tilgavns at vise sig, naar de paa en fornærmelig Maade bebreidede Kvinderne, at de vare, hvad de selv havde gjort dem til. Men nutildags har dette smukke Argument ikke mere Nogen for sig, der fortjener et Svar. Tidens Mening er ikke mere, at Kvinderne mindre end Mændene ere istand til at nære gode Følelser eller til at tage Hensyn til dem, med hvem de ved do stærkeste Baand ere forenede. Tvertimod: de Folk, der stærkest modsætte sig at man behandler Kvinderne, som om de vare lige saa gode som Mændene, gjentage uophørligt, at de ere bedre end Mændene, saa at denne Sætning endog tilsidst er bleven en modbydelig hyklerisk Formular, hviä Hensigt er at dække en Fornærmelse under en compli-menterende Grimace, og som minder om de Lovtaler, hvilke Kongen af Lilliput i Gullivers Reise giver sin egen kongelige Mildhed i Indledningen til sine bio-76

digste Forordninger. Hvis Kvinderne i nogen Henseende ere bedre end Mændene, saa er det sikkert ved deres Selvfornegtelse til Fordel for Medlemmer af deres Familie; men jeg lægger ikke stor Vægt paa dette Punkt,

saalænge man overalt indprenter dem, at de ere fedte og skabte til at fornegte sig selv. Jeg troer, at Ligheden vilde berwe denne Selvfornegtelse, hvad Overdrevent, der ligger i den paa Grund af det konstige Ideal, man nu gjør sig af Kvindecharakteren, og at den bedste Kvinde ikke vilde være mere tilbøielig til opofre sig selv end den bedste Mand; men paa den anden Side vilde Mændene være mindre egoistiske og mere tilbøielige til personlige Opofrelser end nutildags, fordi man ikke mere vilde lære dem at tilbede deres egen Villie og i den at see en saa beundringsværdig Sag, at den bør være Loven for et andet fornuftigt Væsen. Mennesket lærer Intet saa let som at tilbede sig selv; alle priviligerede Klasser og Personer have gjojt dette. Jo lavere man stiger ned paa Menneskelighedens Stige, des mere glødende bliver denne Dyrkelse; den er det i Særdeleshed hos dem, der ikke hæve sig og ikke kunne hæve sig over Nogen uden over en ulykkelig Kvinde og nogle Børn. Denne Svaghed er af alle menneskelige den, som forholdsvis har færrest Undtagelser. Philosophien og Religionen ere, istedenfor at bekjæmpe den i Almindelighed bestukne til at forsvare den; Intet modsætter sig den uden den Følelse af Ligheden mellem de menneskelige77

Væsner, der ligger til Grand for Christendommen, men som Christendommen aldrig vil bringe til at seire, saalænge den stadfæster Institutioner, som grunde sig paa det vilkaarlige Fortrin, der gives et Medlem af Menneskeheden fremfor et andet.

Der er uden Tvivl Kvinder, som ogsaa Mænd, -hvem Ligheden ikke vil tilfredsstille, med hvilke ingen Fred er mulig, saalænge deres Villie ikke hersker uden nogensomhelst Deling af Magten. Det er især mod saadanne, at Skilsmisseloven er god. De ere kun skabte til at leve ene, og intet levende Væsen burde være tvunget til at leve sit Liv i Forening med dem. Men istedenfor at gjøre disse Charakterer sjeldne blandt Kvinderne gjør den lovmæssige Underordning, hvori de leve, dem snarere hyppigere. Hvis Manden udøver hele sin Magt, er Kvinden knust; men hvis hun behandles med Overbærenhed, hvis det tillades hende at vinde nogen Magt, kan ingen Regel sætte Grændso for hendes Overgreb. Loven bestemmer ikke hendes Rettigheder; da den principielt ikke indrømmer hende nogen Ret. bemyndiger den hende praktisk til at tiltage sig, hvad Ret hun kan.

Ægtefolkenes Lighed for Loven er ikke alene den eneste Maade, paa hvilken deres Forhold kan bringes i Overensstemmelse med den Retfærdighed, der skyldes dem, og komme til at udgjøre deres Lykke, men er desuden det eneste Middel til at gjöre Menneskeslægtens daglige Liv til en sædelig Opdragelse af høieste Art. Flere Slægtfølger ville maaskee gaae7»

lien, fer denne Sandhed er almindeligt antaget; men den ægte sædelige Følelses eneste Skole er Samfundet mellem Ligemænd. Samfundets moralske Opdragelse er hidtil skeet ved Styrkens Lov, og har neppe heller passet for andre Forhold end for dem, som ere blevne skabte ved Tvang. I de mindst fremskredne Samfundstilstande kjender man knap noget Forhold til en Jævnbyrdig; en Ligemand er en Fjende. Samfundet er fra øverst til nederst en lang Kjæde, eller rettere en Stige, hvor hvert Individ er under eller over sin nærmeste Nabo; overalt, hvor han ikke befaler, maa han lyde. Alle de moralske Forskrifter, som nutildags ere i Brug, gaae fortrinsvis paa Forholdet mellem Herre og Tjener. Imidlertid er Herredømme og Lydighed kun nødvendige Onder i det menneskelige Liv; Samfundets normale Tilstand er Lighed. Allerede i det nuværende moderne Liv, og bestandig mere, efterhaanden som det gaaer videre ad Fremskridtets Vei, staae Herredømme og Lydighed som Undtagelser. Association med lige Ret er den almindelige Regel. De første Tiders Moral hvilede paa Forpligtelsen til at underkaste sig Styrken, senere har Moralen hvilet paa den Svageres Ret til Skaansel og til den Stærkeres Beskyttelse. Hvor-længe vil een Samfundsform nøies med den Moral, der passede for en anden, en tidligere? Vi have havt Trældommens Moral; vi have havt Ridderlighedens og Ædelmodighedens Moral; nu er Tiden kommen til Retfærdighedens Moral. Overalt, hvor79

Sarafundet i de förste Tider har bevæget sig henimod Lighed har Retfærdigheden hævdet sin Ret til at være Grundlag for Dyden. Saaledes var det i Oldtidens frie Republikker. Men selv i de bedste af disse strakte Ligheden sig kun til de frie Borgere; Slaverne, Kvinderne, de Indvaanere, der ikke havde Borgerret, styredes af Styrkens Lov. Den romerske Civilisations og Christendommens forenede Indflydelse udslettede disse Kasteforskjelle og erklærede theoretisk, om end ikke i Praxis, at det menneskelige Væsens Rettigheder ere høiere

end Kjonnets, Standens eller Samfundsstillingens Rettigheder. De Skranker, der begyndte at synke, bleve reiste paany ved Barbarernes Erobring, og den hele moderne Historie er kun en Kjæde af Bestræbelser for at nedbryde dem. Vi træde ind i en ny Tingenes Orden, hvor Retfærdighed paany vil være den første Dyd, grundet som fordum paa ligelig, men fra nu af ogsaa paa sympathetisk Association, der ikke mere vil have sin Rod i Selvbevarelses-In-stinctet, men i en oplyst Sympathi, hvorfra Ingen vil være udelukket, men hvor Alle ville være stillede paa lige Trin. Det er ikke noget Nyt, at Menneskeheden ikke forudseer sine egne Forandringer og ikke bemærker, at dens Følelser stemme med Fortiden, ikke med Fremtiden At øine Slægtens Fremtid har altid været en Forret for de kundskabsrigeste Mænd og for dem, som have faaet deres Undervisning af. disse. At føie som Fremtidens Slægter, det er det, som udgjør endnu færre Ud-80

kaarnes Udmærkelse og i Almindelighed tillige deres Martyrium. Institutioner, Boger, Opdragelse, Samfund, Alt danner Menneskene til det bestaaende Gamle, endnu længe efter, at det Nye har vist sig; hvor meget mere da, naar det endnu ikke er kommet frem. Men de menneskelige Væseners sande Dyd, det er Evnen til at leve sammen som lige, uden at den Enkelte kræver Noget for sig, som han ikke frit tilstaaer enhver Anden, idet Alle betragte ethvert Herredømme, af hvad Art det end er, som en Undtagelse, og i ethvert Fald kun som en Nødvendighed for en Tid, og saameget som muligt foretrække Selskab med dem, mellem hvilke Herredømme og Lydighed kunne skifte. I Livet, som det nutildags er ordnet, er der Intet som indøver og udvikler disse Dyder. Familien er en Skole for Despotisme, hvor Despotismens Dyder, men ogsaa dens Laster finde rigelig Næring. I de frie Lande vilde vel det politiske Liv kunne være en Skole, i hvilken man kunde lære Lighed; men det politiske Liv indtager kun en meget ringe Plads i det moderne Liv, trænger ikke ind i de daglige Vaner og naaer ikke de inderligste Følelser. Grundlagt paa en retfærdig Basis vilde Familien være den sande Skole for Frihedens Dyder. Hvad den nu lærer, er visselig ganske andre Ting. Den vil bestandig vedblive at være Bomene en Skole for Lydighed, Forældrene en Skole for Herredømme. Men hvad der mest behøves, det er, at den bliver en Skole for Sympathi i Lighed, for et Fællesliv i Kjærlig-81

lied, hvor Magten ikke ligger helt paa den ene Side og Lydigheden helt paa den anden. Det er. hvad Familien ber være for Forældrene. Den vil da lære alle de Dyder, man i de andre Associationer maa ønske at besidde; Bomene ville da i Familien (inde et Mønster paa de Følelser og den Opførsel, der bør blive naturlige og bestandige hos dem, og som man nu kun søger at indpode dem gjennem den Underkastelse, man under deres Opdragelse fordrer af dem. Slægtens Opdragelse vil ikke stemme med det Samfundsliv, hvortil alle vore Fremskridt forberede, saalænge man ikke i Familien adlyder den samme Morallov, der ordner det menneskelige Samfunds øvrige sædelige Forfatning. Den Følelse for Friheden, som kan existere hos en Mand, hvis varmeste og inderligste Følelser skjænkes Væsener, hvis absolute Herre lian er, er ikke den ægte, ikke heller den ehristelige Kjærlighed til Friheden, det er Kjærligheden til Friheden, som den i Almindelighed exi-sterede hos de Gamle eller i Middelalderen. Det er en stærk Følelse af sin egen Personligheds Værdighed og Vigtighed, der bringer den Paagældende til at betragte et Aag, der i og for sig ikke indgyder nogen Rædsel, som nedværdigende for sig, men ikke desto mindre gjør ham meget tilboielig til at lægge dette Aag paa Andre i egen Interesse eller for at tilfredsstille sin Forfængelighed.

Jeg er rede til at indrømme, og det er paa

dette, at jeg grunder mine Forhaabninger, at mange Ægtefolk, ja sandsynligvis Flertallet i de høiere Klasser ogsaa under den nuværende Lovgivning leve efter en Friheds- og Retfærdigheds-Lov. Lovene vilde aldrig blive forbedrede, hvis der ikke var mange Mennesker, hvis Følelser vare bedre end de existerende Love. Disse Mennesker burde støtte de Principer, som jeg her forsvarer, hvilke ikke have andet Formaal end at bringe alle Par til at ligne dem. Men om man ogsaa har en høi Grad af Moralitet, er man, hvis man ikke paa samme Tid er Tænker, meget tilbøielig til at troe, at de Love og Vedtægter, under hvis ulykkebringende Virkninger man ikke selv har lidt, ikke gjøre noget Ondt, ja sandsynligvis, hvis de synes i Almindelighed at finde Bifald, endog have en god Indflydelse, og at de Andre have Uret i at fremkomme med Indsigelser. Disse Mennesker tænke ikke een

Gang om Aaret paa de lovlige Betingelser for det Baand, der forener dem. De leve og føie sig under alle Synspunkter som lige for Loven. De have ikke des mindre Uret i at mene, at det forholder sig saaledes i alle de Forbindelser, hvor Manden ikke er en fuldstændig Usling. Det vilde være at vise lige saa stor Uvidenhed om den menneskelige Natur som om Livets Virkelighed. Jo mindre en Mand er skikket til at besidde Magt, jo ringere Udsigt han har til nogensinde at blive bemyndiget til at udøve denne over en Person med hans frivillige Samtykke, des mere83

lykønsker lian sig til den Magt , som Loven giver ham, des mere udover han sine lovlige Rettigheder med al den Strenghed, som Skik og Brug (hans Omgivelsers Skik og Brug) kun tilsteder, og des mere Fornoielse finder han i at anvende sin Magt for at opfriske den behagelige Følelse af, at han har den. Ja i den Del af de lavere Klasser eller hos de Individer af de høiere, hvor den oprindelige Brutalitet har bevaret sig renest og er mest blottet for moralsk Opdragelse, indgyder Hustruens ved Loven bestemte Slaveri og hendes passive Lydighed som villielost Redskab, Manden en Art Foragt, som han ikke føier overfor nogen anden Kvinde eller overfor nogen anden Person, og som bringer ham til at betragte sin Kone som en Gjenstand, der er skabt til at taale enhver Art uværdig Behandling. Lad en Mand, som formaaer at iagttage skarpt, og hvem Leiligheden til at gjøre det ikke har manglet, prøve paa at modsige dette; men seer han Tingene i samme Lys som vi, lad ham da ikke undre sig over den Væmmelse og den Indignation, som Institutioner kunne indgyde, der lede Mennesket til en saadan Grad af Fordærvelse.

Man vil maaskee sige os, at Religionen paalægger Lydighedspligtsn. Naar en Sag aabenbart er altfor slet, til at Noget kan ret-færdiggjøre den, kommer man altid og siger os, at den er foreskrevet af Religionen Det er sandt, at Kirken foreskriver Lydighed i sine Formularer; men det vilde være meget84

vanskeligt at vise denne Forskrifts Rod i Christendommen. Man underretter os om, at Paulus har sagt: „Kvinder, værer Eders Mænd underdanige!"; men han har ogsaa sagt til Slaverne: „Lyder Eders Herrer!" Paulus's Kald var ikke det at ægge til Opstand mod de existerende Love; en Ophidselse af denne Natur stemmede ikke med hans Formaal: Christendommens Udbredelse. Men deraf, at Apostlen tog Samfundsinstitutionerne, som han forefandt dem, har man ikke Ret til at slutte, at han misbilligede de Bestræbelser, som man i Tidens Lob kunde foretage for at forbedre dem, ikke mere end man ved Hjælp af hans Erklæring „Al Magt kommer fra Gud" kan give Militærdespotismen Retskraft eller erklære denne Regjeringsforin for den eneste christelige. At paastaae, at Christendommen havde til Formaal at vedligeholde alle de ved dens Optræden existerende Regjerings- og Samfundsformer uforandrede, det er at neddrage den i lige Linie med Muhamedanismen eller Brahmanismen. Det er netop, fordi Christendommen ikke har gjort dette, at den har været Religion for den fremskridende Del af Menneskeslægten, og at Muhamedanismen, Brahmanismen og de analoge Religioner have været Religioner for den stillestaaende eller snarere tilbagegaaende Del; thi virkeligt stillestaaende er intet Samfund. Der har altid, i alle Christendommens Tidsaldre været mange Mennesker, der forsøgte at gjøre den til Noget der lignede hine ubevægelige Religioner, at gjøre de Christne til Musel-85

mænd med Bibelen tål Koran; disse Mennesker bave besiddet stor Magt, og Mange have maattet ofre Livet under deres Modstand imod dem; men man har modstaaet dem, og Modstanden har gjort os til det, vi ere, og vil gjøre os til det, vi bør være.

Efter hvad vi have sagt om Lydighedspligten er det omtrent overflødigt at tilføie Noget angaaende det secundære Punkt, det store Spørgsmaal om Kvindens Ret til at raade over sin Eiendom. Jeg nærer ikke det Haab, at dette Skrift vil gjøre noget Indtryk paa dem, hvem man maatte bevise, at den Formue, en Kvinde arver, eller som er Frugt af hendes Arbeide, bør tilhøre hende efter hendes Ægteskab, som det vilde have tilhørt hende før dette. Den Regel, som bør opstilles, er simpel: Alt, hvad der vilde tilhøre Manden eller Hustruen, hvis de ikke vare gifte, skal blive under deres udelukkende Raadighed i Ægteskabet. Det forhindrer dem ikke i at enes om en Ordning, hvorved de efterlade deres Formue til deres Børn. Der er Mennesker, hvis Følelser saares ved Tanken om en Separation af Formuen og som i denne see en Fornegtelse at Ægteskabets Idee: de to Livs Sammensmeltning til eet. Jeg for min Del er saa stærkt som Nogen for Formuefællesskabet, naar det er Resultat af en fuldkommen

Overensstemmelse i Følelser mellem Besidderne, der gjør at Alt er fælles imellem dem. Men jeg holder ikke af den Lære, i Kraft af hvilken alt Mit er Dit, uden at tillige Dit er Mit; jeg86

vilde ikke oprette en saadan Contract med Nogen, ikke engang om den blev oprettet til min Fordel.

Uretfærdigheden af denne Art Undertrykkelse, der tynger-paa. Kvinderne, er almindeligt anerkjendt; man kan raade Bod paa den uden at bero re Spørgsmaals andre Punkter, og der er derfor ingen Tvivl om, at det er den, som først bliver ophævet. Allerede har xnan i mange nye Stater og i flere af det amerikanske Forbunds gamle Stater, indsat ikke alene i Loven men i Forfatningen Bestemmelser, der sikre Kvinderne samme Kettigheder som Mændene med Hensyn til dette Punkt, og som i Ægteskabet sikre de Kvinders Stilling, der besidde For- f mue, idet disse Bestemmelser til Kvindernes Raadighed overlade et mægtigt Redskab, som de ikke miste, naar de gifte sig. Man forhindrer ogsaa saaledes, at en Mand ved et skjændigt Misbrug af Ægteskabet bemægtiger sig en rig Piges Formue ved at overtale hende til at ægte sig uden Contract. Naar Familiens Underhold ikke beroer paa det, som eies, men paa det, som fortjenes, synes det mig, at den eneste passende Fordeling af Arbeidet mellem de to Ægtefæller er den, der efter almindelig Skik overlader Manden at erhverve Indtægterne og Kvinden at sørge for de huslige Udgifter. Hvis Kvinden 1 til den legemlige Lidelse ved at, føde Bornene, til det hele Ansvar lor den Pleie, de kræve, og til deres Opdragelse i de første Aar, føier den Pligt med Omhu og Sparsommelighed at anvende Mandens Fortjeneste til Familiens almindelige Vel, tager87

hun paa sig en god Del af Byrden og i Almindelighed den besværligste Del af det legemlige og aandelige Arbeide, som Ægteskabet udkræver. Selv naar hun paatager sig andre Hverv, opgiver hun sjeldent disse, men gjør sig det kun umuligt at opfylde dem godt. Den Omhu, som hun selv er ude af Stand til at vise sine Bom og sit Hus, paatager ingen Anden sig; de af Bernene. der ikke doe, voxe op, som de kunne bedst, og Huset styres saa slet, at dette let, udsættes for større Tab, end der opveies ved Husmoderens Fortjeneste. Det er da efter min Mening ikke ønskeligt, ikke beller retfærdigt, at Kvinden ved sit Arbeide bidrager til at forøge Familiens Indtægter. Under en uretfærdig Tingenes Tilstand, kan det være hende nyttigt at bidrage dertil, fordi det hæver hendes Værd i Mandens, hendes Herres, O ine; men paa den anden Side tillader dette endnu mere Manden at misbruge sin Magt ved at. tvinge hende til Arbeide og overlade hende den Bekymring ved sine Bestræbelser at skaffe Familien dens Udkomme, medens han tilbringer den største Del af sin Tid med at drikke og Intet bestille. Det er væsentligt for Kvindens Værdighed, at hun har Lov til at fortjene Noget selv, hvis hun ikke har uafhængig Formue, og det selv om hun aldrig skulde gjøre Brug af denne Ret. Men hvis Ægteskabet var en retfærdig Over-eenskomst, der ikke indeholdt nogen Forpligtelse til Lydighed, hvis Forbindelsen ophørte at være nød-' 88

tvungen og at undertrykke dem, for hvem den kun er et Onde, hvis en retfærdig Separation (jeg taler ikke om Skilsmisse) kunde opnaaes af en Kvinde, der i Virkeligheden var berettiget til at erholde den, og hvis denne Kvinde da kunde finde Leilighed til at benytte sine Evner paa en ligesaa hæderlig Maade som Manden, vilde det ikke være nødvendigt til hendes Beskyttelse, at hun under Ægteskabet gjorde Brug af disse Midler. Ligesom en Mand vælger en Levevei, saaledes vil, efter hvad man i Almindelighed kan formode, en Kvinde, naar hun gifter sig, vælge Bestyrelsen af et Hus og Opdragelsen af en Familie som Hovedformaalet for alle sine Bestræbelser i alle de Aar af hendes Liv, der ville gaae med til Opfyldelsen af dette Hverv, og vil give Afkald ikke just paa enhver anden Beskjæftigelse, men paa alle dem, der ikke lade sig forene med hint Formaals Fordringer. Det er den Grund, som forbyder Størstedelen af de gifte Kvinder den stadige eller planmæssige Udøvelse af en Beskjæftigelse, som vilde kalde dem ud af deres Hjem, eller overhovedet af ethvertsomhelst Hverv, der ikke kan varetages i Hjemmet. Men man maa lade de almindelige Regler tilpasse sig frit efter de særegne Evner, og Intet bor hindre Kvinder, som ere udrustede med ualmindelige og til et vist Kald særligt anlagte Evner i at følge dette Kald trods Ægteskabet, forudsat at de raade Bod paa de Mangler, der kunne vise sig uundgaaelige i Udførelsen af deres alminde-89

lige Gjerning som Husets Herskerinder. Naar den almindelige Dømmekraft kun engang begyndte at beskjæftige sig med dette Spørgsmaal, vilde der Intet være i Veien for at overlade den Ordningen af dette Forhold, uden at Loven behøvede at blande sig deri.Tredie Kapitel,

Jeg troer ikke, det vil være mig vanskeligt at overbevise Nogen, der har fulgt mig i Spørgsmaalet om Kvindens Ligestilling med Manden i Familien, om den anden Følge af den fuldkonJne Ligheds Princip, nemlig Kvindernes Adgangsberettigede til de Bestillinger og Beskjæftigelser, der hidtil have været det stærke Kjøns udelukkende Forret. Jeg troer, at deres Udelukkelse fra alle disse ene haandhæves, for at vedligeholde deres Underkastelse i det huslige Liv, og det fordi de fleste Mænd endnu ikke kunne taale den Tanke at leve sammen med en Lige. Var der ikke denne Aarsag, da troer jeg, at med vor Tids politiske og stats-økonomiske Grundsætninger vilde næsten Alle tilstaae Uretfærdigheden af, at udelukke Halvdelen af Menneskeslægten fra det største Antal af indbringende Beskjæftigelser og fra næsten alle de høiere Samfundsstillinger, og af at erklære enten, at Kvinderne fra deres Fødsel af ikke ere og ikke kunne blive skikkede til de Embeder, der ved Loven staae aabne for de stupideste og laveste Medlemmer af det an-91

det Kjøn, eller ogsaa, at disse Embeder trods Kvindernes Skikkethed til dem skulle være lukkede for dem og udelukkende forbeholdte det mandlige Kjøn.

Naar man i de to sidste Aarhundreder (som sjeldent var Tilfældet) tænkte paa at søge en anden Grund til Kvindernes Udelukkelse end selve Kjends-gjerningens Existeuts, anførtes sjeldent som Grund Kvindernes lavere Grad af Begavelse, paa hvilken Ingen for Alvor troede i en Tid, da det offentlige Livs Kampe satte de personlige Evner paa en Prøve, fra hvilken ikke alle Kvinder vare udelukkede. Den Grund, maa da gav, var ikke Kvindernes Uskikket-hed men Samfundets Interesse, hvorved man mente Mændenes Interesse, ganske paa samme Maade som dengang „la raison d'état", hvorved der mentes, hvad der passede Regjeringen og støttede de existerende Myndigheder, antoges at være tilstrækkelig til at forklare og undskylde de skændigste Forbrydelser. I vore Dage taler Magten et blidere Sprog, og naar den undertrykker Nogen, paastaaer den altid, at den kun gjør saa til hans eget Bedste. I Overensstemmelse hermed er det, at man, naar man forbyder Kvinderne Noget, anseer det for nødvendigt at sige og rigtigt at troe, at de er ude af Stand til at gjøre det, og at de, naar de tragte derefter, Ijerne sig fra deres sande Vei til Held og Lykke Men til at gjøre denne Grund antagelig (jeg siger ikke god) vilde udfordres, at de, som fremkomme med den, gik videre end Nogen endnu har vovet ligeoverfor den nærværende Erfaring. Det er ikke

92

nok at hævde, at Kvinderne i Gjennemsnit ere mindre vel begavede end Gjennemsnittet af Mænd med Hensyn til de høiere Sindsevner, eller at færre Kvinder end Mænd ere skikkede til de Beskjæftigelser og Bestillinger, der udfordre den største Intelligents. Det er nødvendigt atpaastaae, at aldeles ingen Kvinde er skikket til dem, og at de mest fremragende Kvinder i Aandsegen-skaber staae tilbage for de mest middelmaadige Mænd, hvem disse Functioner nutildags paahvile. Thi hvis Besættelsen af disse Pladser enten afgjøres ved Concurrence eller ved en eller anden Valgmaade, som sikrer deti Offentlige Interesse, behøver man ikke at frygte for, at nogen vigtig Ansættelse skal falde i Hænderne paa Kvinder, der staae under Gjennemsnittet af Mænd eller endog blot under Gjennemsnittet af deres mandlige Medbeilere til Posten. Alt, hvad der kunde hændes, vilde være, at der blev ansat færre Kvinder end Mænd i saadanne Stillinger, et Resultat, som rimeligvis i ethvert Tilfælde vilde indtræde, fordi Størstedelen af Kvinderne sandsynligvis altid ville foretrække den eneste Stilling, til hvilken Ingen kan gjøre dem Rangen stridig. Nu vil imidlertid selv den mest afgjorte Nedsætter af Kvindekjønnet ikke fordriste sig til at negte, at naar vi lægge vore Dages Erfaring til Fortidens, have Kvinderne ikke i ringe men i stort Antal vist sig istand til at gjøre Alt, hvad Mændene gjøre, maaskee uden en eneste Undtagelse og til at gjøre det baade med Held og93

Ære. Det Høieste, inan kan sige, er, at der er Ting, som ikke ere lykkedes dem saa godt, som de ere lykkedes visse Mænd, og at der er mange, i hvilke de ikke have naaet den förste Hang. Men der er yderst faa blandt de Kald, der afhænge af aandelige Evner alene, hvori de ikke have naaet den anden Rang. Er dette ikke nok, er dette ikke meget Mere end nok til at bevise, at det er et Tyranni mod Kvinderne og et Tab for Samfundet, at man ikke tillader dem at concurrere med Mændene til Udøvelsen af disse Bestillinger? Er det ikke hver Mand bekjendt, at disse Bestillinger ofte udføres af Mænd, som ere meget mindre egnede dertil end en Mængde Kvinder, og hvem

Kvinder vilde have overvundet i enhver retfærdig Coneurrence ?

Hvad betyder det, at der i andre Embeder sidde Mænd, som maaskee ere dueligere til deres Embede end disse Kvinder? Skeer dette ikke ved enhver Coneurrence ? Er der en saa stor Overflødighed af Mænd, der due til de høieste Embeder, at Samfundet har Ret til at forkaste nogen compe-tent Personligheds Tjeneste? Ere vi saa sikre paa altid at have en Mand ved Haanden til ethvert vigtigt Samfundshverv, der bliver ledigt, at vi Intet skulde tabe, naar vi banlyse Halvdelen af Menneskeslægten ved forud at afslaae at ville tage noget Hensyn til deres Evner, hvor fortrinlige de end kunne være ? Selv, naar vi kunde undvære dein, hvorledes vilde det stemme, med Retfærdighed at berøve dem den dem med Rette tilkommende Del af üdmær-94

kelse og Ære eller negte dem den Ret, som ethvert menneskeligt Væsen har til at vælge sin Beskjæf-tigelse (med mindre den gjør Andre Afbræk i deres) efter egen Tilbøieligbed og paa egen Risico? Og Uretfærdigheden standser ikke ved Kvinderne. Den rammer ogsaa dem, der kunde nyde godt af deres Tjeneste. At befale, at en vis Klasse Mennesker ere udelukkede fra at være Læger, Advocater eller Parlamentsmedlemmer, det er ikke blot at forurette disse, men desuden at forurette alle dem, der bruge Læger eller Advocater eller Parlamentsmedlemmer; del er til disses Skade at undertrykke den vækkende Indflydelse, som større"Concurrence vilde udøve paa Concurrenterne, og indskrænke deres Valg til en ringere Kreds af Individer*).

Det vil maaskee være tilstrækkeligt, om jeg med Hensyn til Sagens Enkeltheder indskrænker mig til Functioner af offentlig Art; hvis jeg

*) Man behever kun at have faaet et Indblik i de oprorende og nedrige Misbrug, hvortil de slette C'karak-terer blandt Lægerne benytte deres Stilling, for at begribe Urimeligheden og Skadeligheden af den barbariske Samfundstilstand, der umuliggjør Kvinder at blive Kvindelæger. Den Læge, der benytter sig af sin Stilling til at skræmme, true o. s. v., er sikker nok paa ikke at blive offentligt demaskeret, da man derved vilde give den paagjældende Dame til Pris for Sladderen. At Kvinden, uanseet dette, sjeldent viser en fuldkommen Aabenbjertighed angaaende sin Sygdom mod en mandlig Læge, er en Kjendsgjerning.

O. A.95

trænger igjennem paa dette I'unkt, vil man sandsynligvis let tilstaae mig, at der burde tilstedes Kvinderne Adgang til alle de andre Beskjæftigelser, hvortil Adgang kan være dem af Vigtighed. Jeg vil begynde med en Function, som er meget forskjellig fra alle de andre, og til hvilken Retten er fuldstændigt uafhængig af ethvert Spørgsmaal, der kan reises med Hensyn til Kvindens Evner. Jeg mener Stemmegivningen, saavel med Hensyn til Parlaments- som til Communalvalgene. Retten til at deltage i Valget paa dem, der udøve offentlige Til-. lidshverv, er en Ting, som er aldeles forskjellig fra Betten til selv at coneurrere til disse Hverv.

Hvis Ingen kunde stemme paa et Parlamentsmedlem, som ikke selv var skikket til at optræde som Valg-candidat, da vilde Regjeringen være et meget snevert begrændset Oligarchi. Besiddelsen af en Stemme til Valget at' dem. af hvem man skal regjeres, er et Middel til Selvbeskyttelse, som skyldes Enhver, selv om han for bestandig burde være udelukket fra Regjeringsembedet, og at Kvinderne ansees for skikkede til at foretage et saadant Valg, kan man formode deraf, at Loven allerede giver dem Retten dertil i det Tilfælde, som for dem er det allervigtigste. Valget af den Mand, som skal være Kvin- " dens Regent indtil hendes Livs Ende, antages jo altid at skee frivilligt af hende selv. Hvad Valg til offentlige Tillidshverv angaaer, er det Forfatningslovenes Sag at omgive Udøvelsen af Stemmeretten med alle de nødvendige Garantier og Indskrænk-96

ninger; men de Garantier, som ere tilstrækkelige med Hensyn til det mandlige Kjøn, maa ogsaa være det med Hensyn til Kvinderne. Hvilke de Betingelser og de Grændser end ere, under hvilke og indenfor hvilke Mænd have Bet til at deltage i Afstemningen, er der ikke Skyggen af en Grand til ikke at give Kvinderne Retten paa samme Vilkaar. Det er ikke sandsynligt, at Flertallet af Kvinder i nogen Samfundsklasse vil afvige synderligt i politisk Mening fra Mændene i samme Klasse, med mindre Spørgsmaalet angaaer selve deres Kjøns Interesser, og i saa Fald trænge de til Stemmeretten som til den eneste Sikkerhed for, at deres Indsigelser blive underkastede en retfærdig og billig Betragtning. Dette maa være indlysende selv for dem, der ikke dele nogen af de Meninger,

for hvilke jeg kjæmper. Selv om enhver Kvinde var en gift Kone, og selv om enhver gift Kone burde være en Slavinde, burde kun saa meget desmere disse Slavinder nyde lovlig Beskyttelse; men vi vide hvad lovlig Beskyttelse Slaver kunne vente, naar Lovene gives af deres Herrer.

Med Hensyn til Kvindernes Evne ikke blot til at deltage i Valgene, men til at beklæde offentlige Embeder eller Stillinger, hvormed stort offentligt Ansvar er forbundet, har jeg allerede bemærket, at ' denne Betragtning ikke er væsentlig med Hensyn til det praktiske Spørgsmaal, jeg drøfter, eftersom enhver Kvinde, hvem det gaaer godt i en offentlig Levevei ved selve dette viser, at hun duer til den!I7

Og hvad de offentlige Embeder angaaer, da gjælder Et af To, enten er Landets politiske System af den Art, at det udelukker enhver udygtig Mand, og da vil det ligesaa vel udelukke enhver udygtig Kvinde, eller det forholder sig ikke saaledes, og da er Ulykken ikke stnrre ved at den Udygtige, der ansættes, er en Kvinde, end om det var en Mand. Fra det øieblik af altsaa, da man indrømmer, at endog blot nogle faa Kvinder ere skikkede til disse Poster, kunne de Love, der lukke Døren for disse Undtagelser, ikke retfærdiggjøres ved nogensomhelst Mening, som man ellers kan nære om Kvindernes Evner i Almindelighed. Men skjønt denne Betragtning ikke er af væsentlig Betydning, er den derfor ikke betydningsløs; et fordomsfrit Blik paa den giver Beviserne mod Kvindernes Uskikkethed nv Styrke og støtter dem ved stærke Hensyn til den praktiske Nytte.

Lad os foreløbigt see bort fra enhver psychologisk Betragtning, der vilde gaae ud paa at vise, at de foregivne aandelige Forskjelle mellem Mand og Kvinde kun ere den naturlige Virkning äf Forskjellen i deres Opdragelse og Livsforhold, og at de ikke angive nogen Grundforskjel i deres Natnr, meget mindre en Over- og Underordning. Lad os betragte Kvinderne blot som de nu ere. eller som de vides at have været, samt jle Evner, som de allerede praktisk have bevist. Det er klart, at kunne de ikke gjøre Andet,, saa kunne de idetmindste gjøre, hvad de allerede have gjort. Lægge vi Mærke til,

med hvilken Flid man ved deres Opdragelse fjerner dem fra enhver af de Beskjeftigelser eller de Gjenstande, som ere forbeholdte Mændene, er det klart, at jeg ikke viser mig fordringsfuld til Gunst for dem, naar jeg lægger det, de allerede have udrettet, til Grund. Her har idetmindste aldeles sikkert et negativt Bevis kun lidet Værd, medens ethvertsomhelst positivt Bevis er uigjendriveligt. Man kan ikke slutte, at det er umuligt, at en Kvinde kan være en Homer, eller en Aristoteles eller en Michel-Angelo eller en Beethoven, fordi ingen Kvinde til nu har frembragt Værker, som kunne sammenlignes med disses i nogen af de Retninger, hvori de have straalet. Denne negative Kjendsgjerning lader kun Spørgsmaalet uafgjort og aabent for psychologisk Drøftelse. Men det er vist, at en Kvinde kan være en Dronning Elisabeth, eller en Deborah, eller en Jeanne d'Arc, siden dette ikke er en Slutning, men en Kjendsgjerning.

Nu er det underligt at tænke sig, at de eneste Ting, som Loven nuomstunder udelukker Kvinderne fra at gjøre, er de Ting, som de have bevist, at de kunne gjøre. Der gives ingen Lov, som forbyder Kvinderne at skrive Dramer som Shakspeares eller Operaer som Mozarts. Men hvis Dronning Elisabeth eller Dronning Victoria ikke havde arvet Tronen, havde man ikke betroet dem den ringeste politiske Bestilling, medens dog den förste af disse Damer viste sig de vanskeligste Opgaver voxen.

Hvis Erfaringen, uanseet enhversomhelst psy-9!»

ehologisk Analyse, beviser Noget, saa er det det, at. de Ting, som ere Kvinderne forbudne, ere de eneste, Ibr hvilke de have særegne Anlæg, eftersom deres Kald til Regjeringen er brudt igjennem og har glimret tiltrods for Sjeldenheden af de Omstændigheder, under hvilke de kunde folge det, medens de paa de hæderfulde Baner, der tilsyneladende have staaet dem aabne, langtfra have udmærket sig i samme Grad. Vi vide, hvor ringe et Antal af regjerende Dronninger Historien frembyder i Sammenligning med Antallet af Konger: men af hint ringe Antal har i Forhold mange flere end af dette store viist Talent til at regjere, skjont mange af dem beklædte Tronen under vanskelige Omstændigheder. Man kan ogsaa her bemærke, at de i et stort Antal Tilfælde netop have udmærket sig ved Egenskaber, som ere allermest modsatte den indbildte og conventionelle Charakter, man tillægger deres

Kjøn; de have gjort sig ligesaa bemærkede ved deres Regjerings Fasthed og Kraft som ved deres Intelligent«. Hvis vi til Dronningerne og Keiserinderne føie Regentinder eller Vice-Regentinder over Provindser, büver Eisten over de Kvinder, der have regjeret Menneskeslægten fortrinligt, meget lang.*)

*) Sandheden herafer især indlysende, naar vi tage Asien lige saa rel som Europa i Betragtning. Naar ct Hin-due-Fyrstendomme regjereB med Kraft, Aarvnagvnhed og Gkonomie, naar der i det hersker Orden uJen Undertrykkelse, naar Agerdyrkningen udvides og Folket er lykkeligt, saa staaer i tre Tilfælde af fire dettelüü

Denne Kjendsgjerning er saa uimodsigelig, at man allerede for lang Tid siden har forsogt at vende Beviset om og forvandle den Sandhed, man indrommede, til en ny Fornærmelse ved at sige, at hvis Dronninger regjere bedre end Konger, saa kommer det af, at under Konger regjere Kvinderne og under Dronninger Mænd.

Det kan synes Tidsspilde at ville imødegaae en daarlig Vittighed med Grunde; men den Art Ting gjør Indtryk paa Mængdens Sind, og jeg har hørt Mænd citere denne Yttring med en Mine, som om de mente, at der var Noget i den. I ethvert Fald vil den saa godt som enhver anden kunne

Fyrstendømme under en Kvindes Regjering. Denne Kjendsgjerning, som jeg var langt fra at forudsee, har jeg opdaget under en langvarig Syslen paa Embeds-vegne med de indiske Eegjeringsanliggender. Der er mange saadanne Exempler; thi skjøndt de indiske Forfatninger udelukke Kvinderne fra Tronen, indrømme de dem Regentskabet under Arvingens Mindre-aarighed; og Mindreaarighedstilstande indtræffe hyppigt i et Land, hvor Fyrsterne saa ofte døe tidligt som Ofre for Uvirksomhed og Udsvævelser. Naar vi betænke, at disse Fyrstinder aldrig have vist sig offentligt, aldrig have samtalt med nogen Mand, som ikke tilhørte deres Familie, undtagen bag et Gardin, at de ikke læse, og at der, selv om de læste, ikke i deres Sprog er nogen Bog, som kan give dem det ringeste Begreb om politiske Sager, saa er det Exempel, de afgive paa Kvindernes Gave til at regjere, yderst slaaende.101

tjene til Udgangspunkt for Undersøgelsen. Jeg he-negter da, at Kvinderne regjere under Kongerne. Saadanne Tilfælde ere rene Undtagelser, og svage Konger have lige saa ofte regjeret slet paq. Grund af mandlige som paa Grund af kvindelige Yndlinges Indflydelse. Naar en Konge ledes af en Kvinde blot paa Grund af, at han er forelsket i hende, er en god Regjering ikke sandsynlig, skjøndt der ogsaa i dette Tilfælde findes Undtagelser. Men Frankrigs Historie tæller to Konger, der frivilligt have givet Sagernes Ledelse mange Aar igjennem, den Ene til sin Moder, den Anden til sin Søster: den første, Carl den 8de var et rent, Barn, men han fulgte i hvad han gjorde sin Fader Ludvig den Iltes Bestemmelse, og Ludvig den Ilte var sin Tids dygtigste Monarch; den anden, Ludvig den 9de, var den bedste og en af de Kraftigste li egen ter, der beklædte Tronen lige siden Carl den Støres Tid. Begge disse Prindsesser regjerede paa en Maade, som neppe nogen samtidig Fyrste kom nær. Keiser Carl den fite, sin Tids mest statskloge Fyrste, der havde saa stort et Antal dygtige Mænd til sitt Tjeneste, som en Regent nogensinde har havt, og som var en af de Fyrster, der allermindst kan antages at have været tilbøjelig til at ofre sine Interesser for sine personlige Følelser, gav hele sit Liv igjennem to Prindsesser af sin Familie efter hinanden Regentskabet over Nederlandene, og disse bleve senere fulgte af en tredie. Begge regjerede særdeles dygtigt, og den ene af dem Margarethe af102

østerrig var en af Tidens bedste Politikere. Saa Meget om Spørgsmaalets ene Side; lad os see lien til den anden. Naar man siger, at under Dronninger regjere Mændene, skal saa herved det Samme forstaaes, som naar man siger, at Kongerne regjeres af Kvinder? Menes der, at Dronningerne til deres ßegjeringstjenere vælge de Mænd, hvis Selskab de til deres personlige Fornøielse soge ? Detto Tilfælde er sjeldent selv hos dem, der have saa faa Skrupler i den sidste Henseende som Catharina den 2den, og i dette Tilfælde finder man da ikke den gode Regjering, som skulde tilskrives Mændenes Indflydelse. Hvis det altsaa er sandt, at Administraiionen er i Hænderne paa bedre Mænd under en Dronning end den i Gjennemsnit er under en Konge, maa det komme af, at Dronningerne have en overlegen Evne til at vælge disse, og Kvinder maa da være bedre skikkede end Mænd saavel til at beklæde Tronen som til at indtage Stillingen som förste Minister; thi en Førsteministers Hovedhverv er ikke at regjere personligt, men at finde de Personer, som ere mest skikkede til at bestyre ethvert af de offentlige Anliggenders Departementer. Det hurtige Indblik i en Charakter, som er et af de faa Punkter, i hvilke

man indrømmer Kvindernes Overlegenhed over Mændene, maa ganske sikkert, under iøvrigt i ge Vilkaar med Hensyn til Evner, gjøre dem mere skikkede, end Mændene ere det, til dette Valg af Redskaber, som næsten er det vigtigste Anliggende for Enhver, der har Noget at gjøre med Regjering.

103

Selv den principløse Catharina af Medici kunde paa-skjønne Kantsleren de l'Höpital's Værd. Men det er ikke desmindre en Sandhed, at de største Dronninger have været store ved deres eget. Talent til at regjere og ere blevne tjente godt af denne Grund. De forbeholdt sig selv den øverste Ledelse af Sagerne, og naar de lyttede til gode Raadgivere, gave de ved selve dette det stærkeste Bevis paa, at deres Dømmekraft satte dem istand til at behandle de største Statssporgsmaal

Kr det fornuftigt at tænke, at de. som have tøvne til de større politiske Hverv, ingen skulde have til de mindre? Kr der i Tingenes Natur 7 nogen Grund til, at Fyrsternes Hustruer og Søstre skulde findes ligesaa dygtige som Fyrsterne selv til deres Gjerning, men at Hustruer og Søstre til Statsmænd, Embedsmænd. Bestyrere af Selskaber og Chefer for offentlige Institutioner skulde være ude af Stand til at udrette, hvad der udrettes at deres Brødre og Mænd. Den sande Grund er klar nok. Det er den. at Prindsesserne, der ved deres Fødsel ere stillede meget høiere over Mændene i Almindelighed. end de ved deres Kjøn ere stillede under dem, aldrig ere blevne oplært« til at tænke, at det ikke passede sig for dem at give sig af med Politik, men have havt Lov til at nære den ædle Interesse for de store Begivenheder, der foregik rundt om dem, som er naturlig for ethvert udviklet menneskeligt Væsen. Damerne af de regjerende Familier ere de eneste Kvinder hvem man giver Bet til de11)4

samme høie Interesser og tilsteder den samme Udvik-lingsfrihed som Mændene, og det er netop hos dem, at man ingen ringere Begavelse finder. Overalt og i samme Forhold, som man har sat Kvindernes Re-gjeringsdygtighed paa Prøve, i samme Forhold har man fundet dem deres Stilling voxen.

Denne Kjendsgjerning stemmer overeens med de paalideligste almindelige Slutninger, som vor endnu saa ufuldkomne Erfaring om Kvindernes hidtil udviste særegne Hang og charakteristiske Evner synes at indbyde til. Jeg taler ikke om, hvad Kvinderne ville vedblive at være; thi som jeg allerede har sagt mere end een Gang,- jeg anseer det for formasteligt at ville afgjøre, hvad Kvinderne ere eller ikke ere, kunne blive eller ikke kunne blive i Kraft af deres naturlige Anlæg. Istedenfor at lade dem udvikle sig frit har man hidindtil holdt dem i en saa unaturlig Tilstand, at deres Natur nødvendigvis maa være bleven i høi Grad fordreiet og formummet, og Ingen kan med Sikkerhed paastaae, at hvis Kvindenaturen havde faaet Lov at vælge sin Retning lige saa frit som Mandsnaturen, hvis man ikke konstigt havde sögt at give den andre Tilbøieligheder end dem, som det menneskelige Samfunds Betingelser udkræve, og som ere fælles for begge Kjøn, at der da vilde være nogen væsentlig Forskjel eller overhovedet nogen Forskjel mellem de G'harakterer og Evner, der da vilde udfolde sig. Jeg skal ret strax vise, at selv de mest utvivlsomme blandt de Forskjelle, der nu existere, ere saadanne, som105

meget vel have kunnet frembringes af Omstændighederne alene uden nogen Forskjel i naturlig Begavelse. Hvis man imidlertid betragter Kvinderne, som vi af Erfaring kjende dem. kan man sige om dem med mere Sandhed, end der ligger i andre almindelige Sætninger om denne Gjenstand, at deres Talenters Retning i Almindelighed gaaer ud paa det Praktiske. Denne Sætning st-øtttes af Alt, hvad Historien fortællerom Kvinderne i Fortid og Nutid, og den bekræftes ikke mindre af almindelig og daglig Erfaring. Lad os betragte den særegne Natur af de Aandsgaver, som oftest charakterisere en talentfuld Kvinde. De ere alle af en Art, der gjør Kvinden skikkett.il det Praktiske og bringer hende til at stræbe hen derimod. Hvad mener man vel med den Evne til intuitiv Opfattelse, som man tillægger Kvinden? Man mener det hurtige og rigtige Indblik i en foreliggende Sag. Denne Egenskab har Intet at gjøre med almindelige Principer. Ved Intuition naaede Ingen nogensinde til videnskabeligt at fatte en Naturlov eller til Opstilling af en almindelig Pligt- eller Klogskabs-Regel. Dette er Resultatet af langsom og omhyggelig Samlen og Sammenligning af Erfaringer, men hverken de Mænd eller de Kvinder, hvem man tillægger Intuition pleie at, glimre i denne Ketning, med mindre den nødvendige Erfaring netop er en saadan, som de selv kunne erhverve. Thi hvad man kalder deres intuitive Skarpsindighed, gjør dem særligt skikkede til at samle saadanne almindelige Sandheder, som ligge indenfor deres personlige Iagttagelsers Rækkevidde.106

Naar Kvinder da ved en Hændelse som Følge af Læsning eller Opdragelse ere blevne ligesaa vel forsynede som Mændene med Resultaterne af Andres Erfaringer (jeg bruger med Flid Ordet Hændelse, fordi de eneste Kvinder, der besidde Kundskaber, som gjøre dem skikkede til.de større Forhold i Livet, ere dem, der have undervist sig selv) saa ere de, bedre end Flertallet af Mændene, udrustede med de væsentlige Redskaber til dygtig og heldig praktisk Virken. Mænd, som have lært Meget, ere udsatte for Feil-greb med Hensyn til Forstaaelsen af en foreliggende Sag; de see tidt ikke i de Sager, hvormed de have at gjøre, hvad der virkeligt ligger i dem, men hvad man har lært dem at vente. Dette hændes sjeldent Kvinder af nogen Dygtighed. Deres „intuitive" Evne sikrer dem derimod. Med lige Erfaring og lige Evner i det Hele seer en Kvinde i Almindelighed meget bedre end en Mand hvad der umiddelbart staaer foran hende. Nu er denne fine Følelse for hvad der er nærværende imidlertid den Hovedegenskab, paa hvilken Begavelsen for det praktiske Liv i Modsætning til den theoretiske beroer. Opdagelsen af almindelige Principer tilhører den specu-lative Evne; at skjelne og adskille de særegne Tilfælde, i hvilke hine kunne eller ikke kunne anvendes, er den praktiske Evnes Sag, og hertil er det, at Kvinderne, som de nu for Tiden ere, have en særegen Begavelse. Jeg indrømmer, at der ikke kan gives nogen god Praxis uden Principer, og at den fremragende Plads, som Evnen til hurtig Iagttagelse107

indtager blandt de kvindelige Evner, gjør dem særligt tilbeielige til at bygge altfor hastigt dannede Alinen-forestillinger paa deres egen Erfaring; men paa samme Tid ere de ikke mindre rede til at çorrigere disse Almenforestillinger, saasnart deres Erfaring faaer en videre Synskreds. Denne Feil vil rettes, saasnart Kvinderne faae Adgang til Menneskehedens Erfaring, til almindelig Kundskab, og det er hvad netop Opdragelsen bedst kan skjænke. En Kvindes Feiltagelser ere i Almindelighed de samme, som man træder hos en dygtig ved egen Stræben dannet Mand, der ofte seer hvad routineret Dannede ikke opdage, men som feiler af Mangel paa Kundskab til Ting, som Andre længe have vidst. Naturligvis har han erhvervet megen for hans Tid samlet Kundskab, ellers vilde han overhovedet slet ikke være kommet nogen Vei; men hvad han veed deraf, har han plukket sammen i Brudstykker og ved tilfældige Leiligheder, som Kvinderne gjøre. Imidlertid er denne Tiltrækning, som Kvinderne føie til den nærværende, virkelige, foreliggende Sag, hvilken isoleret er en Kilde til Vildfarelser, tillige det nyttigste Hjælpemiddel mod den modsatte Vildfarelse. De speeulative Hoveders største og mest eiendommelige Vildfarelse er netop Manglen af deune livlige Opfattelse og dette altid nærværende Greb paa Gjenstanden. Af Mangel paa dette overse« de ikke blot ofte den Modsigelse, i hvilken ydre Kjendsgjerninger staae til deres Theorier, men tabe ogsaa helt Speculationens rette Maal af Syne og lade deres108

8peculative Evner forvilde sig i Egne, der ikke ere befolkede hverken med levende eller med livløse, ja end ikke med idealiserede Væsner, men med Skygger, som ere skabte ved Metaphysikens Illusioner eller ved en blot Sammentiltren af Ord, og ansee disse Skygger for de egenlige Gjenstande for den høieste, den mest transcendente Philosophi. Neppe kan Noget være af større Værd for en theoretisk og speculativt begavet Mand, der bruger sine Kræfter ikke til at samle Materialier ad Erfaringens Vei, men til ved Tankens Magt at forene dem og forklare dem ved omfattende videnskabelige Sandheder eller almindelige sædelige Love, end at foretage sine Specnlationer i Selskab med og under Kritik af en virkeligt høit begavet Kvinde. Intet kan sammenlignes dermed som Middel til at holde Tankerne indenfor Virkelighedens og Naturens Grændser. En Kvindes Aand løber sjeldent løbsk i Abstrac-tioner. Deres Sinds almindelige Tendents til snarere at beskjæftige sig med Tingene særskilt i Grupper, og (hvad der staaer i nær Forbindelse hermed), deres nære levende Interesse for Personernes Følelser, hvilken bringer dem til først af Alt i enhver praktisk Sag at betænke, hvorledes dfcfl vil paavirke Personerne, disse to TilbøieH^eder gjøre dem yderlig utilbøielige til at fæste Lid til en Specula-tion, der taber det Enkelte af Syne og behandler Tingene, som om de kun < .u^terede til Bedste for et eller andet indbildt VsSm, et eller andet blot Hjernefoster. der ikke lader sig føre tilbage til le-109

vende Væseners Følelser. Kvinders Tanker ere da ligesaa nyttige til at give Tænkernes Ideer Realitet, som Mænds Tanker til at give Kvindernes Ideer Vidde og Bredde. Hvad Dybden angaaer, der er noget Andet end Udstrækningen, tvivler jeg lieiligt om, at Kvinder, sammenlignede med Mænd, selv nuomstunder staae tilbage.

Hvis Kvindernes aandelige Egenskaber, selv paa deres nærværende Udviklingstrin, kunne yde Speculationen saa stor en Hjælp, saa ere de dog af endnu meget større Betydning, naar Speculationen har endt sit Værk, og naar det

gjælder om at overføre dens Resultater i Praxis. Af de Grunde, som allerede ere anførte, ere Kvinderne sammenlignelsesvis rent utilbøielige til at forfalde til Mændenes stadige Vildfarelse, den ut holde fast ved deres Regler i de Tilfælde, hvor disse Regler enten slet ikke kunne anvendes, eller hvor de maa underkastes en hel Modification for at kunne komme til Anvendelse. Lad os nu undersøge den anden Overlegenhed, som man indrømmer dygtige Kvinder, en hurtigere Fatteevne nemlig. Er ikke dette fortrinsvis en Egenskab, som gjør skikket til praktisk Virksomhed? Hvor der skal handles, afhænger Alt bestandig af hurtig Afgjørelse. I Speculationen afhænger Intet deraf. En Tænker kan vente, tage sig Tid til at overveie, kan samle nye Beviser; han er ikke forpligtet til paa eengang at afslutte sin Theori af Frygt for at Ledigheden dertil ikke skal vende tilbage. Evnen til at uddrage saa god en Slutning som110

muligt af utilstrækkelige Data er ganske vist ikke uden Nytte i Philosophien; Constructionen af en foreløbig Forklaringsmaade, der stemmer med de bekjendte Facta, er ofte den nødvendige Grundvold for al videre Undersøgelse. Mén denne Evne er dog snarere at kalde nyttig end uundværlig i Philosophien og til denne Hjælpe-Virksomhed kan Tænkeren ligesaavel tage sig Tid som til Hovedvirksomheden. Han behøver ikke den Færdighed at kunne skynde sig; hvad han teenger mere til er Taalmodighed til langsomt at gaae fremad, indtil ringe Klarhed er bleven fuldkommen Klarhed og til en Gisning er modnet til en'Lære. For dem derimod, der have at gjøre med det Flygtige og Forgjængelige, med enkelte Kjendsgjerninger, ikke med Arter af saadanne, er Tankens Huitighed en ligesaa vigtig Egenskab som selve Tænkedygtig-heden. Den, der ikke har sine Evner under sit. umiddelbare Herredømme under de Omstændigheder, i hvilke han maa handle, er lige saa ilde stillet, som om han slet ikke havde dem. Han kan være skikket til Kritik, men han er uskikket til Handling. Heri er det nu, at Kvinder, og de Mænd som i denne Henseende ligne Kvinderne, have en anerkjendt Overlegenhed. De øvrige Mænd opnaae, hvor fremragende deres Begavelse end er, ofte først meget sent at have den til deres øieblikkelige Raadighed; thi hurtigt Skjøn og Raskhed til skjønsom Handling ere hos dem kun det gradvis opnaaede og111*

langsomt vundne Resultat af en kraftig Stræben, der efterhaanden er bleven til Vane.

Man vil maaskee sige, at Kvindernes større nerveuse Modtagelighed gjør dem uskikkede til praktisk Virksomhed i Alt, hvad der ikke er husligt Liv, fordi den gjor dem bevægelige og foranderlige, altfor meget underkastede øjeblikkets Indskydelse, ude af Stand til haardnakket Udholdenhed, omskiftelige og usikre i Brugen af deres Evner. Jeg tænker, at disse Sætninger indbefatte den største Del af de Indvendinger, som i Almindelighed gjøres mod Kvindernes Evne til alvorlig Beskjaiftigelse af høiere Orden. Størstedelen af disse Feil ere ikke Andet end Overskuddet af en nerveus Energi, der bortødsles, og vilde derfor ophøre, saasnart denne Kraft kunde rettes mod et virkeligt Maal. En anden Del af dem kommer ogsaa af den bevidste eller ubevidste Opmuntring, de modtage; vi see Beviset derpaa i den næsten fuldstændige Forsvinden af hysteriske Anfald og Besvimelser, siden de ere gaaede af Mode. Desuden, naar Mennesker, saaledes som mange Kvinder af de høiere Klasser, (skjøndt i England sjeldnere end andensteds) opdrages som en Art Drivhusplanter, holdes borte fra enhver styrkende Omvexling i Luft og Temperatur, og ubekjendte med enhver Art Beskjæftigede eller Oveise, der opliver og udvikler Blod-circulations- og Muskelsystemet, medens deres Nervesystem og især de Dele deraf, som paavirkes af Sindsbevægelser, holdes i en unaturlig og stadig112

Virksomhed, saa er det intet Under, om de af dem, der ikke døe af Tæring, voxe op med Constitutioner, der komme i Uorden ved den ringeste indre eller ydre Aarsag og blive uskikkede til at taale ethvert legemligt eller aandeligt Arbeide, der udfordrer nogen stadig Stræben. Men Kvinder, som opdrages til at arbeide for deres Bred, udvise ikke disse sygelige Eiendommeligheder, undtagen rigtignok naar de ere lænkede til et eller andet siddende Arbeide i tillukkede og usunde Kum. Kvinder, som i deres Ungdom have delt deres Brødres sunde Legems-opdragelse og-Frihed, og som senere ikke mangle frisk Luft og Bevægelse, Kave meget sjeldent en saadan overdreven nerveus Modtagelighed, der skulde hindre dem i at tage Del i det active Liv. Der er ganske vist i begge Kjøn Personer, hos hvem en overordentlig nerveus Modtagelighed er constitutionel og at saa fremtrædende Charakter, at den bliver det Træk i deres Organisation, som udøver størst Indflydelse paa alle deres Livs Phænomener. Denne Constitution er som andre legemlige Anlæg arvelig og gaaer ligesaa vel over til Sønner som til Døtre; imdlertid er det muligt og sandsynligt, at det nerveuse Tempei ament, som det kaldes, arves af

flere Kvinder end Mænd. Vi ville antage, at dette er Tilfældet, og lad mig da spørge, om Mænd af et nerveust Temperament ansees for uskikkede til de Beskjæf-tigelser og Stillinger, der ellers tilkomme Mænd? Hvis ikke, hvorfor skulde da Kvinder af samme Temperament ansees for uskikkede til dem? Tem-111*

peramentssæregenheder ere uden Tvivl, indenfor visse Grændser, en Hindring for Fremgang i visse Beskjæftigelsen men en Hjælp i andre. Naar imidlertid Beskjæftigelsen passer for Temperamentet, og undertiden selv naar det ikke er saaledes, give Mænd af stor nerveus Sensibilitet jævnligt de mest glimrende Beviser paa Dygtigbed. De udmærke sig i deres Handlinger især derved, at de ere istand til en høiere Grad af Opvakthed end de øvrige Mænd, og at deres Evner, naar de ret ere vakte, i høiere Grad end hos Andre hæve sig over hvad de ere i den almindelige Tilstand; disse Aander ere da saa at sige hævede over sig selv og udføre med Lethed Ting, som de til andre Tider aldeles ikke ere istand til. Men denne høie Opvaktbed er ikke, undtagen i svage Constitutioner, en blot Opblussen, der strax er forbi uden at efterlade sig noget blivende Spor, uanvendelig til fast og stadig Stræben. Det er ' netop det nerveuse Temperaments Ejendommelighed at være istand til en længe vedligeholdt Ophidselse, der bolder ud gjennem langvarige Bestræbelser. Det er det samme Temperament, som faaer en ædel Racehest til uden at mindske sin Fart at løbe, indtil den falder død om. Det er dette, som har sat saa mange tine Kvinder istand til at vise den mest ophøiede Stand hatlighed ikke alene paa Baalet men gjennem de lange aandelige og legemlige Pinsler, der gik forud derfor. Det er tydeligt, at. Mennesker af dette Temperament ere særligt skikkede til hvad man kunde kalde det executive Departement i

Menneskehedens Regjering. Det er af dette Stof, man gjør store Talere, store Apostle, uimodstaaelige Forplantere af store sædelige Ideer. Man kunde antage denne Constitution for mindre gunstig for en Statsmand i hans Cabinet, eller for en Dommer. Den vilde være det, hvis den Consequents holdt Stik, at fordi En er istand til Ophidselse, maa han nødvendigvis altid være i en ophidset Tilstand. Men dette er helt og holdent et Sporgsmaal, som horer under Opdragelsen Stærk Følsomhed er Betingelse og Redskab for stærk Selvbeherskelse; men den maa dannes dertil. Skeer dette, da frembringer den ikke alene den förste Indskydelses men ogsaa den faste Villies Helte Historie og Erfaring vise, at de mest lidenskabelige Charakterer ere de mest fanatisk uboielige i deres Pligtfølelse, naar deres Lidenskab er bleven ledet i denne Retning. Den Dommer, som fælder en retfærdig Dom i et Tilfælde, hvor hans Følelser ere stærkt interesserede paa den modsatte Side, faaer fra selve sin stærke Følsomhed den bestemte Følelse af Pligten til at være retfærdig, der muliggjør ham denne Seir over sig selv. Evnen til den ophøiede Begeistring, der løfter det menneskelige Væsen helt ud af dets Hverdagscharakter. virker tilbage paa selve denne daglige Charakter. De Drifter og Evner, som Mennesket i denne uregelmæssige Tilst and føler, komme til at udgjøre den Type, med hvilken han sammenligner og efter hvilken han vurderer sine Følelser og Handlinger til andreTider. Hans almindelige Forsætter forme111*

og danne sig efter hine den ædle Ophidselses 8ie-blikke. skjøndt disse formedelst Menneskets legemlige Natur kun kunne være forbigaaende. Hvad vi vide om Racer og Individer viser ikke, at det skildrede Temperament i Gjennemsnit er mindre skikket end det koldere og roligere hverken til Speculation eller til Praxis. Franskmænd og Italienere ere utvivlsomt af Naturen mere tilbeielige til nerveus Ophidselse end de teutoniske Pacer, og, hvis man sammenligner dem med Englænderne, spille Sindsbevægelserne ganske sikkert en meget større Kolle i deres almindelige og daglige Liv. Men have de derfor været mindre store i Videnskab, i Politik, i Lovgivning oller i Krig? Det er til Overflod godtgjort, at Grækerne i Oldtiden (ligesom deres Efterkommere endnu den Dag idag) vare de lettest bevægelige af alle Menneskeracer. Det er unyttigt at spörge, i hvilken Retning de ikke have udmærket sig. Det er sandsynligt, at Romerne, der vare Sydlændere som hine, i Begyndelsen havde det samme Temperament; men Strengheden af deres nationale Disciplin gjorde dom som Spartanerne til et Exempel paa den modsatte Type af en Folkecharakier, og deres naturlige Følelsers store Styrke blev især tydelig ved den Kraft, som disse meddelte de konstigt fremkaldte Følelser. Hvis disse Exempler vise, hvad der kan gjøres ud af et af Naturen let bevægeligt Folk, afgive de irske Kelter os et af de bedste Exeuiplt-r paa hvad et saadant Folk bliver, naar det overlades til sig selv (hvis man ellers kan sige, at et Folk111*

har været overladt til sig selv, naar det Aarhundreder igjennem har ligget under for den indirecte Indflydelse af en slet Regjering, for den directe Indflydelse af et katholsk Hierarchi, og for en oprigtig Tro paa den katholske Religion. Den irske Charakter maa derfor betragtes som et ugunstigt Exempel; men ligefuldt, hvilket Folk har selv under gunstige Omstændigheder vist sig mere istand til at frembringe de mest forskjellige og mangesidige individuelle Begavelser? Som Franskmændene i Sammenligning med Englænderne, som Irlænderne i Sammenligning med Schweitzerne, som Grækere og Italienere i Sammenligning med de germaniske Folk, ville Kvinderne i Sammenligning med Mændene i Gjennemsnit rimeligvis udføre de samme Ting med nogen Forskjel i den særegne Art af Geni, Men jeg seer ikke den svageste Grund til at tvivle om, at de vilde udrette disse samme Ting lige saa godt, hvis deres Opdragelse gik ud paa at rette istedenfor at forøge deres Temperaments naturlige Svagheder.

Lad os imidlertid sætte, at Kvindernes Aand af Naturen er mere bevægelig, mindre skikket til langvarig Udholdenhed i samme Stræben, mere egnet til at dele Evnerne paa flere Ting end til at gjennemløbe en enkelt Vei indtil det høieste Punkt, som kan naaes ad den. Dette kan være sandt, om Kvinderne som de nu ere (skjøndt ikke uden store og talrige Undtagelser) og kan forklare, hvorfor de have staaet tilbage for de "mest fremragende Mænd111*

netop i de Ting, til hvilke der især udfordres en uindskrænket Fordybelse af Aanden i et eneste Sæt af Ideer og Arbeider. Men i saa Fald er ligefuldt denne Forskjel kun en saadan, der vedrører Arten af Overlegenhed ikke Overlegenheden selv eller dens praktiske Værd, og det staaer desuden tilbage at bevise, at denne udelukkende Anvendelse af en Del af Aanden, denne Fordybelse af den hele Intelligcnts i en eneste Gjenstand og dens Concentration paa et enkelt Værk er den normale og sunde Tilstand af de menneskelige Evner selv i Speeulationens Tjeneste. Jeg troer, at hvad der vindes i særlig Udvikling ved denne Concentration, tabes i Sindets andre Anlæg; og selv med Hensyn til den abstraete Tænkning er det min bestemte Mening, at Aanden udretter Mere ved ofte at vende tilbage til et vanskeligt Spørgsmaal end ved uden Afbrydelse at ruge over det I hvert Tilfælde er i Praxis ved enhversomhelst Sag fra den laveste til den høieste Evnen til hurtigt at bevæge sig fra eet .Emne for Betragtningen til et andet uden dog at lade Tanken tabe sin Kraft ved noget af de mange Spring, meget vigtigere end den modsatte, og denne Evne have Kvinderne i høieste Grad paa Grund af selve den Bevægelighed, som man anklager dem for. De have den maaskee af Naturen; men de have den ganske vist tillige ved Opdragelse og Vane; thi næsten alle Kvindernes Beskjæftigelser bestaaer i Syslen med smaa men mangfoldige Enkeltheder, til enhver af hvilke 'Aanden kun kan skjænke111*

et Minut, nødsaget sodi den er til at gaae over til andre Ting, saa at de, dersom en Sag kræver længere Overveielse, maa stjæle Tid fra de Oieblikke, som ellers vilde spildes, for at tænke paa den. Man har ofte lagt Mærke til den Gave, Kvinderne besidde til at tænke over deres Anliggender under Omstændigheder og i Oieblikke, hvor næsten enhver Mand vilde betragte sig som undskyldt for at forsøge derpaa, og at en Kvindes Aand, selv om den kun er beskjæftiget med Smaating, aldrig godt kan tillade sig selv at være ledig, som en Mands saa ofte er, naar han ikke netop er optaget af hvad han betragter som sit Livs Gjerning. Den alinindelige Beskjæftigede i Kvindens Liv er Beskjæftigelsen med alt Muligt, og denne Beskjæftigede kan lige saa lidt ophøre, som Jorden kan høre op med at dreie sig rundt.

Men, siger man, Anatomien godtgjør, at Mændene have større aandelig Begavelse end Kvinderne: de have en større Hjerne. Jeg svarer, at for det Første er selve Sagen tvivlsom. Det er paa ingen Maade bevist, at en Kvindes Hjerne er mindre end en Mands. Hvis man slutter det alene deraf, at Kvindens Legeme i Almindelighed har mindre Dimensioner end Mandens, saa vilde denne Slutnings-maade lede til underlige Conseqvenser. En høi og anglienet Mand maatte da være en lille Mand vidunderligt overlegen i Intelligents, og en Elephant eller Hval maatte være Menneskeheden overordentlig overlegen. Størrelsen af Menneskets Hjerne111*

varierer meget mindre end Storreisen af det menneskelige Legeme eller endog af Hovedet, og man kan ikke slutte det Mindste fra det Ene til det Andet. Det er vist, at nogle Kvinder have en lige saa stor Hjerne som nogen Mand. Jeg veed af Erfaring, at en Mand, der havde veiet mange menneskelige Hjerner, erklærede, at den tungeste, han

havde truffet. tungere endog end Cuvier's (den tidligere for tungest ansete) var en Kvindes Dernæst maa jeg bemærke, at det nøiagtige Forhold mellem Hjernen og de intellectuelle Evner endnu ikke kjendes, inen er Gjenstand for megen Tvist. Vi kunne ikke betvivle, at de staae i et meget nøie Forhold. Hjernen er ganske sikkert Tankens og Følelsens Organ, og uden at, opholde iuig ved den store endnu svævende Strid, om hvilke særskilte Dele af Hjernen der ere Sædet for de forskjellige Evner, indrømmer jeg. at det vilde være en Afvigelse fra Regelen og en Undtagelse fra Alt, hvad vi vide om Livets og Organisationens almindelige Love, hvis Hjernens Størrelse var ganske ligegyldig for dens Virksomhed, hvis ikke et større Redskab skulde give storre Kralt. Men Undtagelsen og Afvigelsen fra Reglen vilde være ganske lige saa store, hvis Organets Indflydelse i dette Tilfælde kun afhang af dets Størrelse. I alle Naturens finere Virksomheder, blandt hvilke Livets og imellem disse atter Nervesystemets ere de fineste, afhænge Forskjelle i Virkningen ligesaa meget af de legemlige Organers Kvalitet som af deres Kvantitet, og hvis et Redskabs Beskaffen-111*

hed sees af Finheden af det Værk, som det kan udfore, saa er der megen Grund til at troe, at Kvindens Hjerne og Nervesystem i Gjennemsnit er af en finere Beskaffenhed end Mandens Lad os forlade den abstracte Forskjel i Beskaffenhed, en Sag, som det er vanskeligt at undersøge; lad os erindre, at man veed, at etRedskabs Betydning ikke blot afhænger afdets Størrelse, men ogsaa af dets Activitet, og at vi tilnærmelsesvis have et Maal for denne i den Energi, med hvilken Blodet circulerer igjennem det, da baade Evnen til at virke og til at oprette de lidte Tab i høi Grad afhænger af Circulationen. Det vilde nu ikke være overraskende, om Mænd i Gjennemsnit havde Fordelen af en større Hjerne, Kvinderne af Circulationens større Baskhed i Hjernen. Det vilde endog være en Hypothese, som stemte godt med de Forskjelle, vi nuomstunder opdage mellem de to Kjøns Sindsvirksomheder. De Resultater, som en Analogislutning vilde lede til at vente af denne Forskjel i Organisationen, vilde stemme med nogle af dem, som vi almindeligt iagttage. For det Første maatte man vente, at Mandens Aands-virksomhed vilde være langsommere, og at hans Tankegang i Almindelighed ikke vilde være saa rask som Kvindernes, ikke heller hans Følelse saa hastig. Store Legemer bruge mere Tid til at komme i Bevægelse end smaa. Paa den anden Side vilde Mandens Hjerne, naar den engang var sat i Virksomhed, udrette mere Arbeide. Den vilde være mere udholdende paa den Vei, den fra først af slog ind paa, den111*

vilde have større Vanskelighed ved at skifte om fra een Virkemaade til en anden; men den vilde arbeide længere uden Krafttab og uden Træthedsfornennnelse. Og finde vi ikke, at de Ting, i hvilke Mænd mest overgaae Kvinder, ere de, som udfordre den kraftigste Fastholden ved og Udhamren af en enkelt Idee, medens Kvinderne gjøre det bedst, som skal gjøres hurtigt? En Kvindes Hjerne bliver tidligere trøt, tidligere udtømt; men, som vi maatte vente: naar deres Kraft saaledes er udtømt, gjenerhverver den hurtigere end Mandens sin hele Styrke Jeg gjentager, at disse Ideer ere rent hypothetiske; de gaae kun ud paa at angive en Bane for Undersøgelsen. Jeg har allerede tidligere erklæret, at man endnu ikke med Sikkerhed veed, om der er en virkelig naturlig Forskjel mellem Aandsevnernes Styrke og Retning hos de to Kjøn, og meget mindre, hvori denne Forskjel bestaaer. Det er umuligt at kjende den. saalænge de psyehologiske Love lor C'harak-terdannelsen ere saa lidet studerede, endog rent i Almindelighed, saalænge de endnu slet ikke paa nogen Maade kunne anvendes i særskilte Tilfælde, og saalænge som man lader haant om de klareste ydre (Jruude til L'harakterforskjellen, hvilke Iagttagerne oversee og de herskende psyehologiske og physiologiske Skoler see ned paa med en Slags hovmodig Ringeagt. Thi hvad enten disse Skoler søge Oprindelsen til hvad der særligt adskiller menneskelige Væsener fra- hverandre i Materien eller i Aanden, enes de om at rive ned paa dem, der foretrække111*

at forklare disse Forskjelle ved de menneskelige Væseners forskjellige Forhold i Samfundet og i Livet.

I saa latterlig en Grad ere de om Kvindenatu-rcn gjængse Begreber blotte empiriske Almen-forestillinger, dannede uden Philosophi eller Undersøgelse paa Grundlag af de første de bedste sig frembydende Tilfælde, at den populære Idee om Kvindenaturen er forskjellig i de forskjellige Lande, eftersom Landets Meninger og Samfundsomstændig-heder have givet de Kvinder, der leve i det. Leilighed til at udvikle eller ikke udvikle sig i en eller anden Retning. Østerlænderne troe, at Kvinden at Naturen er overordentlig vellystig; se den voldsomme Forhaanelse af dem, som af denne Grund finder Sted i indiske Skrifter. Engelskmændene mene i Almindelighed, at de af Naturen ere kolde. Ordsprogene om Kvindens Ustadighed ere for største Delen af fransk Oprindelse,

dannede før og efter Frants den Førstes bekjendte Vers. I England høres i Almindelighed den Bemærkning, at Kvinderne ere mere stadige end Mændene. Ustadigheden er i England længere end i Frankrig bleven betragtet som mere vanærende for en Kvinde, og engelske Kvinder ere desuden i deres inderste Væsen meget mere underdanige mod den almindelige Mening end de franske. Man kan i Forbigaaende bemærke, at Englændere ere særligt ugunstigt stillede med Hensyn til at bedømme, hvad der er naturligt eller ikke, og det ikke blot for Kvinder, men ogsaa for Mænd eller for Mennesker overhovedet, idetmindste111*

hvis de alene have deres Erfaringer fra England; thi der er intet Sted. hvor den menneskelige Natur viser saa faa af sine oprindelige Træk. Baade i god og i slet Forstand ere Englænderne længere borte fra Naturtilstanden end noget andet moderne Folk. Mere end noget andet Folk ere de et Product af Civilisation og Disciplin. England er det Land, hvor det bedst er lykkedes Samfuudsdisciplinen ikke saameget at overvinde som at undertrykke Alt, hvad der kunde staae den iveien. Mere end noget andet Folk ikke blot handle men fele Englænderne overensstemmende med Keglen. I andre Lande kan den tillærte, officielle Mening eller Samfundsfordrin-gerne ogsaa have Overmagten, men den enkelte Naturs Tilbøjeligheder ere altid synlige under Trykket og gjöre det undertiden Modstand: Heglen kan være stærkere end Naturen, men Naturen er der endnu. 1 England har Keglen i hoi O rad sat sig i Naturens Sted. Den største Del af Livet gaaer hen ikke med at folge sin Tilbøielighed under Opsyn af Keglen, men med ikke at have nogen anden Tilbøielighed end den at lolge Heglen. Nu har dette uden Tvivl sin gode Side; men det har ogsaa en overordentlig slet Side, det gjwr blandt Andet en Engelskmand særligt uskikket til ud fra sin egen Erfaring at fælde en Dom om Menneskenaturens oprindelige Teudeutser. De Feiltagelser, som Iagttagere fra andre Lande ere underkastede, ere af en forskjellig Charakter. Engelskmanden er uvidende om den menneskelige Natur, Franskmanden111*

har Fordomme om den. Engelskmandens Feiltagelser ere negative, Franskmandens positive. En Engelskmand forestiller sig, at Ting ikke existere, fordi han aldrig har seet dem; en Franskmand, at de maa existere overalt og med Nødvendighed, fordi lian seer dem. En Engelskmand kjender ikke Naturen, fordi han ikke har havt nogen Leilighed til at iagttage den; en Franskmand kjender i Almindelighed en stor Del af den, men tager ofte feil, fordi han kun har seet den forfalsket og fordreiet. For begge Iagttagere har den konstige Form, som Samfundet har givet Iagttagelsens Gjenstand, skjult dens naturlige Tendentser ved at udslette eller ved at omdanne Naturen. I det ene Tilfælde er der kun en ringe Levning af Natur tilovers at studere, i det andet er der en større Del Natur, men udviklet i enhver anden Retning, end den, som den havde valgt, hvis den havde kunnet udvikle sig frit.

Jeg har sagt, at man ikke nutildags kan vide, hvor mange af de existerende aandelige Forskjelle imellem Mand og Kvinde der ere naturlige, og hvor mange der ere konstige, ikke heller, om der overhovedet er nogen naturlig Forskjel, ikke heller, hvad naturlig Charakter der vilde komme for Dagen, hvis alle de konstige Aarsager til Forskjelligheden bleve fjernede. Det er da ikke min Agt at forsøge paa, hvad jeg har erklæret for umuligt; men Tvivl udelukker ikke Gisning, og hvor Vished er uopnaaelig, kan der dog gives nogle Midler til at naae en vis Grad af Sandsynlighed. Det første Punkt, Oprin-111*

delsen til de nu existerende Forskjelligheder, er det for Speeulationen lettest tilgjængelige; jeg vil forsøge at nærme mig det ad den eneste Vei, ad hvilken det kan naaes, ved at efterspore de ydre Aar-sagers Indflydelse paa Sindet. Vi kunne ikke isolere et Menneske ud af de Omstændigheder, i hvilke det er stillet, for da ved Experimentet at prøve, hvad det af Naturen vilde udviklet sig til, og om Omstændighederne have kunnet gjøre det til, hvad det er. Lad os da tage det eneste slaaende Tilfælde, som Omstændighederne give os, i hvilket Kvinden tilsyneladende er Manden underordnet, naar vi kun see hort fra hendes ringere legemlige Styrke. I Philosophien. i Videnskaberne, i Konsten har ingen Frembringelse af første Kang været en Kvindes Værk. Kan man forklare dette uden at antage, at Kvinder af Naturen ere ude af Stand til at frembringe saadanne Værker?

For det Første kunne vi med Kette spørge, om Erfaringen her har afgivet et tilstrækkeligt Grundlag for en Inductionsslutning. Det er neppe tre Menneskealdere siden, at Kvinder, naar ganske Enkelte undtages, have begyndt at forsøge deres Evner i Philosophi, Videnskab tdler Konst. Det er först i den nærværende Generations Tid, at disse Forsøg have været nogenlunde talrige, og de ere selv nu overordentlig faa i alle audre Lande end

England og Frankrig. Det er efter en ren Sandsynlighedsberegning et Spørgsmaal, om man kunde vente, at en Aand, begavet med Evner af første111*

Rang til Speculationen eller til de skabende Kon-ster i dette Tidsrum skulde dukke op mellem de Kvinder, hvis Tilboielighed og hvis personlige Stilling gjorde dem det muligt at ofre sig til disse Gjenstande. Paa alle de Omraader, hvor de have havt den nødvendige Tid, særligt paa det, hvor de have arbeidet længst, nemlig Litteraturen (Prosa og Poesi), have Kvinderne uden at naae den förste Rang gjort fuldt saa Meget, vundet fuldt saaskjone og fuldt saa mange Krandse. som man kunde vente det efter Tidens Længde og Medbeilernes Antal. Gaae vi tilbage til den tidligere Periode, da meget faa Kvinder gjorde Fors'oget, gjorde dog nogle af disse faa det med udmærket Held. Grækerne have altid regnet Sappho til deres store Digtere, og vi have vel Lov til at antage, at Myrtis, der siges at have været Pindars Lærerinde, og Corinna, som fem Gange vandt Prisen fra ham i Poesi, idetmindste maa have fortjent at sammenlignes med dette store Navn. Aspasia har ikke efterladt noget philosophie Skrift; men veed man ikke, at Socrates gik til hende for at nyde hendes Undervisning og selv tilstod, at han havde draget Nytte af den?

Betragte vi de Værker, som Kvinder i den moderne Tid have frembragt og stille vi dem ligeoverfor Mændenes saavel i Litteratur som i Konst, saa indskrænker den ringere Beskaffenhed, som man iagttager, sig især til eet Punkt, men rigtignok til et vigtigt: Mangelen af Originalitet. Jeg taler ikke om en fuldkommen Mangel deraf; thi enhver Frem-111*

bringeise af noget Værd har en vis Originalitet, er undfanget af Aanden selv, og er ikke en Copi af noget Fremmed. Originale Tanker, i Betydning af ikke-laante, men stammende fra den Takkendes egne Iagttagelser eller egen Aand, ere i Overflod tilstede i Kvindernes Skrifter. Men de liave endnn ikke frembragt nogen af bine store og lysende nye Ideer, der gjøre Epoche i Tankens Historie, ikke heller begyndt nogen af hine fra Grunden af nye Retninger i Konsten. der aabne et helt Per-spectiv af mulige, ikke tidligere anede Skjønheder, og derved grunde en ny Skole. Deres Frembringelser bygges som oftest paa den allerede givne Tanke-Capital, og hvad de skabe ljerner sig ikke fra de Typer, som allerede forefindes. Det er denne Art Underlegenhed, som deres Værker aabenbare; thi med Hensyn til Formningen, til Ideens Udførelse i det Enkelte og til Stilens Fuldkommenhed staae de ikke tilbage Vore i Henseende til Composition og Ordning af Enkelthederne bedste Novellister have for største Delen været Kvinder; og der gives ikke i den hele moderne Litteratur et mere veltalende Udtryk for Tanken end Mme. Staéls Stil, ikke heller i ren kon-dnerisk Henseende Noget, som overgaaer den Prosa. Mme. Sand skriver, hvis Stil virker paa Nervesystemet som en Symphoni af Haydn eller Mozart. Stærk Originalitet i Grundanskuelsen er, som jeg har sagt, hvad fortrinsvis, mangler, og lad os derfor nu undersøge, om der gives nogen Maade, hvorpaa denne Svaghed kan forklares.111*

Lad os begynde med den rene Tanke. Lad os huske, at i hele den historiske og civiliserede Tid, i hvilken det var muligt at naae store og frugtbare nye Sandlieder ved Geniets Magt alene med ringe foregaaende Studium og uden stor Ophoben af Kundskab, i al den Tid gave Kvinderne sig aldeles ikke af med Speculation. Fra Hypatias Tid til Reformationen er den berømte Héloise næsten den eneste Kvinde, hvem et saadant Foretagende var muligt, og vi vide ikke, hvor stor en philosophisk Begavelse der er gaaet tabt for Menneskeheden ved hendes Ulykker. Siden den Tid, da det har været et betydeligere Antal Kvinder muligt at hengive sig til alvorlig Tænkning, har Originalitet ikke været mulig paa billige Vilkaar. Næsten alle de Tanker, som kunne naaes ved de medfødte Evners Kraft alene, ere forlænge siden indvundne, og Originalitet i Ordets høiere Mening naaes nu neppe nogensinde uden af Aander, der have været underkastede en anstrengende Fordannelse, og som tilbunds besidde den forudgaaende Tænknings Resultater. Det er, troer jeg, Maurice, som har gjort den Bemærkning, at de originaleste Tænkere nutildags ere dem, som bedst og grundigst have kjendt deres Forgjængers Ideer, og for Fremtiden vil det altid være saaledes. Enhver ny Sten til Bygningen maa nu anbringes ovenpaa saa mange andre, at en langvarig Klatring og Opheisning af Materialet er nødvendig for Enhver, der vil deltage i Værket paa det nuværende111*

Udviklingstrin. Hvor mange Kvinder er der vel, som have kunnet indlade sig paa denne Fremgangsmaade? Mrs.

Somerville er maaskee nutildags den eneste Kvinde, der kan saa meget Mathematik, som der udfordres til at giere en betydelig mathematisk Opdagelse? Er det noget Bevis for Kvindernes ringere Begavelse, at hun ikke har havt den Lykke at være en af de to eller tre Personer, der i hendes Levetid have knyttet deres Navn til en eller anden slaaende Opdagelse i Videnskaben? Siden Statsøkonomien blev en Videnskab, have to Kvinder havt Indsigt nok i den til at udgive nyttige Skrifter om dens Gjenstand; om hvormange blandt de utallige mandlige Forfattere, der paa samme Tid have skrevet om den, er det muligt at sige mere uden at fjerne sig fra Sandheden? Hvis ingen Kvinde endnu har været en stor Historiker, hvilken Kvinde har da havt, den nedvendige Lærdom til at blive det? Hvis ingen Kvinde endnu har været en stor Philolog, hvilken Kvinde har da studeret iSanskrit, Slavisk, Gothisk i Ulfilas eller Persisk i Zend-Avesta? Selv i praktiske Anliggender vide vi alle, hvor lidt uvidende Genier have at betyde. De opfinde paany under en rudimentær Skikkelse, hvad der allerede er blevet opfundet og fuldkommengjort af en lang Række af Opfindere. Naar Kvinderne forst have nydt den Foruddannelse, som enhver Mand nu maa have for at kunne udmærke sig ved Originalitet, vil Tiden være kommen til af Erfaring at domme om deres Evne til Originalitet

J. S. Mill : Kvindernes Underkuelse y111*

Uden Tvivl hænder det ofte, at et Mennneske, der ikke med Omhu eller paa nogen grundig Maade har studeret Andres Ideer om en Sag, ved naturlig Skarpsindighed har et lykkeligt Indfald, som han kan udsige, men ikke bevise, men som dog, naar det modnes, kan give den menneskelige Viden en betydelig Tilvæxt. Men selv i dette Tilfæde kan man ikke benytte det eller lade det vederfares Retfærdighed, førend Andre, der besidde de nødvendige Forkundskaber, bemægtige sig det, undersøge det, give det en videnskabelig eller praktisk Form, og anbringe det paa dets Plads mellem Philosophiens eller Videnskabens indvundne Sandheder. Mener m. n ut Kvinderne ikke have saadanne lykkelige Tanker? Enhver begavet Kvinde har dem i Hundredevis. Men de gaae for det meste tabt i Mangel af en Ægtemand eller Ven, der har den øvrige Kundskab, i Kraft af hvilken de alene kunne vurderes og bringes frem for Verdens -Øine, og selv, naar dette skeer, gjælde de i Almindelighed for hans Ideer. Ingen kan sige, hvor mange af de mest originale Tanker, som mandlige Forfattere have udtalt der skyldes Kvinder, og hvori Forfatteren ikke har anden Del end den at have prøvet og fremsat dem. Hvis jeg tør dømme af egen Erfaring, saa er der mange af den Art.

Dersom vi nu fra den rene Speculation vende os til Litteraturen i snevrere Forstand, indsee vi en almindelig Grund til at Kvindelitteraturen i Totalanskuelse og Hovedtræk er en Efterligning af den mandlige.111*

Hvorfor var den romerske Litteratur, som Kritiken ofte nok har fortalt os, en Efterligning af den græske istedenfor at være original? Kun fordi Grækerne kom forst. Hvis Kvinderne havde levet i et andet Land end Mændene og aldrig havde læst noget af deres Skrifter, vilde de have en Litteratur for sig selv. Nu have de ikke skabt en, fordi de fandt en fremskreden Litteratur allerede skabt. Hvis der ikke var skeet nogen Afbrydelse i Kundskaben til Antiken, eller hvis Renaissancen var indtraadt før Opførelsen af gothiske Kirker, vilde man aldrig have bygget saadanne. Vi see, at Efterligningen af Oldtidens Litteratur i Italien og Frankrig pludseligt standsede den originale Udvikling, som var begyndt. Alle Kvinder, som skrive, ere La'rlinger af de store mandlige Skribenter. En Malers förste Værker, var han saa en Raphael selv, ere i Stilen ikke til at kjende fra hans Lærers. Selv Mozart udfoldede ikke i sine første Arbeider sin mægtige Originalitet. Naar der behoves Aar for et velbegavet Individ, saa udfordres der Slægter for Massen. Hvis Kvindelitteraturen er bestemt til at have en fra Mændenes forskjellig Totalcharakter, der afhænger af en eller anden Forskjel i naturlige Tilbeieligheder, saa er en meget længere Tid end den henrundne nødvendig, for den kan frigjøre sig fra de modtagne Mønstres Indflydelse og gaae sin egen Vei efter egen Tilskyndelse. Men hvis det, som jeg troer, vil vise sig, at der kun er een for de to Kjon fælles Aand, vil ikke desmindre enhver enkelt Kvinde,

9»111*

som skriver, have sine individuelle Tilbøjeligheder, hvilke i vore Dage undertrykkes af det Foregaaende og af Exemplet. Der vil hengaae Slægter, fer Kvindernes Individualitet er tilstrækkeligt udviklet til at gjøre denne Indflydelse Modstand.

Det er i de egentlig skjønne Konster, at det ved første Blik indlysende Bevis for Kvindens ringere originale Evne synes at være kraftigst, siden den almindelige Mening (efter hvad man siger) ikke udelukker dem fra disse, men snarere opmuntrer dem til deres Dyrkelse, siden deres Opdragelse istedenfor at forsømme dette Omraade, især i de rigere Klasser, næsten alene foregaaer paa dette, og Kvinderne dog i denne Art Production endnu mere end i de øvrige have staaet tilbage for Mændene og ingenlunde have naaet den Grad af Fuldkommenhed, som disse. Ligefuldt behøver denne Underlegenhed ingen anden Forklaringsgrund end det velbekjendte Factum, som har endnu større Gyldighed i de skjønne Konster end ellers, at de, der ere af Faget, staae høit over Amateurer og Dilettanter. Næsten alle Kvinder af de høiere Klasser lære meer eller mindre af en eller anden af de skjønne Konster, men ikke saa Meget, at de kunne tjene deres Brød eller vinde en Samfundsstilling ved det. Konstovende Kvinder ere alle Dilettanter. Undtagelserne ere af den Art, at de bestyrke den almindelige Sandhed heraf. Kvinder lære Musik, men ikke for at componere, kun for at udøve; det er derfor ogsaa kun som Com-ponister, at Mændene i Musiken overgaae Kvinden.111*

Den eneste af tie skjønne Konster, som Kvinderne drive som Levevei og Hoved beskjæftigede, er Skue-spilkonsten, og deri ere de lige, om ikke overlegne Mændene. For at anstille en retfærdig Sammenligning, maatte man stille Kvindernes konstneriske Productioner overfor de Mænds, der ikke ere Konstnere af Profession. Hvad musikalske Compositioner angaaer, have Kvinderne f. Ex. sikkert frembragt lige saa gode Sager, som Dilettanterne af det andet Kjøn. Der er nuomstunder faa Kvinder, meget faa, der gjøre Malrrkonsten til deres Levevei, og disse vise alt det Talent, man kunde vente. Selv Malerne af det andet Kjøn have (med vor store Æsthetikers John Ruskins Tilladelse) ikke i disse sidste Aarhundreder udført nogen Figur af første Rang, og det vil vare længe, for de gjøre det paany. Aarsagen, hvorfor de gamle Malere vare de moderne saa høit overlegne, er den, at et stort Antal høit begavede Mænd dengang gave sig af med Maler-konsten. I det fjortende og femtende Aarhundrede vare de italienske Malere de mest fuldkomne Mænd i deres Tidsalder. De største af dem vare Mænd med verdensomfattende Kundskaber og Evner, lig Grækenlands store Mænd. Paa den Tid vare de skjønne Konster i Folks Gine næsten den ædleste Sag, hvori en Mand kunde udmærke sig; de meddelte deres Dyrkere den Hæder, som nutildags kun Krigen og Politiken formaae at give, gjorde dem til Kongers Omgangsvenner og til den høieste Adels Ligemænd. Nutildags have Mænd af dette Stof111*

vigtigere Ting at gjøre til deres egen Ære og den moderne Verdens Nytte, end at male, og kun nu og da helliger en Reynolds eller en Turner (om hvis relative Rang mellem store Konstnere jeg ikke gjør Fordring paa at have nogen Dom) sit Liv til Konsten. Musiken er en fra disse Konster meget forskjellig Konstart, den udfordrer ikke samme Åandskraft, men synes mere afhængig af Naturbegavelse, og det kan derfor synes overraskende, at ingen af de store Componister har været Kvinde. Men selv denne Naturbegavelse, fordrer for at kunne afsætte store Productioner, Studier, som tage hele Livet i Beslag. De eneste Lande, der have frembragt Componister af første Rang ere Tydskland og Italien, to Lande, hvor Kvinderne saavel med Hensyn til almindelig som særlig Dannelse ere blevne staaende langt tilbage for Frankrigs og Englands, idet de i Almindelighed (det være sagt uden al Overdrivelse) faae en meget ringe Opdragelse og neppe overhovedet dyrke nogen af Aandens høiere Evner. I disse Lande opregner man Mænd, der kjende Prin-ciperne for den musikalske Composition, i hundredevis, ja formodentlig i tusindvis, Kvinder, der kjende dem, kun i Dusinvis, saa at vi atter her forholdsvis ikke kunde vente at finde mere end een fremragende Kvinde paa hvert Hundrede af Mænd af samme Evner, og de tre sidste Aarhundreder have ikke frembragt 50 store Componister, naar man lægger Tydskland og Italien sammen.

Der er andre Grunde end de nu givne, som111*

hjælpe med til Forklaringen af, hvorfor Kvinderne staae tilbage for Mændene selv i de Beskjæftigelsen som staae aabne for begge Kjøn. For det Første have meget faa Kvinder Tid til dem. Dette kan synes et Paradox; det er en utvivlsom Samfundskjendsgjer-ning. Fremfor alt Andet kræve Livets forskjellige Smaating enhver Kvindes Tid, og Plads i hendes Aand. Der er Bestyrelsen af Huset, Omsorgen for Hnsets Udgifter, som idetmindste optage een Kvinde i hver Familie, i Almindelighed den. som har naaet aandelig Modenhed og som har erhvervet nogen Erfaring, med mindre Familien er rig nok til at kunne overlade dette til et Tyende og taale den Ødslen og de Ulemper, som i dette Tilfælde ere uadskillelige fra Husholdningen. Bestyrelsen af et Hus er, selv naar den ikke

kræver meget Arbeide, yderst besværlig for Aanden; den udfordrer en uophørlig Paapassenhed, et øie. som Intet nndgaaer, og stiller hver Dag og Time forudsete og uforudsete Spørgsmaal til Undersøgelse og Besvajing, som den. der bærer Ansvaret for deres Løsning, vanskeligt kan forvise fra sit Sind. Naar en Kvinde tilhører en Kang eller en Stilling, der tillader hende at. unddrage sig disse Pligter, har hun endnu tilbage at bestyre den hele Families Forhold til andre, dens Samkvem med disse, med eet Ord hvad man kalder Selskabslivet. Jo mindre Tid hine Pligter tage hende, des mere tage disse. Middagsselskaber, Concerter, Aftenselskaber,. Fonniddagsbesøg, Brevskriveri høre herhen. Alt dette har sin Aarsag i den høieste111*

Pligt, som Samfundet fremfor Alt paalægger Kvinden, den at være elskværdig. En begavet Kvinde af de høiere Stænder har næsten tilstrækkelig Brug for sin Aand til at opnaae og vedligeholde et indtagende Væsen, og dyrke Conversationens Konst. Og see vi Sagen alene fra den ydre Side, maatte alene den store og stadige Aandskraft, som alle Kvinder, der sætte Pris paa at klæde sig smukt, (jeg taler ikke om dem, der klæde sig overdaadigt, men om dem, der klæde sig med Smag, og med Sands for hvad der natuiligt og efter Vedtægt passer sig > som alle disse altsaa maae sætte paa deres og undertiden paa deres Døtres Klædedragt, kunne have bragt dem et godt Stykke frem paa Veien til at opnaae betydelige Resultater i Konst eller Videnskab eller Litteratur, hvis de ikke havde spildt denne Aandskraft paa saa meget ringere Formaal.*)

) „Det synes at være den samme Aandsegenskab, der sætter en Mand i Stand til at naae det Sande eller den rigtige Idee om, hvad der er det Bette, saavel i Udsmykning som i Konstens høieste Gjenstande. Det er samme Fuldfeommenhedsidee, knn anvendt i en mindre Sphære. Lad os til Exempel tage Moden i Klædedragt, hvor man veed, at der er en god og en slet Smag. Klædedragtens forskjellige Stykker skifte stadigt Størrelse, men bevare ligefuldt i Hovedsagen deres Form; det er stadigt samme Klædningsstykke med en relativt fast Type indrettet i en bestemt Hensigt; paa denne er Moden nodt til at stette sig. Den der opfinder med mest Held, eller klæder sig med mest Smag, vilde sandsynligvis, hvis han havde helliget be-111

For at det skulde være muligt, at hele denne Masse al Smaa-Interesser, som man har gjort store for dem, skulde kunne efterlade dem enten megen Fritid eller tilstrækkelig Kraft og Aandsfrihed til at dyrke Videnskaber og Konster, maatte de til deres Raadighed have en meget større Sum af oprindelig Handlekraft end det store Flertal af Mændene Men det er ikke Alt. Uafhængigt af de regelmæssige Pligter, som hvile paa Kvinden, ventes og forlanges det af hende, at hendes Tid og hendes Evner stadigt skulle være til Enhvers Disposition. Hvis en Mand har en Livsstilling, der sikrer ham mod den Art Fordringer, eller hvis han blot har en Beskjæftigede, fornærmer han Ingen ved at ofre den hele sin Tid. Betragtes en Kvindes Beskæftigelser, især dem, hun vælger frivilligt og af Lyst, som en Undskyldning, der giver hende Frihed med Hensyn til det selskabelige Liv? Neppe hendes nødvendigste og mest anerkjendte Pligter fritage hende for det. Der udfordres intet Mindre end en Sygdom i Familien eller en lignende overordentlig Ting, for at hun kan faae Lov til at give sine egne Anliggender Fortrinnet for Andres Forneielser. Kvinden maa altid staae paa Pinde for En eller Anden, i Almindelighed for Alle uden Undtagelse. Hvis hun

tydningsfuldere Gjenstande samme Skarpsindighed, have vist en lignende Færdighed eller erhvervet den samme udsegte Skjonhedssands i Kunstens ædleste Arbeider.1" — Sir Joshna Reynolds' Discourses, Disc. VII.111*

giver sig af med et Studium eller en Beskjæftigede, maa hun dertil bruge de korte -Oieblikke, hun griber i Flugten. En berømt Kvinde bemærker i en Bog, som jeg haaber vil blive offentliggjort, at Alt, hvad en Kvinde udretter, udretter hun i den Tid, som ikke regnes med. Er det da underligt, om hun ikke naaer den høieste Rang i de Ting, der udfordre en uafbrudt Opmærksomhed og en Concentration af Livets Hovedinteresse paa dem? Af den Beskaffenhed er Philosophien, og er fremfor Alting Konsten, i hvilken ikke blot Tanker og Følelser maa concen-treres paa Gjenstanden, men ogsaa Haanden maa holdes i stadig øvelse, hvis en stor Dygtighed skal naaes.

Der er endnu en Betragtning at tilføie. I de forskjellige Konster og aandelige Beskjæftigelser, er der en Grad af Dygtighed, som man maa naae for at kunne leve af dem, og der er en høiere, hvortil man maa stige for at frembringe de store Værker, der gjøre et Navn udødeligt. Til at opnaae den første have alle de, som gjøre

Profession af Sagen, tilstrækkelige Bevæggrunde; den anden naaes vanskeligt af Nogen, der ikke har eller ikke i en eller anden Periode af sit Liv har havt en stærk Drift til at vinde Berømmelse. I Almindelighed udfordres der ikke Mindre end denne Spore for at bevæge den Paagj ældende til at udholde det lange og haarde Arbeide, som, selv de største naturlige Begavelser absolut maa underkaste sig, hvis de ville naae en høi Rang i saadanne Konstarter, i hvilke vi allerede besidde saa mange stolte Mindesmærker om og af de111*

største Genier. Hvad enten nu Aarsagen er naturlig eller konstig, saa have Kvinderne sjeldent denne Trang til Ry. Deres Ærgjerrighed er i Almindelighed indskrænket indenfor snevre Grændser. Den Indflydelse, de ønske, er en Indflydelse paa deres umiddelbare Omgivelser. Deres Attraa er at blive afholdte, elskede eller beundrede af dem, hvem de see med deres øine, og den Rang i Kundskab, i Konst og i Talenter, som er tilstrækkelig dertil, tilfredsstiller dem næsten altid. Det er etCharakter-træk, som ikke kan lades ude af Betragtning ved Bedømmelsen af Kvinderne, som de nu ere. Jeg troer aldeles ikke, at dette stammer fra deres Natur. Det er kun det naturlige Resultat af deres Forhold. Ærgjerrigheden bliver hos .Manden opmuntret ved Opdragelsen og den almindelige Mening; at „foragte Fornøielser og tilbringe arbeidsomme Dage" for Ærens Skyld, det er, siger man, de „ædle Hjerters" Lod, selv om man tillige kalder det deres „værste Svaghed"; og hertil spores Manden- ved den Adgang, som Berømmelse giver til alle Gjenstandene for hans Ærgjerrighed, deri indbefattet Kvinders Yndest, imedens alle disse Gjenstande ere Kvinderne forbudne, og selve Lysten til Berømmelse hos dem betragtes som ukvindelig. Hvorledes skulde det desuden gaae til, at ikke alle Kvindernes Interesser samlede sig om de Indtryk, de gjøre paa dem, de dagligt see, naar Samfundet har forordnet, at alle deres Pligter skulle være Pligter mod disse Personer og al deres Lykke afhænge af dem? Den111*

naturlige Attraa efter at agtes af sine Medmennesker er ligesaa stærk hos en Kvinde som hos en Mand; men Samfundet har ordnet Forholdene saaledes, at offentlig Anseelse i alle almindelige Tilfælde kun kan opnaaes af hende gjennem hendes Mand eller hendes mandlige Bekjendte, medens hendes private Anseelse er forspildt, saasnart hun selv er personligt fremragende eller optræder i anden Egenskab end som et Appendix til Mænd. Hvo der i mindste Maade er istand til at bedømme den Indflydelse, som udøves paa et Menneskes Aand af dets Stilling i en Familie og i Samfundet, samt af alle Livets Vaner, vil deri uden Vanskelighed finde Forklaringen af næsten alle de tilsyneladende aandelige Forskjelligheder mellem Kvinden og Manden, deri indbefattet dem, der opfattes som en Underlegenhed af den ene eller den anden Art.

Med Hensyn til de moralske Egenskaber i Modsætning til de intellectuelle antages Forskjellen i Almindelighed at Være til Fordel for Kvinden. Man erklærer, at hun er bedre end Manden; en tom Compliment, som maa fremkalde et bittert Smil hos enhver aandfuld Kvinde, da der ikke gives nogen anden Situation i Livet, i hvilken det er en fastsat Orden og betragtes som ganske naturligt og passende, at den Bedre skal adlyde den Slettere. Hvis denne dumme Snak er god til Noget, saa er det alene som en Indrømmelse fra Mændenes Side af Magtens Evne til at fordærve; thi dette er ganske vist den eneste Sandhed, som denne Kjendsgjerning,111*

hvis den er en Kjendsgjerning, beviser eller oplyser. Sandt er det dog, at Trældom, undtagen naar den slo ver Mennesket til Dyr, skjøndt fordærvelig for begge Parter, i hvert Fald er mindre fordærvelig for Slaven end for Slave-Eieren. Det er gavnligere for Aanden at blive kuet selv af vilkaarlig Magt end at faae Lov til uhindret at udøve vilkaarlig Magt. Kvinderne, siger man, rammes sjeldnere af Straffeloven og indtage en ringere Plads i Forbrydelsesstatistiken end Mændene. Jeg tvivler ikke om, at man med Sandhed kan sige det Samme om Negerslaverne. De, der staae under Andres Myndighed, kunne ikke ofte begaae Forbrydelser, med mindre det er paa deres Herrers Befaling og i deres Tjeneste. Jeg kjender ikke noget mere slaaende Exempel paa den Forblindelse, med hvilken Verden, og jeg undtager ikke den hele Hjord af studerede Mænd, ignorerer og overseer Samfnndsomstændighedernes Indflydelse, end denne dumme Nedsætten af Kvindernes intel-tectuelle og denne dumme Lovprisning af deres moralske Natur.

Den Compliment, man siger Kvinderne for deres større Godhed kan gaae lige op med den Bebreidelse, man retter til dem, for altfor let at give efter for deres Hjertes Tilbøieliglieder. Man siger, at Kvinderne ikke formaae at gjøre deres personlige Partiskhed Modstand, at deres Dom i alvorlige Anliggender er forfalsket al deres

Sympathier og Antip.athier. Sæt det er saaledes, saa maa det endnu bevises, at Kvinderne oftere vildledes af111*

deres personlige Følelser end Mændene af deres personlige Interesse. Hovedforskjellen vilde i saa Fald være, at Manden bortledes fra sin Pligt og fra det almindelige Vel af det Hensyn, han tager til sig selv, Kvinden derimod, hvem man ikke tilsteder nogen egen Interesse, af det Hensyn, som hun tager til en anden Person. Men man maa da ogsaa betænke, at hele den Opdragelse, Kvinderne modtage af Samfundet, indpoder dem den Følelse, at de Individer, til hvem de ere knyttede, ere de eneste, hvem de skylde nogen Pligt, de eneste, hvis Interesser det er deres Kald at varetage, medens Opdragelsen holder dem aldeles fremmede for de mest elementære af de Ideer, som man maa besidde for at kunne forstaae de store Interesser og de høiere aandelige Gjenstande. Anklagen imod dem indskrænker sig da til dette ene Punkt, at de altfor trofast opfylde den eneste Pligt, man har lært dem, og næsten den eneste, man tillader dem at udøve.

De Indrømmelser, som de Priviligerede gjøre de Upriviligerede, ere saa sjeldent fremkaldte ved andet Motiv end de Upriviligeredes Magt til at tiltvinge sig disse, at det er høist usandsynligt, at noget Argument mod Kjonsforrettigheder vil vække nogen almindelig Opmærksomhed, saalænge som man kan berolige sig selv med at Kvinderne ikke klage. Ganske vist tillader denne Kjendsgjerning Mændene at beholde en uretfærdig Forret noget længer, men den gjør den ikke mindre uretfærdig. Man kan nøiagtigt sige det Samme om Kvinderne i Orien-111*

tens Haremer, de beklage sig ikke over, at de ikke nyde samme Frihed som de europæiske Kvinder. De finde vore Kvinder utaaleligt frække og ukvindelige. Hvor sjeldent er det ikke, at selv Mænd beklage sig over Samfundets almindelige Tilstand, og hvor meget sjeldnere vilde disse Klager ikke være, hvis Mændene vare uvidende om, at der andre Steder findes bedre Tilstande. Kvinderne beklage sig ikke over Kvindens almindelige Lod; eller rettere de beklage sig over den; thi klagende Elegier ere meget almindelige i Kvindernes Skrifter og vare endnu mere almindelige, saalænge man ikke kunde nære Mistanke om, at disse Klager tilsigtede en praktisk Forandring Deres Klager ligne Mændenes over det menneskelige Livs almindelige Byrder; man mener ikke, at de indeholde en Dadel eller tale for en Forandring. Men skjøndt Kvinderne ikke klage over Ægtemændenes Magt, beklager Enhver sig over sin Mand eller over sine Veninders Mænd. Saaledes gaaer det ogsaa i alle de andre Trældomstilstande idetmindste ved Begyndelsen af en Frigjørelse. De Livegne beklagede sig fra först af ikke over deres Herrers Magt, men kun over deres Tyranni. Communerne begyndte med at fordre et lille Antal Municipalprivilegier; senere forlangte de at blive fritagne for alle de Skatter, hvori de ikke selv havde samtykket; men selv paa den Tid vilde de have anseet det for en stor Formastelse at fordre nogen Del i Kongen^ souveraine Myndighed. Tilfældet med Kvinderne er det eneste Tilfælde, i hvilket det144

at reise sig imod de nu gjældende Regler, endnu betragtes med samme øine, som tilforn en Under-saats Fordring paa Ret til Oprør imod sin Konge. En Kvinde, der deltager i nogensomhelst Bevægelse, som hendes Mand misbilliger, gjør sig til Martyr uden nogensinde at kunne blive Apostel; thi Manden kan hurtigt og med Lovens Medhold gjøre Ende paa hendes Apostelværdighed. Man kan ikke vente, at Kvinderne ville ofre sig selv for Kvindens Frigjørelse, før Mændene i betydeligt Antal ere rede til at forene sig med dem om deres Foretagende.Fjerde Kapitel.

Et Spørgsmaal staaer tilbage, hvilket ikke er mindre vigtigt end de, som vi allerede have drøftet, og som de Modstandere, der fole deres Overbevisning en Smule rokket med Hensyn til Hovedpunktet, mest indtrængende ville fremføre. Hvad Godt kunne vi vente af de Forandringer, som foreslaaes i vore Sædvaner og Institutioner? Vilde Menneskeheden befinde sig bedre, hvis Kvinderne vare frie? Hvis ikke, hvorfor da forstyrre Aanderne og forsoge at gjøre en Samfundsrevolution i en abstract Hets Navn?

Man kan neppe antage, at dette Spørgsmaal vil blive stillet med Hensyn til den Forandring, som er foreslaaet i Kvindernes ægteskabelige Stilling. De Lidelser, den Usædelighed, de Onder af alle Arter, som i utallige Tilfælde ere Følgen af hver enkelt Kvindes Underkastelse under en enkelt Mand,-ere altfor frygtelige til at kunne oversees. Mennesker, som ikke tænke eller som ere uærlige, kunne ved kun at sammentælle-de Tilfælde, hvor Ulykken er aller tydeligst eller som naae Offentlighed, sige,

at Ondet er exceptionelt; men Ingen kan være blind for dets Existents, eller for dets Frygtelighed i mange Tilfælde, og det er fuldkomment indlysende, at Misbrugene af den ægteskabelige Magt ikke kunne hæmmes, saalænge denne Magt existerer. Det er en Magt, som gives eller tilbydes ikke alene til gode Mænd, eller til almindeligt hæderlige Mænd, men til alle Mænd, til den brutaleste og den mest forbryderiske. Der er intet Baand paa den, undtagen det, som den almindelige Anskuelse lægger, og hin Art Mænd feige i Almindelighed paa dette Omraade ingen anden Anskuelse end deres egen og deres Liges. Hvis saadanne Mænd ikke brutalt tyranniserede det eneste menneskelige Væsen, hvem Loven tvinger til at taale Alt af dem, maatte Samfundet allerede have naaet en paradisisk Tilstand. Der vilde ikke længere trænges til Love for at lægge Baand paa Folks slette Tilbeieligheder. Astræa maatte ikke alene være vendt tilbage til Jorden, men den sletteste Mands Hjerte maatte være hendes Tempel. Loven om Trældom i Ægteskabet er en monstrueus Modsigelse mod alle den moderne Verdens Principer og mod al den Erfaring, i Kraft af hvilken disse Principer langsomt og moi-sommeligt ere blevne udarbeidede. ' Dette er det eneste Tilfælde, nu da Negerslaveriet er blevet afskaffet, i hvilket et Menneske, der er i fuld Besiddelse af sine Evner, er overgivet til et andet Menneske paa Naade ög Unaade, i det Haab, at denne Anden kun vil bruge sin Magt til den ham111*

Underkastedes Bedste. Ægteskabet er det eneste virkelige Livegenskab, som vore Love erkjende. Der er ikke mere ved Loven nogen Slave uden Herskerinden i ethvert Hus.

Det er da ikke rimeligt, at Nogen med Hensyn til denne Del af vort Æmne skulde spørge, hvad en Forandring vilde gavne? Man kan ville sige, at Forandringens slette Følger vilde opveie de gode, men Realiteten af disse kan ikke drages i Tvivl. Med Hensyn derimod til det videre Spørgsmaal om Ophævelsen af Kvindens Udelukkelse fra Mandens Leve-veie, om Anerkjendelsen af hendes Lighed med Manden i Alt, hvad der henhører til Borgerrettigheder, om en Opdragelse, der kan gjøre hende skikket til disse Hverv, er der Mange, for hvem det ikke er nok, at Uligheden ikke har nogen retfærdig og gyldig Grund; de ville, at man skal sige dem. hvad Fordel man vilde opnaae ved at afskaffe den.

Jeg svarer hertil først: den Fordel at ordne det mest universelle, mest udbredte af alle menneskelige Forhold ved Retfærdighed istedenfor ved Uretfærdighed. Den uhyre Vinding heraf for Menneskeheden er det neppe muligt ved nogen Forklaring eller noget Exempel at stille i et stærkere Lys end ved selve disse,Ord for hvem, der forbinder en moralsk Mening med Ord. Alle de egoistiske Til-bøieligheder, Selvdyrkelsen, den uretfærdige Foretrækken af sig selv, som nu herske i Menneskeheden, have deres Kilde og Rod i den nuværende Ordning af Forholdet mellem Mand og Kvinde, og

10»111*

faae deres Hovednæring fra den. Tænk paa, hvad det betyder for en Dreng at voxe op til Mandsalder i den Tro, at uden nogen Fortjeneste, uden selv at have gjort Noget, var han end det tommeste og mest intetsigende eller det dummeste og mest uvidende Exemplar af et Menneske, er han i Kraft af sin blotte Fødsel som Mand den halve Del af Menneskeslægten uden Undtagelse overlegen, deri muligt indbefattet En eller Anden, hvis virkelige Overlegenhed over ham han hver Dag og hver Time har Leilighed til at føie. Selv om han i sin hele Opførsel stadigt følger en Kvindes Ledelse, tænker han da dog, hvis han er en Tosse, at hun ikke er og ikke kan være ham lig i Begavelse og Dømmekraft; og hvis han ikke er nogen Tosse, gjør han, hvad der er værre, han seer, at hun er ham overlegen, og mener, at trods hendes Overlegenhed er han berettiget til at befale og hun forpligtet til at lyde. Hvad maa da Virkningen af denne Læresætning være paa hans Charakter! Mænd af Dannelse ane ofte ikke, hvor dybt den er indgroet i det umaadelige Flertal af Mænds Tænkemaade; thi blandt rettænkende og hæderlige Mennesker lades Uligheden naturligvis saa meget som muligt ude af Betragtning, især af Børnenes Betragtning: der fordres lige saa megen Lydighed af Drengene i Forhold til Moderen som til Faderen; man tillader dem ikke at spille Mestre overfor deres Søstre, heller ikke vænnes de til at see disse tilsidesatte for dem, men snarere omvendt; man søger at111*

udvikle ridderlige Følelser hos dem, idet man lader det Livegenforhold, der gjor disse nødvendige, træde i

Skygge. Unge velopdragne Mænd af de høiere Klasser undgaae saaledes ofte i deres første Aar den slette Indflydelse af Situationen, og udsættes först for den, naar de have naaet Mandsalderen og træde ind i det virkelige Liv. Saadanne Mennesker ane da ikke, hvor tidligt Overlegenhedsforestillingen spirer hos en anderledes opdraget Dreng, hvorledes den voxer, alt som lian selv voxer, og vinder StyTke, alt som hans Kræfter tage til; hvorledes een Skoledreng indpoder den i en anden, hvor tidligt Ynglingen begynder at ansee sig for sin Moder overlegen, og mene, at, han maaskee skylder hende Hensyn, men ingen virkelig Kespect, og hvor majestætisk og sultanagtig en Følelse af ain Overlegenhed han da har overfor den Kvinde, hvem han hædrer med den Ære at dele hans Liv. Indbilder man sig, at alt dette ikke fordærver en Mand helt i alle Retninger baade som Individ og som Borger? Denne Følelse svarer nøiagtigt til en Arvekonges Følelse af at være hævet over alle Andre ved at være født Konge, eller til en Adelsmands ved at være fodt Adelsmand. Forholdet mellem Mand og Hustru ligner meget det mellem Herre og Vasal, med den Undtagelse, at Hustruen er forpligtet til en meget mere ubegrændset Lydighed end Vasallen var. Hvad enten Vasallens Charakter paa hin Tid blev bedre eller værre ved hans Stilling, seer Enhver, at Herrens Charakter blev slettere, enten han nu kom til at troe at111*

hans Vasaller virkeligt af Naturen vare ham undergivne, eller kom til at fele sig sat over Folk, der vare lige saa gode som han selv, uden egen Fortjeneste eller eget Arbeide, kun, som Figaro siger, ved at have havt den Uleilighed at lade sig fede. Monarchens eller Lehnsherrens Selvtilbedelse er et neie Sidestykke til Mandens. Mennesker voxe ikke fra Barndommen op i Besiddelse af Forrettigheder, som de ikke have fortjent, uden at blive indbildske deraf. De blandt dem, som fele, at deres Værd ikke staaer i Forbold til deres Forrettigheder, og som blive ydmyge ved denne Tanke, ere lidet talrige og kunne alene søges blandt de Bedste. Resten opflammes kun af Hovmod og af den værste Art Hovmod, den, der grundes ikke paa Stolthed over egne Handlinger, men paa tilfældige Fordele. De, hvis Charakters Hovedtræk ere Samvittighedsfuldhed og Kjærlighed, og som finde sig hævede over et helt Kjøn og beklædte med Myndighed over et enkelt Medlem af dette, lære heraf det opmærksomme og kjærlige Hensyns Konst; men for de Andre er denne Situation kun et Akademi, en Høiskole, hvori de lære at være utaalelige og anmassende, kort at udvikle Laster, som de maaskee ellers tvinges til at holde nede ved Visheden om at ville finde Modstand hos andre Mænd, men som de lade gaae ud over dem, hvis Stilling forpligter dem til at taale dette. . Tidt hævne de sig da paa en ulykkelig Kvinde for den ufrivillige Tvang, de et eller andetsted have været nødte til at paalægge sig.111*

Det Exempel og (len Opdragelse, som gives Følelserne derved, at det huslige Liv grundes paa et Forhold, som strider imod Samfundsretfærdighe-dens ferste Principer, maa efter selve Mandens Natur have en fordærvende Indflydelse af saadan Styrke og saadant Omfang, at det neppe er os muligt med vor nærværende Erfaring at hæve vor Indbildningskraft til Forestillingen om saa stor en Forandring til det Bedre, som vilde skee ved Ulighedens Bort-ryddelse. Alt hvad Opdragelse og Civilisation gjøre for at nedbryde Indflydelsen af Styrkens Lov paa Charakteren og erstatte den ved Retfærdighedens Lov, vil ikke naae videre end til Overfladen, saalænge Fjendens Kastel ikke angribes. Principet for den moderne Bevægelse i Moral og Politik, er at Ens Levnet og dette alene giver Ret til Agtelse, at hvad Menneskene gjøre, ikke hvad de ere, bestemmer deres Adkomst til at agtes, og især at Fortjenesten, ikke Fødselen, er den eneste berettigede Adkomst til Magt og Myndighed. Hvis intet Menneske havde nogen Myndighed over et andet uden en rent temporair, vilde Samfundet ikke som nu anvende sine Kræfter til med sin ene Haand at udvikle de Tilbøieligheder, som det maa see at hæmme med den anden. Barnet vilde virkelig, for første Gang siden Mennesket dannedes paa , Jorden, opdrages til den Vei, det skulde folge, og der vilde, naar det blev voxent, være en Rimelighed for, at det ikk-e vilde forlade den. Men saalænge den Stærkeres Ret til at regjere over den Svage hersker111*

i selve Samfundets Hjerte, vil Forsøget paa at gjøre den Svages lige Eet til Principet for Samfundets ydre Handlinger, altid blive en møisommelig Kamp; thi Retfærdighedens Lov, der ogsaa er Christendom-raens, vil da aldrig tage Menneskenes inderste Følelser i Besiddelse. Man vil arbeide imod den, medens man udvortes boier sig for den.

Den anden Velgjerning, som kan ventes, naar man giver Kvinderne fri Brug af deres Evner ved at overlade dem frit Valg af deres Levevei og aabne dem samme Omraade af Beskjæftigelser, og samme Belønninger og

Opmuntringer som andre Mennesker, vil være den at fordoble Massen af de aandelige Evner, som Menneskeheden vil have til sin Tjeneste. Hvor der nu er een Personlighed, som har Gave og Kald til at gjøre Menneskeheden Gavn og virke for det almindelige Fremskridt som offentlig Lærer eller som Bestyrer af een eller anden Gren af de politiske eller sociale Hverv, der vil der da være en Sandsynlighed for, at man kan finde to. Aandelig Begavelse af enhver Art gives for Tiden i saa langt ringere Sum, end der er Efterspørgsel efter, der er en saadan Mangel paa Personer, som besidde Kyndighed til afgjøre Hvadsomhelst af det, som der hører nogen Dygtighed til, fortrinligt, at det Tab, Verden lider, ved selv at afskjære sig Brugen af den ei\e Halvdel af den hele Sum Talent, den besidder, er yderst betydeligt. Det er sandt, at denne Sum af Aandsmagt ikke helt gaaer tabt. Meget af den anvendes og vilde i et-111*

hvert Tilfælde blive anvendt paa Husets Bestyrelse og de faa andre Beskjæftigelsen som staae Kvinder aabne, og hvad Resten angaaer, saa kommer den i mange Tilfælde ad indirecte Vei til Nytte under Form af en Kvindes personlige Indflydelse paa en Mand. Men denne Kraft kommer kun undtagelsesvis og delvis til Nytte; dens Rækkevidde er yderst snever, og hvis man paa den ene Side maa trække den fra den Sum af ny Kraft, som Verden vilde erhverve ved Befrielse af Halvdelen af den menneskelige Intelligents, maa man paa den anden Side tilføie Nytten af den Spore, som den store C'oncur-rence vilde være for Mandens Aand, eller for at udtrykke mig nøjagtigere, ved den Nødvendighed, det vilde blive hain, at fortjene den første Rang, før han opnaaede den. Denne store Tilvæxt i Slægtens aandelige Magt og i den Sum af Forstand, der vilde staae til dens Raadighed i Henseende til en god Bestyrelse af dens Anliggender, vilde for en Del erholdes gjennem Kvindernes bedre og mere fuldstændige intellectuelle Opdragelse, der da vilde holde lige Skridt med Mændenes, og sætte Kvinderne istand til at forstaae Forretninger, Politik og de høiere videnskabelige Spørgsmaal, ligesaa fuldt som Mændene af samme Samfundsstilling. De udvalgte Faa, saavel af det ene som af det andet Kjøn, der havde Begavelse ikke blot til at forstaae, hvad der er gjort eller tænkt af Andre, men til selv at tamke eller udrette noget Betydeligt, vilde da i begge Kjøn finde lige let Adgang til at danne og udfolde deres111*

Evner. Men uafhængigt af dette vilde den blotte Nedbrydning af Skranken i sig selv have en opdragende Magt af høieste Værdi. Blot det at blive den Idee kvit, at alle de høiere Gjenstande for Tanke og Handling, alle de Sager, som ere af almindelig og ikke blot privat Interesse, kun vedkomme Mændene, at man bør holde Kvinderne borte fra disse, positivt forbyde dem de fleste, koldt taale dem i det Lidet, man tilsteder dem — den blotte Bevidsthed, som en Kvinde da vilde have om at være et Menneske saa godt som enhver Anden, berettiget til at vælge sin Bane, tvunget eller bevæget af samme Grunde som enhver Anden til at interessere sig for Alt, hvad der interesserer Mennesker, berettiget til at udøve sin Del af Indflydelse paa alle de menneskelige Anliggender, i hvilke hver Enkelts Mening gjør Noget til Sagen, hvad enten hun nu attraaede activ Deltagelse i dem eller ei — dette alene vilde bevirke en uhyre Udvikling af Kvindens Evner, paa samme Tid som det vilde give hendes Følelser større Horizont;

Foruden at man vilde see den voxede Sum af individuel Begavelse forøge den almindelige Velfærd, (og Summen afTalent er visselig ikke nu saa stor, at vi kunne undvære Tilvæxten af Kvindernes), vilde Kvinderne faae en snarere bedre end større Indflydelse, end de før have havt, paa den almindelige Masse af menneskelig Tro og Følelse. Jeg siger: snarere en bedre end en større; thi Kvindernes Indflydelse paa Folkemeningens almindelige Beskaffenhed har altid111*

været betydelig eller har idetmindste været det fra den første historiske Tid. Modrenes indfly- -delse paa Dannelsen af deres Børns Charakter, og de unge Mænds Attraa efter at vinde de unge Kvinders Yndest, have til alle Tider frembragt en stor Virkning paa Charakterens Dannelse og iværksat nogle af Civilisationens vigtigste Fremskridt. Allerede paa Homers Tid er „Skam" overfor de „langtbe-slørede Troerinder" en tilstaaet og mægtig Bevæggrund til Handling for den store Hektor. Kvindernes moralske Indflydelse har havt to Virkeformer. For det Förste har den formildet Sæderne. De, som vare mest udsatte for at blive en raa Voldsomheds Ofre, have naturligvis stræbt saa meget, som de kunde, at begrændse dens Raaderum og mildne dens Udskeielser. De, hvem man ikke lærte at bruge Vaaben, maatte have en naturlig Forkjærlighed for enhver anden Maade at afgjøre Uenighed paa end den at slaaes. 1 Almindelighed have de, som have lidt Mest ved egoistiske Lidenskabers

Udbrud, altid været de ivrigste Forsvarere af enhver sædelig Lov, som tilbød et Middel til at tøile Lidenskaben. Kvinderne have været kraftige Redskaber til at bevæge de lra Norden komne Erobrere til at antage Christendommen, en Tro, der er Kvinden saa meget gunstigere end nogen foregaaende. Angelsachsernes og Frankernes Omvendelse kan siges at være begyndt af Ethelberts og Clovis's Hustruer. Den anden Henseende, i hvilken Virkningen af Kvindernes Anskuelse har værefklar, er den. at den har givet111*

de Egenskaber hos Mændene en mægtig Spore, hvilke Kvinderne ikke selv vare opdragne til at besidde, og som det derfor var dem nødvendigt at finde hos deres Beskyttere. Mod og de krigeriske Dyder i Almindelighed har man til alle Tider hoi-lig skyldt den Attraa, som Mænd nære efter at beundres af Kvinder; og denne Tilskyndelse strækker sig langt videre end til denne ene Klasse af fremragende Egenskaber, eftersom den bedste Adkomst til Kvinders Beundring og Yndest altid har været den at nvde en høi Grad af Agtelse blandt Mænd. Fra Foreningen af de to Arter af moralsk Indflydelse, der saaledes udøvedes af Kvinder, udsprang Rid-deraanden, hvis Charakter var at forene den høieste Typus paa krigeriske Egenskaber med Dyder af en ganske forskjellig Art, Blødhed, Ædelmodighed og Selvfornægtelse overfor alle de ikke krigeriske og forsvarsløse Klasser, endelig en særegen Underkastelse og Ærefrygt overfor Kvinderne, hvilke adskilte sig fra de øvrige forsvarsløse Klasser ved den høie Belønning, som de havde det i deres Magt frivilligt at skjænke den, der bestræbte sig for at vinde deres Yndest istedenfor ved Voldsomhed at tvinge dem til at lyde. Skjøndt Ridderligheden i Virkeligheden stod jammerligt tilbage for hvad den var i Theori, mere endnu end Praxis i Almindelighed staaer tilbage for Theori, saa er den dog et af de kostbareste Mindesmærker i vor Slægts Historie og et mærkeligt Exempel paa et af et rent uordentligt og forvirret Samfund ordnet og organiseret Forsøg111*

paa at reise og praktisk virkeliggjøre et sædeligt Ideal, der hævede sig langt over Samfundets Betingelser og Institutioner, ja som harvede sig saa langt derover, at det med Hensyn til sin Hovedgjenstand fuldstændigt strandede, om det end ikke blev ganske ufrugtbart, da det efterlod et meget kjendeligt og for største Delen meget værdifuldt Præg paa alle følgende Tiders Ideer og Følelser.

Det ridderlige Ideal er Høidepunktet af Kvindens Indflydelse paa Menneskeslægtens moralske Uultur, og hvis Kvinderne skulle forblive i deres underordnede Stilling, var det høiligt at beklage, at den ridderlige Type er gaaet under; thi den alene kunde da formilde Stillingens fordærvelige Indflydelse. Men de Forandringer, der indtraadte i Menneskehedens almindelige Tilstand gjorde det uundgaaeligt, at et ganske forskjelligt sædeligt Ideal maatte træde istedenfor Riddertidens, Ridderaanden var en Bestræbelse efter at indføre moralske Elementer i en Samfundstilstand, hvor Alt, baade Godt og Ondt, afhang af personlig Tapperhed under den formildende Indflydelse af personlig Finhed og Ædelmodighed. 1 de moderne Samfund afgjøres ikke engang Krigenes Udfald længer ved den Enkeltes Bestræbelse, men ved Massernes samlede Operationer, og Samfundets Hovedbeskæftigelse er fra Krig bleven Arbeide, fra militært Liv industrielt. Det nye Livs Fordringer ere ikke mere end det gamles uden Forhold til Ædelmodigheden; men de afhænge ikke mere helt af den; den saude Grundvold for det sæ-111*

delige Liv i de moderne Tider maa være Retfærdighed og Visdom, Enhvers Respect for enhver Andens Rettigheder, og Enhvers Dygtighed til at være sin egen Beskytter. Ridderligheden lagde ikke nogen lovlig Teile paa nogen af de Arter af Onder, som ustraffet herskede i alle Samfundets Lag; den nøiedes med ved den Retning, den gav Ros og Beundring, at opmuntre nogle Faa til hellere at gjøre Ret end Uret.. Men hvad der udgjør Moralens Styrke i det virkelige Liv, det er den Magt til at straffe, hvormed den er væbnet, dens Kraft til at afskrække fra det Onde. Samfundets Sikkerhed kan ikke hvile alene paa den Ære, der knytter sig til det at handle ret, thi denne Bevæggrund, der er overordentlig svag for alle Andre end nogle ganske Faa, virker paa Mange aldeles ikke. Det moderne Samfund er istand til at undertrykke Uret hos alle sine Medlemmer ved en passende Brug af den overlegne Styrke, som Civilisationen har givet det, og det kan saaledes gjøre Samfundets svagere Medlemmer, der ikke længere ere forsvarsløse, men beskyttede ved Loven, Existentsen taalelig uden at tye til de ridderlige Følelser hos de Personer, der ere i en Stilling, hvori de kunne tyrannisere dem. Den ridderlige Charakters Skjønhed og Ynde er endnu hvad den var; men den Svages Rettigheder og det almindelige Vel hvile nu paa en sikrere og fastere Grund, eller rettere: saaledes er det overalt undtagen i det ægteskabelige Liv.

For Tiden er Kvindernes sædelige Indflydelse111*

ikke mindre reel, men den har ikke længere et saa særegent Præg; den blander sig for en stor Del med den offentlige Menings almindelige Indflydelse. Baade paa Grund af det ved Kjærlighed fremkaldte Fællesskab i Anskuelser og paa Grund af Mændenes Attraa etter at glimre i Kvindernes Øine, have disse sidstes Folelser stor Kraft til at vække tillive, hvad der er tilbage af det ridderlige Ideal ved at fremkalde ophaiede og ædelmodige Fnlelser og fortsætte den skjonne Tradition. Fra denne Side staaer Kvinden sikkert over Manden, i Henseende til Retfærdighed noget lavere. Hvad Privatlivets Forhold angaaer, kan man i Almindelighed sige, at hendes Indflydelse fremmer de blidere Dyder og svækker de strengere Dyder, skjendt denne Sætning maa begrændses af ethvert nødvendigt Hensyn til de individuoUe Charakteren Forskjellighed. I de vigtigste større Prøver, paa hvilke Charakteren stilles i Livets forskjellige Forhold, i Kamp f. Ex. mellem Interesserne og Principet, der er Tendentsen af Kvindernes Indflydelse af en meget blandet Beskaffenhed. Hvis Principet tilfældigvis er et af de meget faa, som deres religieuse og moralske Opdragelse strengt har indprentet dem, ere de den gode Sags mægtige Forbundsfæller, og deres Mænd og Sønner drives da ofte af dem til selv-fornegtende Handlinger, som de aldrig vilde have været istand til uden denne Opmuntring. Men med den Opdragelse, sotii Kvinderne nu for Tiden faae, og i den Stilling, hvori de betinde sig, gjælde de moralske Principer, som de have tilegnet sig, kun111*

for et meget snevert og borneret Omraade, og ere tilmed fortrinsvis negative; de forbyde visse Handlinger, men de have lidet at gjöre med de almindelige Retninger, hvori Ens Tanker og Handlinger bor gaae. Jeg er bange for at maatte tilstaae, at üinteresserethed i Livets Færd, Indvielsen af Kræfterne til Formaal, som ikke love Familien nogen særegen Fordel, sjeldent modtager nogen Støtte eller Opmuntring fra Kvinderne. Det er vel kun en ringe Bebreidelse mod dem, at de fraraade og be- # røve Modet til Foretagender, hvis Betydning de ikke have lært at forstaae, og som drage Mændene bort fra dem og fra Familiens Interesser. Men Følgen er rigtignok, at Kvindens Indflydelse ofte er alt Andet end lykkebringende for de politiske Charakteren Kvinderne have ikke desmindre, siden de have faaet lidt større Spillerum for deres Handlekraft, og siden et større Antal praktisk har begyndt at beskjæftige sig med Gjenstande, der ligge udenfor Familie og Husholdning, faaet nogen Indflydelse paa den politiske Moralitets Charakter. Paa deres Indflydelses Regning maa for en stor Del de to mest fremtrædende Træk i det moderne Europas Liv skrives: Afskyen for Krigen og Philanthropien. To. fortræffelige Træk. Men om Kvindernes Indflydelse end er meget værdifuld, naar den opmuntrer til disse Følelser i Almindelighed, er den dog uheldigvis fuldt saa fordærvelig som nyttig i den Retning, som den i det Enkelte giver dem. 1 de philanthropiske Spørgsmaal ere de to Omraader,111*

som Kvinderne fortrinsvis dyrke, det religieuse Prose-lytmageri og Godgjorenheden. Det religieuse Prose-lytmageri er indadtil kun en Ophidselse af det religieuse Had; udadtil lober det iblinde les paa en Gjenstand uden hverken at kjende eller at mærke de skjæbnesvangre Ulykker, som det afstedkommer ved de Midler, det anvender, ulykkelige Virkninger saavel med Hensyn til Religionens Maal som i alle andre Henseender. Hvad Godgjorenheden angaaer, da er den en Sag, hvor den umiddelbare Virkning paa de Personer, man vil hjælpe, og Følgerne heraf for det almindelige Vel ofte staae i fuldstændig Strid med hinanden. Da den Opdragelse, som gives Kvinderne, snarere gjalder Hjertet end Fornuften, og da den Vane, som alle deres Livs Omstændigheder bibringe dem, er den at tage de umiddelbare Virkninger paa Personerne og ikke de fjerne Virkninger paa Klasser af Personer i Betragtning, saa ere de i Almindelighed ude af Stand til at see, og lidet oplagte til at indrømme, at nogensomhelst Form af Godgjørenhed eller Philanthropi, der anbefaler sig selv til deres sympathetiske Følelser i sidste Instants, kan have slette Virkninger. Den store og stadigt voxende Masse af uforstandig og kortsynet Godgjørenhed, der tager Omsorgen for Folks Liv ud af deres egne Hænder og befrier dem fra de ubehagelige Følger af deres egne Handlinger, oversaver den sande Bærer af Selvagtelsen: Selvhjælpen og Herredømmet over sig selv, hvilke ere de væsentlige Be-

tingeiser baade for den Enkeltes og for Samfundets Vel. Den hele Ødslen med Hjælpemidler og

menneskekærlige Følelser, der gjøre Skade istedenfor Gavn, er bleven umaadeligt forøget ved Kvindernes Bidrag og ophidset ved deres Indflydelse. Ikke at dette er en Feiltagelse, som det er sandsynligt, at de Kvinder ville begaae, der have den praktiske Bestyrelse af Velgjørenheds-Instituter. Det hændes tvertimod undertiden, at Kvinder, som bestyre offentlige Velgjørenheds-Anstalter med den Indsigt i det, som ligger for, og især i de Personers Følelser, med: hvem de staae i umiddelbar Berøring, hvori Kvinder i Almindelighed udmærke sig fremfor Mænd, det hændes, at de paa den klareste Maade erkjende den demoraliserende Indflydelse af de Almisser og den Hjælp, der ydes, og angaaende dette Punkt vilde kunne give mangen Statsoekonom en nyttig Lære. Men om Kvinder, som kun give deres Penge, og som ikke bringes til at staae Ansigt til Ansigt med de Virkninger, de frembringe, kan man ikke vente, at de skulle forudsee dem. Hvorledes skulde en Kvinde, som fødes under Kvindernes nærværende Skjæbne og er tilfreds med den, kunne skatte Værdien af det: ikke at være afhængig af Andre end af sig selv? Hun er selv afhængig af Andre; hun har ikke lært Uafhængighed at kjende; hendes Bestemmelse er at modtage Alt af Andre, hvorfor skulde da det, som er godt nok for hende, ikke være godt nok for den Fattige? Det Begreb, hun til dagligt Brug gjør sig111*

om det Gode, er det, at det er en Velgjerning, som kommer fra en Overmand. Hun glemmer, at hun ikke er fri, og at de Fattige ere det, at, hvis man giver dem, hvad de behøve, uden at de have fortjent det, ere de ikke mere tvungne til at fortjene , det, at ethvert Menneske ikke kan blive forsørget af et andet Menneske, men at der maa være en eller anden Bevæggrund, der driver Enhver til at sørge for sig selv, og at endelig den eneste Godgjørenhed, som virkelig er en god Gjerning og giver Beviset for, at den er det, er den, som hjælper den Fattige til at hjælpe sig selv, ifald han legemligt er istand dertil.

Disse Betragtninger vise, hvor meget den Del, som Kvinderne tage i den almindelige Menings Dannelse, vilde vinde ved den mere udvidede Opdragelse, og den praktiske Beskjæftigelse med de Ting, paa hvilke deres Mening have Indflydelse, hvilken vilde være en nødvendig Følge af deres sociale og politiske Frigjørelse. Men den Forbedring, som Frigjørelsen vilde frembringe ved den Indflydelse, som enhver Kvinde udøver i sin Familie, vilde dog være endnu mere mærkværdig, revn-o^

Man siger ofte, at i de Klasser, som mest ere _ udsatte for Fristelser, er det især Hustru og Barn, som holde Manden fra at gaae udenfor Hæderlighedens og Retskaffenhedens Vei baade ved Hustruens directe Indflydelse og ved Hensynet til Børnenes tilkommende Velfærd. Dette kan være saaledes og er uden Tvivl ofte saaledes, naar Talen er om dem,

li*111*

som ere mere svage end slette, og denne velgjørende Indflydelse vilde bevares og styrkes ved Lig-hedslove; den afhænger ikke af Kvindens Trældom, den forringes tvertimod ved den Mangel paa Agtelse, som Mænd af den lavere Klasse altid i deres Hjerte føie overfor dem, der ere undergivne deres Magt. Men stige vi høiere op ad Samfundsstigen, komme vi til et ganske forskjelligt Sæt af Bevæggrunde. Kvindens indflydelse tilstræber her, saavidt den gaaer, at forebygge, at Manden synkerunder det Gjennemsnitsmaal af Agtværdighed, som nyder Bifald i Landet; men den stræber ligesaa stærkt at hindre ham fra at hæve sig derover. Hustruen er den almindelige vulgære offentlige Menings Hjælp og Bistand. En Mand, som er gift med en Kvinde, der er ham underordnet i Forstand, har i hende en Klods oin Benet at slæbe, ja værre endnu en Modstand at overvinde, hver Gang han attraaer at handle bedre, end den offentlige Mening fordrer det. Det er neppe muligt for en Mand, der er saaledes lænket, at naae nogen høi Grad af Dyd. Dersom han i Anskuelse afviger fra Mængden, dersom han øjner Sandheder, hvis Daggry endnu ikke har vist sig for den, eller hvis han i sit Hjerte føier Sandheder som levende Sandheder, hvilke de Andre kun hædre med Munden, og hvis han vil indrette sit Liv med større Samvittighedsfuldhed end Flertallet af Menneskene, finder han i sit Ægteskab den beklageligste Hindring, dersom han ikke netop er saa lykkelig at111*

have en Hustru, der staaer lige saa heit over den almindelige Flade og Fladhed som han.

For det Förste maa han jo nemlig i saa Fald altid ofre Noget af sin Egennytte, enten af sin Samfundsag-telse eller af sine Pengemidler, maaskee endog udsætte sig for Næringssorger Disse Ofre og Farer er han maaskee for sin

egen Person villig til at udsætte sig for; men han standser ved den Tanke at udsætte sin Familie for dem. Og hans Familie vil i dette Tilfælde sige hans Hustru og hans Døtre; thi han haaber altid, at han3 Sønner ville fole, som han selv føler, og at, hvad han kan undvære, ville de ogsaa kunne undvære, frivilligt, for den samme Sag. Men hans Døtre — deres Giftermaal afhænger deraf, og hans Hustru, — som hverken formaaer at gaae ind paa eller at forstaae de Gjenstande, for hvilke disse Ofre gjøres, der, hvis hun mente, Noget burde ofres for dem, vilde mene dette af Autoritetstro og for hans Skyld alene, hans Hustru, der ikke kan dele hans Begeistring eller det Bifald, hans Samvittighed giver ham, medens det, han vil ofre, er hende det dyrebareste af Alt — vil ikke netop den bedste og mindst selvkjær-lige Mand dvæle længst før han bringer Consequent-serne af sit Valg over hendes Hoved? Hvis det ikke er Livets Velvære, men alene Samfundsanseelsen, der staaer paa Spil, er den Byrde, der vil hvile paa hans Samvittighed og Følelser, endnu strengere. Den, som har Kone og Børn, har givet Spidsborgerdommen Pant. Manden selv kan hæve sig over111*

den, eller finde tilstrækkelig Opreisning i deres Omdømme, der tænke som han. Men de Kvinder, som ere knyttede til ham, kan han ingen Opreisning tilbyde. Den næsten uforanderlige Tilbøie-lighed hos Kvinden til at lade sin Indflydelse folge Samfundsanseelsen som Rettesnor er ofte bleven bebreidet hende, og man har deri seet et Træk af Svaghed og Barnagtighed, sikkert meget uretfærdigt. Samfundet gjør i de høiere Klasser Kvindernes hele Liv til en stadig Selvofring; det fordrer, at Kvinden uafladeligt skal undertrykke sine naturlige Tilbøieligheder og til Gjengjæld for hvad man ofte kunde kalde et Martyrium, giver det hende kun een Belønning. Agtelsen. Men den Agtelse, en gift Kone nyder, er uadskilleligt knyttet til hendes Mands Anseelse, og efter at hun har kjøbt og betalt den med den fulde Pris, seer hun sig nu berøvet den af en Grund, hvis tvingende Kraft hun ikke kan forstaae. Hun har ofret sit hele Liv for denne Samfundsagtelse, og hendes Mand vil ikke ofre den en Grille, en Særhed, en Excentricitet, en Ting, som Verden ikke anerkjender eller tilsteder, og som Verden ligesom hun vil kalde en Galskab, om ikke noget værre. Dette Dilemma er haardest for den i Sandhed fortjenstfulde Klasse af Mænd, som uden at besidde Talenter, der qualifieere dem til at gjøre Figur mellem dem, til hvis Mening de slutte sig, støtte deres Anskuelse paa deres faste Overbevisning og ved Pligt og Samvittighed føie sig bundne til at tjene denne ved høit at bekjende hvad de mene, og111*

eom derfor give enhver Sag, der foretages i denne ldees Interesse deres Tid, deres Arbeide og deres Penge. Det værste Tilfælde af alle er det, hvor saadanne Mænd tilhore en Klasse eller en Stilling, der ved sig selv hverken giver dem eller spærrer dem Adgangen til hvad man betragter som det bedste Selskab, hvor deres Adgang til det altsaa kun afhænger af, hvad man tænker om deres Personlighed. Thi da vil, hvor ulastelig end ellers deres Vandel er, det at de ansees for at repræsentere Meninger eller politiske Anskuelser, som ere dem ubehagelige, der angive Tonen i Selskabet, ufeilbarligt fere til deres Udelukkelse deraf. Mangen en Kvinde smigrer sig selv (i de ni Tilfælde af ti ganske med Urette) med den Tro, at intet Andet hindrer hverken hende eller hendes Mand fra at faae Adgang til Stedets bedste Selskab — et Selskab, som aabner sig for mange af hendes Bekjendte af samme Stand — end det alene, at hendes Mand har afvigende religieuse Meninger eller gjælder for en Tilhænger af den ringeagtede radicale Politik. Det er det, tænker hun, som hindrer at hendes Georg faaer en Ansættelse eller opnaaer et Avancement, hindrer at Marie gjør et godt Parti, og som er Skyld i, at. hun selv og hendes Mand ingen Indbydelser faae, og ingen af de Hædersbevisninger, hvortil de, efter hvad hun kan see, da ere ligesaa ueréiageäe som visse i'oik. Kan man undre sig over, at man med saadan en Indflydelse i hvert Hus, hvad enten den virker aabenlyst, eller den er des mægtigere, fordi den ikke tilstaaes, i Almindelig-111*

bed bliver stikkende i den Agtværdighedens Middelmaadighed, der bliver de moderne Tiders mest fremtrædende Cbaraktermærke?

Der er en anden slem Side, med Hensyn til hvilken det er Umagen værd at studere den Virkning, som frembringes ikke directe ved Kvindens Udespærring fra Frihed og Dannelse, men ved den dybe Kløft, som denne Udespærring skaber mellem en Kvindes og en Mands Opdragelse og Charakter. Intet kan være ugunstigere for den Forening af Tanker og Følelser, som er Ægteskabets Ideal. Inderligt Samliv mellem to Personer, der ere grundforskjellige," er en tom Drøm. Ulighed kan tiltrække, men det er Lighed, som fastholder, og det er i Forhold til den indbyrdes Lighed, at Ægtefællerne ere istand til at skabe hinandens Lykke. Saalænge Kvinderne ere saa

forskjellige fra Mændene, som nu, er det lidet at undres over, at egoistiske Mænd føie Trang til at tage den uindskrænkede og vilkaarlige Magt i deres Hænder for i Spiren at kunne kvæle den livsvarige Coniiict mellem Tilbøjelighederne, der nødvendigvis opstaaer, ved at afgjøre ethvert Spørgsmaal efter eget Tykke. Naar Mennesker ere i høieste Grad ulige, kan der ikke være noget virkeligt Fællesskab i Interesser mellem dem. Meget ofte er der mellem Ægtefolk fuldkommen Forskjellighed i den Idee, de gjøre sig om de høieste Pligter. Hvaa oeiyuer eijEgtc-skab, hvor en saadan Uenighed hersker? Og dog er dette intetsteds ualmindeligt, hvor Kvinden har nogen Alvor i sin Charakter, ja det er111*

endog det almindelige Tilfælde i katholske Lande, hvor hun i sin Splid med Manden stettes af den eneste Myndighed foruden ham, for hvem man har lært hende at bøie sig, Præsten. Med den Naivetet, som sædvanligt findes hos Magthavere, der ikke ere vante til at høre Indsigelser, angribes Præsternes Indflydelse paa Kvinderne af protestantiske og liberale Skribenter, mindre fordi den i sig selv er slet, end fordi den er en ny Ufeilbarlighed, som stilles mod Mandens ufeilbare Myndighed og ægger Hustruen til Opror imod denne. I England finder man undertiden lignende Forskjelligheder, naar en evangelisk Kvinde er gift med en Mand, der tænker frit. Men i Almindelighed befrier man sig for denne Aarsag til Uenighed ved at reducere Kvindernes Aand til en saadan Nullitet, at de ingen anden Mening have, end den almindelige Spidsborgermening og den, som deres Mand lærer dem, at de skulle have. Er der ingen dybere Meningsfor-skjellighed. kunne blotte Smagsforskjelligheder være nok til i høi Grad at indskrænke Ægteskabets Lykke. Det fremkalder maaskee nok Forelskelsen hos Manden, men det leder ikke til ægteskabelig Lykke, at man ved fuldkommen Forskjellighed i Opdragelse driver de Forskjelle, som muligvis af Naturen finde-, til det Yderste. Hvis Ægtefællerne ere dannede og fcspiWN™ Mennesker, tillade de hinanden at beholde deres forskjellige Smag; men er gjensidig Tolerance, hvad man attraaer, naar man træder ind i Ægteskabet? Disse Forskjelligheder i Tilboielighederne ville111*

nødvendigvis, hvis Kjærlighed eller Pligtfølelse ikke tvinger dem tilbage, gjøre Ægtefællernes Ønsker med Hensyn til næsten alle de huslige Spørgsmaal, som reise sig, ganske forskjellige. Hvilken Forskjel maa der da ikke blive mellem det Selskab, som hver af de to Personer helst vil omgaaes og see hos sig. Hver af dem vil ønske Omgangsfæller, som dele hans eller hendes Smag; de Mennesker, som den Ene synes om, ville være den Anden ligegyldige eller ligefrem ubehagelige; og dog kan Ingen komme uden til dem begge, da Ægtefolk ikke nutildags leve i forskjellige Etager eller modtage helt forskjellige Besøg som paa Ludvig den 15des Tid. De kunne da ikke heller undlade at nære forskjellige ønsker med Hensyn til Børnenes Opdragelse, de ville begge enske at see deres egne individuelle Tilbøjeligheder og Følelser komme igjen hos Børnene; og der skeer da enten et Compromis, hvoraf kun følger halv Tilfredsstillelse for dem begge, eller Hustruen har at give efter — ofte med Sorg; og med eller uden hendes Villie vedbliver da hendes Indflydelse at modarbeide hendes Mands Værk.

Det vilde ganske vist være en yderlig Taabelighed at antage, at disse Forskjelligheder i Følelse og Tilbøielighed alene existere, fordi Kvinderne opdrages anderledes end Mændene, og at der ikke vilde være Smagsforskjelle under alle mulitre Omstændigheder. Men man overskrider ikke den rette Grændse ved at sige, at den skildrede Tilstand bliver umaadeligt forværret og gjort rent uundgaaelig171

ved Opdragelsen. Saalænge Kvinderne opdrages, som det skeer, kunne en Mand og en Kvinde kun sjeldent hos hinanden finde en virkelig Overensstemmelse i Smag og Onsker med Hensyn til det daglige Livs Anliggender. De maa sædvanligvis opgive dette som haahlest og give Afkald paa hos den, til hvem de ere nærmest knyttede, at finde hin Overensstemmelse, hin Villen og Ikke-Villen af det Samme, der er et virkeligt Samlivs eneste Baand. Eller hvis Manden er heldig nok til at opnaae dette, saa skeer det ved at vælge en Kvinde af saa fuldkommen Nullitet, at hun overhovedet hverken vil eller ikke vil Noget, og er ligesaa rede til een Ting som til en anden, forudsat at han fortæller hende, at dette er det liette. Dog selv denne Beregning kan feile; Taabeligheden og Svagheden ere ikke altid en Garanti for den Underkastelse, man med saa megen Tillid venter sig af dem. Og selv om de vare, er da dette Ægteskabets Ideal? Hvad vinder Manden i saa Fald ved Ægteskabet Andet end en Overtjenestepige, en Amme for sine Barn, eller en Maitresse? Naar derimod omvendt Enhver af de to Personer, istedenfor at være et Intet er et Noget, naar de ere fast knyttede til hinanden og fra Begyndelsen af ikke ere altfor ulige, fremkalder den stadige Deltagelse i samme Anliggender, hjulpen af deres Kjærlighed, den skjulte Evne,

som Enhver af dem besidder, til at fole Interesse for de Ting, der fra først af kun vare Gjenstand for den Andens Interesse, og saaledes frembringes da en gradvis

iTilegnelse af den Andens Tilbøieligheder og Cha-rakter, dels ved den umærkelige Tillempelse de begge undergaae, dels og mere endnu ved den virkelige Berigelse, de to Naturer modtage, idet den Ene føier den Andens Gaver og Tilbøjeligheder til sine egne. Dette hænder ofte endog mellem to Venner af samme Kjøn, som ere meget sammen i det daglige Liv, og det vilde være et almindeligt, om ikke det almindeligste Tilfælde i Ægteskabet, hvis ikke de to Kjøns totalt forskjellige Opdragelse gjorde det næsten til en Umulighed at stifte en Forbindelse, hvor Mand og Kvinde virkeligt passe sammen. Var engang dette Onde læget, vilde der, hvilke Forskjelligheder der end vilde blive tilbage mellem Individernes Forkjærlighed og Smag, idetmindste som almindelig Regel herske fuldkommen Enhed og Enstemmighed med Hensyn til Livets store Spørgsmaal. Naar de to Personer i lige Grad interessere sig for de store Ideer og ere hinandens Hjælp og Opmuntring i Alt, hvad der angaaer disse, ville de mindre Anliggender, i hvilke deres Smag er forskjellig, slet ikke være dem af Vigtighed, og der vil da være et varigt Grundlag for et fast Venskab, der mere end noget Andet vil bevirke, at Enhver af Ægtefællerne foretrækker den Andens Glæde for sin egen.

Hidtil har jeg kun betragtet den Formindskelse af Ægteskabets Lykke og Goder, som er en Følge af den blotte Forskjellighed mellem Ægtefolkene; men dette • Tab er endnu langt større, naar Uligheden er Underlegenhed. Blot Ulighed, naar dermed ene menes111*

Forskjellighed i gode Egenskaber, er snarere en Spore paa Veien til indbyrdes Forbedring end en Hæmsko for Lykken ; naar begge kappes med hinanden, længes og stræbe efter at erhverve den Andens særskilte Egenskaber, frembringer Forskelligheden ikke Ulighed i Interesser, men voxende Lighed i disse, og forhøier den Pris, som hver af dem sætter paa den Anden. Men naar den Ene er den Anden langt underlegen i aandelig Begavelse og Dannelse, og ikke virksomt stræber ved den Andens Hjælp at hæve sig til den Andens Niveau, saa er Forbindelsens totale Indflydelse paa den Overlegne af de to ligefrem forringende og er det endnu mere i et taaleligt lykkeligt end i et ulykkeligt Ægteskab. Det er ikke ustraffet, at den aandeligt Overlegne indespærrer sig med en Underordnet og bestemmer denne Underordnede til sit udkaarne og narmeste, eneste fuldkomment fortrolige Selskab. Ethvert Samfund, som ikke udvikler, forringer, og des mere jo inderligere sammenknyttet det er. Selv en virkelig høitbegavet Mand begynder næsten altid at forringes, naar han stadigt er den Første i sin Kreds, og den Mand, som baien Hustru, der staaer under ham, er altid i dette Tilfælde. Medens hans Tilfredshed med sig selv paa den ene Side stadigt fremmes, antager han paa den anden Side, umærkeligt for sig selv, den Maade at føie og see paa, som tilhører en mere indskrænket og mere vulgær Aandsform end hans egen. Dette Onde er forskjelligt fra de tidligere nævnte111*

derved, at det bestandig tager til. Det daglige Samliv mellem Mænd og Kvinder er nuomstunder meget nøiere, end det nogensinde tilforn har været. Mænds Liv er nu i høiere Grad Hjemmeliv. Tidligere søgte de deres Fornøielser og Yndlingsbeskæftigelser blandt Mænd og i Mandfolkeselskab; deres Hustruer gave de kun et Brudstykke af deres Liv. Nu for Tiden har Civilisationens Fremskridt og den almindelige Menings Uvillie mod de raa Forlystelser og de Bordets Glæder, som tidligere optoge Mændene i deres Fritid, i Forening med Udviklingen af de moderne Følelser for de Pligter, som binde en Mand til hans Hustru, henvist Manden meget mere til Hjemmet og dets Beboere og det saavel med Hensyn til hans personlige som til hans selskabelige Fornøielser, medens den Art og Grad af Forbedring, som er skeet i Kvindernes Opdragelse kun i enkelte Henseender have sat dem istand til at være deres Mænd til aandeligt Selskab, men i de fleste Henseender og Tilfælde have ladet dem blive staaende haabløst under ham og tilbage for ham. Hans Attraa efter aandelig Meddelelse og aandeligt Fællesskab faaer da i Almindelighed ingen anden Tilfredsstillelse end den, han har af et Selskab, af hvilket han Intet lærer. En ikke udviklende og til Intet ansporende Omgang er sat i Stedet for hvad han tidligere havde været nødt til at søge: Selskab med dem, der ere hans Ligemænd i Evner og hans Kammerater i høiere Stræben. Vi see derfor, hvad ogsaa almindeligt indrømmes, at unge Mænd, der111*

have givet store Lofter, ophøre at udvikle sig, saasnart de blive gifte, og da de ikke udvikles, uundgaaeligt gaae

tilbage. Hvis Hustruen ikke driver sin Mand fremad, hæmmer hun altid hans Bestræbelser. Han ophører med at bryde sig om hvad hun ikke bryder sig om; han attraaer ikke længere og ender med ikke at lide, ja at skye Selskab med dem, hvis Tilbøieligheder han tidligere delte, og som han frygter nu ville skamme ham ud, fordi han har forladt dem; hans høiere Evner, baade Aandens og Hjertets blive da ikke mere kaldte til Virksomhed. Naar nu denne Forandring falder sammen med de nye egoistiske Interesser, som Familien skaber, er han efter faa Aars Forløb ikke forskjellig fra dem, der aldrig have havt andet Onske end at tilfredsstille en lav Forfængelighed i Forening med deres Kjærlighed til Penge.

Hvad et Ægteskab vilde være mellem to Mennesker med udviklede Evner, med samme Anskuelser, samme Forsæt, hinanden lige med den bedste Art Lighed, den som Overensstemmelse i Evner og Tilbøieligheder giver, ulige kun ved disses Udviklingsgrad, idet den Ene overgik den anden i hint, den Anden den Første i dette, et Ægteskab mellem to, som knnde nyde den Glæde at see op til hinanden, og vexelvis at lede og ledes paa Udviklingens Vei — det skal jeg ikke forsøge at beskrive. De, der kunne fatte det, behøve ikke min Beskrivelse; dem, der ikke kunne det, vilde den synes en Drøm af en Enthousiast Men med den fasteste Overbevisning hævder jeg, at176

r

dette og ene dette er Ægteskabets Ideal, og at enhver Mening, Vane, Institution, der begunstiger et andet Begreb derom, eller som leder de Ideer og de Bestræbelser, der knytte sig dertil, i en anden Retning, de ere, med hvad Paaskud de enten pynte sig, Levninger af det oprindelige Barbari. Menneskehedens sædelige Gjenfødelse vil ikke i Virkeligheden begynde, før det Samfundsforhold, der ligger til Grund for alle de andre, er stillet under den lige Retfærdigheds Herredømme, og for Menneskene lære med varmest Kjærlighed at omfatte den, som i Rettigheder og Dannelse er deres Lige.

De Velgjerninger, som det indtil dette Punkt i Fremstillingen har vist sig, at Verden vilde høste ved at ophøre at betragte Kjønnet som en Grund til Udelukkelse fra Forrettigheder og som et Trældoms-Brændemærke, vare snarere sociale end individuelle; de bestode i en Tilvæxt til den almindelige Capital af Tanke- og Handlekraft, og i en Forbedring af de almindelige Betingelser for Mænds Forening med Kvinder. Men det vilde være: høiligt at undervurdere dette Fremskridt, hvis man undlod at omtale den mest directe Fordel af alle, den usigelige Vinding i privat Lykke, som det vilde være for den befriede Halvdel af Menneskeslægten, den Forskjel, der for den vilde være mellem et Liv i Underkastelse under Andres Villie og et Liv i fornuftig Frihed. Efter de første Nødvendigheder, Næring og Klæder, er Frihed Menneskenaturens første og stærkeste Krav. Saalænge Menneskene ingen lovlige111*

.Rettigheder have, ønske de en lovløs Frihed. Naar de have lært at forstaae, hvad Pligt vil sige, og hvad Fornult betyder, blive de mere og mere til-bøielige til at lade sig lede og tøile af disse i Udøvelsen af deres Frihed; men de ønske ikke derfor mindre Friheden; de blive ikke oplagte til at modtage Andres Villie som Repræsentant og Tolk for hine ledende Principer. Tvertimod, de Samfund, i hvilke Fornuften har vadret mest udviklet, og hvor Ideen om Samfundspligten har været mægtigst, ere dem, der kraftigst have hævdet Individets Handlefrihed. Frihed for enhver til selv at styre sin Færd ved den Følelse, han har af hvad der er Pligt, og ved saadanne Love og Samfundsregler, som hans egen Samvittighed kan give Medhold.

For ret at vurdere, hvad personlig Uafhængighed betyder (or Lykken, behøve vi kun at betragte, hvad den efter vor egen Mening betyder for vor. Der er ingen Gjenstand, angaaende hvilken Dommene lyde mere forskjelligt, eltersom en Mand dømmer for sig selv eller han dømmer for Andre. Naar han hører Andre beklage sig over, at man ikke tilsteder dem Frihed til at handle, at deres egen Villie ikke har tilstrækkelig Indflydelse paa Ordningen af deres Anliggender, er han tilbøielig til at sige: hvad betyde disse Klager? hvad positiv Skade lide disse Folk? i hvad Henseende mene de, at deres Sager bestyres slet? og hvis det ikke lykkes dem i Svaret paa disso Spørgsmaal at angive Noget, som synes ham en tilstrækkeligGrund til Klage, vender han

det døve Øre til og anseer hin Klage for en Ytring af en personlig Misfornøielse, som ingen fornuftig Indrømmelse kan tilfredsstille. Men han har en ganske anden Maade at dømme paa, saasnart han skal dømme i sin egen Sag. Da vil selv den mest ulastelige Bestyrelse af hans Sager ved en over ham sat Formynder ikke tilfredsstille ham; selve hans personlige Udelukkelse fra den afgjørende Myndighed synes ham da det værste Klagepunkt af alle, og forekommer ham saa utilladelig, at han end ikke mener at behøve at nedlade sig til en Paavisning af, at Bestyrelsen er slet. Saaledes gaaer det ogsaa med Nationerne. Hvilken Borger i et frit Land vilde nogensinde lytte til noget Tilbud om en god og dygtig Regjering, hvis han skulde betale den med sin Frihed? Selv om han var villig til at troe, at en saadan Regjering kunde existere hos et Folk, som styredes af anden Villie end dets egen, vilde saa dog ikke Bevidstheden om selv at smedde sin Skjæbne under eget Ansvar være tilstrækkelig til i hans øine at opveie megen Raahed og Ufuldkommenhed i dot Enkelte under den frie Regjering? Lad ham være forvisset om, at hvad han føier i Henseende til dette Punkt, det føie Kvinderne i samme Grad. Hvad der end er blevet sagt eller skrevet fra Herodot til vore Dage om Selvregjerings forædlende Indflydelse, om den Kraft og Grøde den meddeler aUe Evner, om de større og høiere Maal, den viser Tanken og Følelsen, om den mindre egenkjærlige Almeenaand og det større Blik paa Pligten, som den avler, om det111*

i Gjennemsnit høiere Niveau, hvortil den lofter Individet som sædeligt og aandeligt Væsen og som Medlem af Samfundet, hver Stavelse af alt dette er lige saa sandt om Kvinder som om Mænd. Ere disse Ting ikke vigtige Bestanddele af den Enkeltes Lykke? Lad os huske, hvad vi Ma?nd selv felte, da vi traadte ud af Barndomsalderen, ud af Forældrenes Formynderskab og Opsyn, selv om disse Forældre vare elskede og kjærlige Forældre, og paa eengang overtoge Mandsalderens Ansvar. Forekom det os ikke, som om vi bleve befriede for en tung Vægt, som om man løste os af idetmindste hæmmende, selv om ikke paa anden Maade smertefulde Baand ? Følte vi os ikke dobbelt saa levende, dobbelt saa meget Mennesker som før? Indbilder man sig, at Kvinderne ikke have nogen af disse Følelser? Nei, men det er en slaaende Kjendsgjerning, at Tilfredsstillelsen og Krænkelsen af den personlige Stolthed, ukjendt den er de fleste Mænd Alt, naar det gjælder dem selv, regnes for meget lidt, naar det gjælder Andre, og som Bevæggrund ikke synes saa god en Retfærdig-gjørelse af disse Andres Handlinger, som enhver anden Følelse, der er Mennesket naturlig. Maaskee er Aarsagen hertil den, at Mændene i deres egne Anliggender pynte disse Følelser med Navnene paa saa mange andre Egenskaber, at de sjeldent ere sig bevidste, hvor mægtig en Indflydelse, disse Følelser have paa deres Liv. Men vi kunne sige os selv. at deres Indflydelse ikke er mindre omfattende og mindre mægtig paa Kvindernes Liv. Kvinderne op-

14*111*

læres til at undertrykke disse Følelser i deres naturligste og sundeste Form, men Principet bliver og antager kun en anden ydre Skikkelse. En virksom og kraftig Sjæl vil, hvis man negter den Frihed, søge Magt; berøvet Raadigheden over sig selv, vil den hævde sin Personlighed ved at forsøge paa at herske over Andre. Ikke at ville indrømme Mennesker nogen egen Existents, men kun en saadan, der er afhængig af Andre, det er at give dem kun altfor megen Opmuntring til at lade Andre tjene deres Hensigter. Hvor man ikke kan haabe Frihed, men vel Magt, bliver Magt den menneskelige Attraaes høieste Gjenstand; de, hvem Andre ikke ville indrømme den uforstyrrede Bestyrelse af deres egne Anliggender, ville, hvor de kunne, søge Opreisning ved af egenkjærlige Grunde at blande sig i de Andres Anliggender. Af Ufriheden kommer ogsaa Kvindernes Lidenskab for Skjønhed og Pynt, for Skinnet og for at stille Alt til Skue; og heraf flyde atter alle de Onder, vi see udbrede sig under den skadelige Over-daadigheds og Samfundsimmoralitetens Former. Kjærligheden til Magt og Kjærligheden til Frihed staae i en evig Strid. Hvor Friheden er svagest, der vil Lidenskaben for Magten være mest brændende og mindst samvittighedsfuld. Attraaen efter Magt over Andre kan først ophore at virke til Menneskehedens Fordærv, naar ethvert Menneske kan forfølge sine Interesser uden at det derfor behøver at tilrive sig Magt, det vil sige, naar Respecten for den Frihed,111*

Enhver har i sine egne Anliggender, er bleven et fastslaaet og godkjendt Princip.

Men det er ikke alene Følelsen af den personlige Værdighed, som gjor den frie Raadighed over Ens Evner og den frie Brug af dem til en Kilde til Lykke, og det at blive bastet og bundet i deres Brug til en Kilde til Ulykke for

alle Mennesker, og ikke mindst for Kvinder. Men efter Sygdom, Trang og Brode er der Intet, som i den Grad er skjæbnesvangert for Livets Lykke som Mangelen af et værdigt Afløb for Trangen til at virke. De Kvinder, som have en Familie at sørge for, have i den Tid, medens denne Omsorg paahviler dem, heri dette Atløb, og det er dem i Almindelighed nok. Men hvad Udvei anviser man det hver Dag voxende Antal Kvinder, der ikke have havt nogen gunstig Leilighed til at udove det Kald, sotn man spotvis kalder deres særlige Kald? Hvad Udvei er der for de Kvinder, der have mistet deres Bern ved Døden eller ved den Afstand, hvori disse boe. eller hvis Børn ere voxede til, have giftet sig og selv stiftet Hjem? Man har Exempler i Overflod paa Mænd, som efter et arbeidsomt Liv trække sig tilbage med en Formue, der, som de haabe, vil tillade dem at leve roligt, men hvilke, ude af Stand til at give sig nye Interesser istedenfor de gamle, ikke i deres forandrede Levemaade tinde Andet end Kjedsomhed, Mismod og en tidlig Død. Og dog tænker Ingen paa, at en lignende Skjæbne venter saa mange værdige og111*

opofrende Kvinder, der, efter at have betalt hvad man kalder deres Gjæld til Samfundet, efter ulasteligt at have opfostret en Familie, efter at have bestyret deres Husholdning, saa længe de havde et Hus at styre, miste den eneste Beskjæftigelse, hvortil de ere blevne udviklede, og nu med uformindsket Virksomhedstrang staae uden Anvendelse for denne, medmindre en Datter eller Svigerdatter maaskee er villig til at abdicere til Fordel for dem og overlade dem de samme Beskjæftigelser i den yngre Familie. Sikkert en haard Lod for dens Alderdom, der, saa længe det var hende forundt, værdigt har opfyldt sin eneste Samfundspligt. For disse Kvinder, og for dem, hvem denne Pligt slet ikke har paahvilt, og som for største Delen hentæres hele deres Liv med Bevidstheden om i Væxten kuede Tilbøjeligheder og Kald og om en hæmmet og stækket Handlekraft, for dem er der i Almindelighed ingen anden Tilflugt end Religion og Godgjørenhed. Men deres Religion, der er bygget paa Følelsen og paa Troen paa de ceremonielle Regler, kan ikke blive nogen Handlingens Religion, undtagen alene i Form af Godgjørenhed. Til Godgjørenheden ere vel Mange af dem beundringsværdigt, skikkede, men til at drive den med Udbytte eller endog blot uden at gjøre Skade, udfordres en dygtig Administrators Opdragelse, mangesidige Forberedelse, Kundskaber og Tænkedygtighed. Der er faa af en Regjerings administrative Embeder, til hvilke en Person vilde befindes uskikket, der havde vist sig istand til paa111*

en nyttig iMaade at vise Godgjørenhed. I dette og andre Tilfælde (især med Hensyn til Børnenes Opdragelse) kunne Kvinderne ikke paa nogen dygtig Maade opfylde de Pligter, man overdrager dem, uden en saadan Dannelse, at de let kunde paatage sig Hverv, som de nu til Samfundets store Skade ere udelukkede fra. Og lad mig her minde om den eiendommelige Maade, paa hvilken Spørgsmaalet om Kvindernes Uformuenhed i Almindelighed fremstilles af dem, som finde det lettere at give en latterlig Skildring af hvad de ikke kunne lide, end at besvare Argumenter. Naar man siger dem, at Kvindernes praktiske Evner og forstandige Raad engang ville vise sig nyttige i Statssager, saa fremstille disse Yndere af Løier til Verdens Latter Skuet af et Parlament eller et Cabinet, bestaaende af Pigeborn under tyve Aar eller af unge Koner paa to eller tre og tyve, overforte uden videre, ganske som de ere, fra deres Dagligstue til House of Commons. De glemme, at Mænd i Almindelighed ikke i denne unge Alder vælges til Parlamentsmedlemmer eller beklæde nogen ansvarsfuld politisk Post. Sund Fornuft vilde lære dem, at hvis saadanne Tillidshverv bleve Kvinder overdragne, vilde det være til saadanne, der uden at have noget særligt Kald til ægteskabeligt Liv eller foretrækkende en anden Anvendelse af deres Evner (som mange Kvinder allerede uu for Ægteskabet foretrække en eller anden af de faa hæderlige Beskjæftigelsen hvortil de have Adgang) havde anvendt de bedste111*

Aar af deres Ungdom paa en Stræben efter at gjøre sig skikkede til de Pladser, de ønskede at indtage, eller det vilde maaskee endnu hyppigere være Enker eller Hustruer mellem fyrretyve og halvtreds, som efter passende Forstudier vilde forsøge paa en større Skueplads at anvende den Kundskab til Livet og den Færdighed i at styre og ordne, som de havde erhvervet sig i deres Hjem. Der er intet Land i Europa, i hvilket den dygtigste Mand ikke hyppigt har erfaret og i høi Grad vurderet forstandige og erfarne Verdensdamers Raad og Hjælp, og det baade i private og offentlige Anliggender; og der er vigtige Grene af den offentlige Administration, for hvilke faa Mænd passe saa godt som saadanne Kvinder; dertil regner jeg blandt Andet Opsynet med Udgifterne i alle deres Enkeltheder. Hvad vi nu drøfte er imidlertid ikke den Trang, Samfundet har til Kvindernes Tjeneste i Statssager,

men det er det matte og haabløse Liv, hvortil det saa ofte fordømmer dem, idet det forbyder dem at udøve de praktiske Færdigheder, som mange af dem ere sig bevidste, paa ethvert videre Omraade end et, som for nogle af dem aldrig har staaet aabent og for andre ikke længere staaer aabent. Hvis Noget har en Livssags Betydning for Slægtens Lykke, saa er det, at de enkelte Mennesker have Kjærlighed til deres almindelige Beskjæftigelse. Denne Betingelse for et lykkeligt Liv er ufuldstændigt sikret eller fuldstændigt negtet en stor Del af Menneskeheden, og af Mangel paa denne Betingelse er mangt et Liv,111*

der synes at have alle Betingelser for Lykken, kun en skjult Fallit. Men hvis Omstændigheder, over hvilke Samfundet endnu ikke formaaer at gjøre sig til Herre, ofte nutildags gjøre disse Fallitter uundgaaelige, behøver Samfundet ikke derfor selv at paabyde dem. Ufornuftige Forældre, Ungdommens Uerfarenhed, Mangel paa Leilighed til at vise det naturlige Kald og omvendt Sammentræf af Omstændigheder, som drive ind paa en Vei, hvortil man har Ulyst, fordømme Masser af Mennesker til at tilbringe deres Liv med Beskjæftigelser, som de *udøve slet og med Uvillie, medens der er andre Ting, som de gjerne og villigt vilde gjøre. Men paa Kvinderne lægges denne Fordømmelse af den nu bestaaende Lovgivning og af Vedtægter, der have sannne Kraft som Love. Hvad i udannede Samfund Farven, Bacen, Religionen eller, i Tilfælde af Erobring, Nationaliteten er for nogle Mænd, det er Kjønnet for alle Kvinder, en uindskrænket Aarsag til Udelukkelse fra næsten alle hæderlige Beskjæftigelser, undtagen enten saadanne, som ikke kunne udøves af Andre, eller saadanne, som disse Andre ikke ansee for værdige for sig. De Lidelser, som følge af Aarsager af denne Natur, tinde i Almindelighed saa liden Sympathi, at kun faa Mennesker kjende den store Masse af Ulykke, som Følelsen af et spildt Liv endnu den Dag idag afstedkommer. Og Tilfældet vil blive endnu hyppigere, alt som voxendo Cultur frembringer et større og større Misforhold mellem Kvindernes Ideer og Evner111*

og det Maal, som Samfundet tillader deres Virkelyst at efterstræbe.

Naar vi betragte det positive Onde, som den Magtesløshed, der rammer Halvdelen af Menneskeslægten, foraarsager, først ved Tabet af den mest oplivende og tilfredsstillende Art af personlig Glæde, og dernæst ved den Kjede, det Mismod og den dybe Utilfredsstillethed ved Livet, som saa ofte træder istedenfor den, saa føier man, at af Alt, hvad Menneskene have nødigt at gjøre for at be-kjæmpe de uundgaaelige Onder: der knytte sig til deres Lod paa Jorden, er der Intet, som i høiere Grad gjøres Behov end at lære: ikke at føie nye Ulykker til dem, som flyde af de naturlige Forhold, ved at lægge skinsyge, nidske og fordomsfulde Baand paa hverandre. Menneskenes tomme Ængstelighed stiller kun andre og værre Onder i Stedet for dem, som de ugrundet frygte, medens ethvert Baand paa et af vore Medmenneskers frie Færd, hvis det har anden Hensigt end at kræve det til Regnskab for den slette Brug, det har gjort af sin Frilied, gjør Sit til at udtørre Hovedkilden til menneskelig Lykke, og i en kjendelig Grad gjør Slægten fattigere paa Alt, hvad der gjør Livet dyrebart for det enkelte Menneske.

Digitaliserad av Projekt Runeberg och publicerad på
http://runeberg.org/kvindunder/.

Konverterad till .pdf, .epub, .mobi och .txt av Arkivkopia och publicerad på
https://arkivkopia.se/sak/runeberg-kvindunder.

Filen skapad 2018-12-17 17:00:37.751575